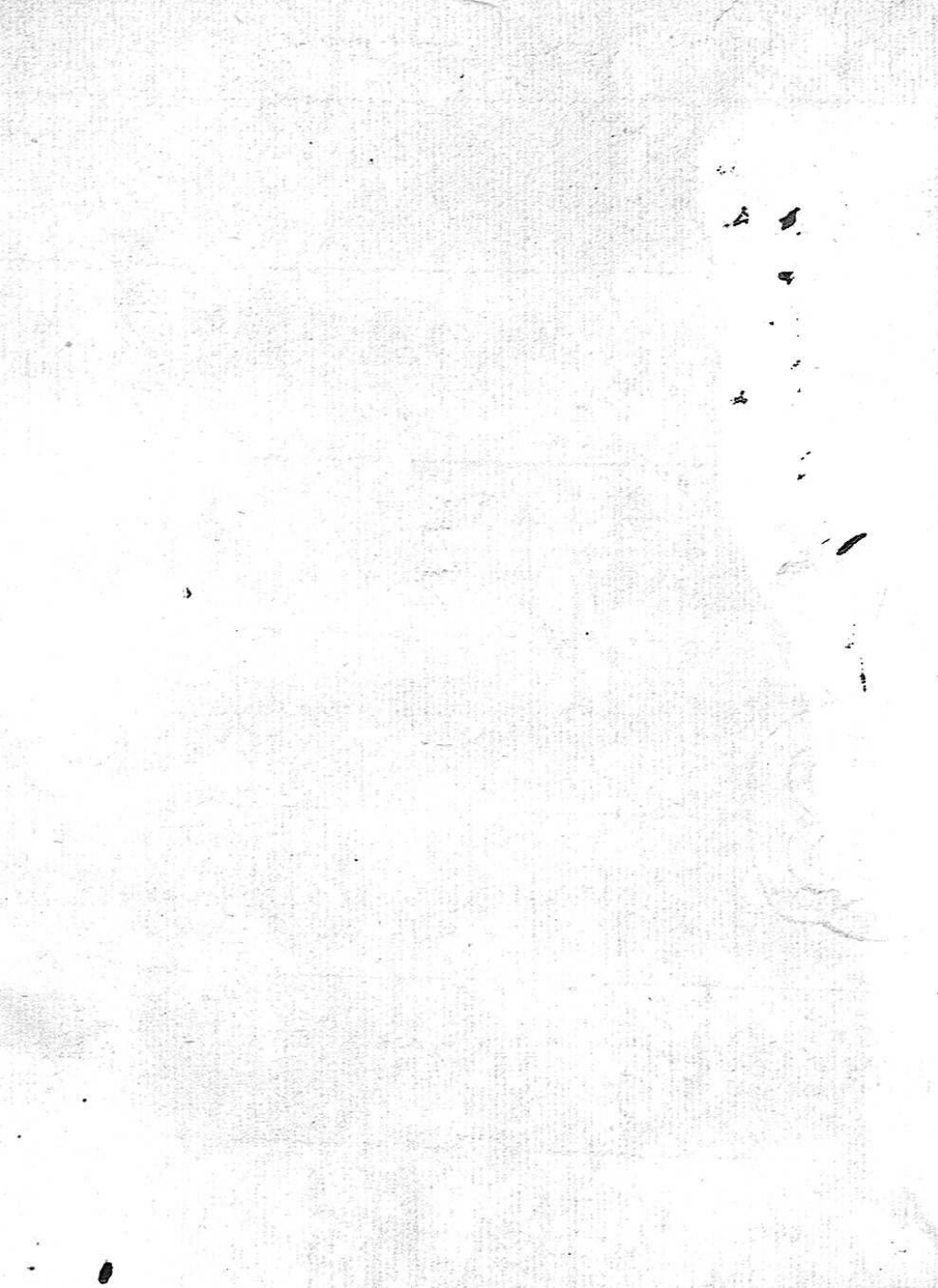
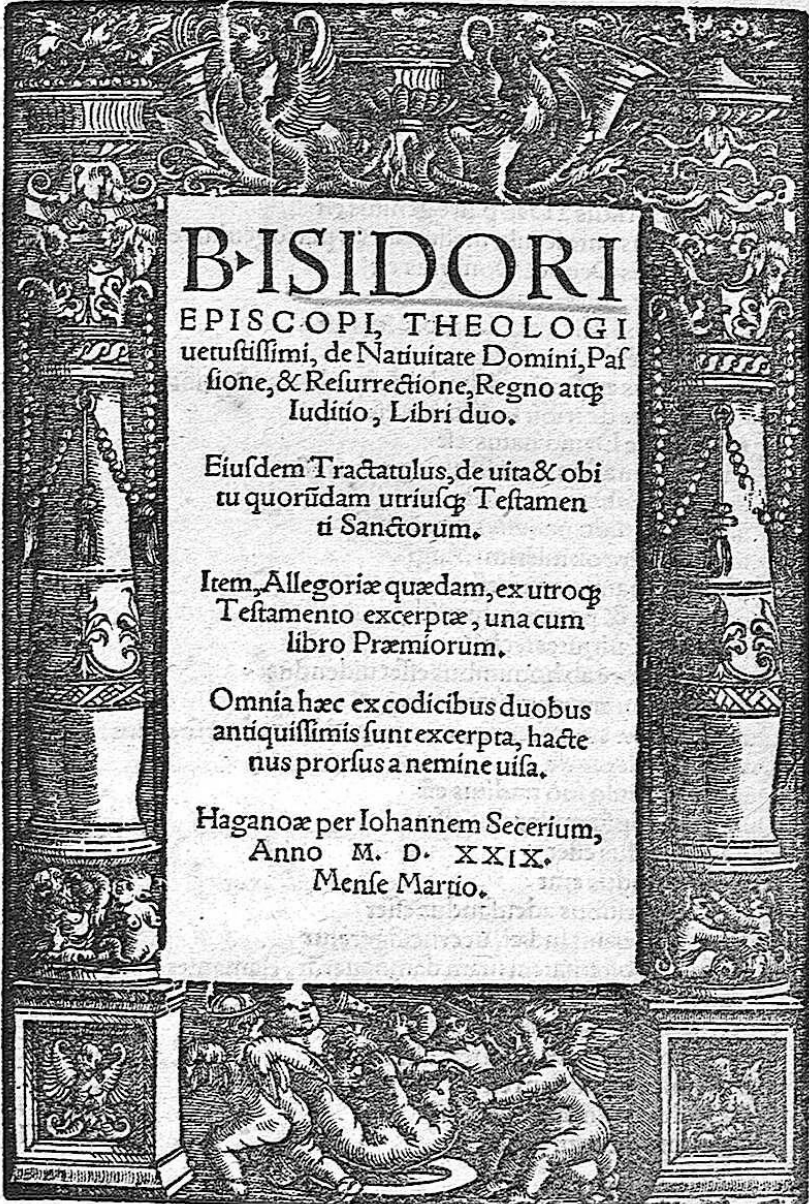

BISIDORI

EPISCOPI, THEOLOGI
uetustissimi, de Natiuitate Domini, Pas-
sione, & Resurrectione, Regno atq;
Iudicio, Libri duo.

Eiusdem Tractatulus, de uita & obi-
tu quorūdam utriusq; Testamen-
ti Sanctorum.

Item, Allegoriæ quædam, ex utroq;
Testamento excerptæ, una cum
libro Præmiorum.

Omnia hæc ex codicibus duobus
antiquissimis sunt excerpta, hæc-
nus prorsus a nemine uisa.

Haganoæ per Iohannem Secerium,
Anno M. D. XXIX.
Mense Martio.

CAPITULA

B R I P R I M I.

QVIA Christus a Deo patre genitus est	Cap. I.
Quia Christus ante secula ineffabiliter a patre genitus est	II.
Quia Christus Deus & Dominus est	III.
De Trinitate significantia	IIII.
Quia Christus Dei Deus, homo factus est	V.
De nomine Iesu	VI.
Quia Christus ex semine Abrahamæ secundū carnē genitus est	VII.
Quia Christus de tribu Iuda ortus est	VIII.
Quia de stirpe Dauid natus est	IX.
Quia de uirgine sine uirili semine genitus est	X.
Quia in Bethlehem natus est	XL.
Quia stellæ inditio natiuitas eius enituit	XII.
Quia ei munera obtulerunt Magi	XIII.
Quia a Deo patre unctus est	XIIII.
Quia humilis & pauper aduenit	XV.
Quia signa & uirtutes fecit	XVI.
Quia in corpore ab hominibus esset uidendus	XVII.
Quia eum non erant agnitori Iudæi	XVIII.
Quia eum non agnoscentes, congregati sunt aduersus eum	XIX.
Quia uenundatus est	XX.
Quia a Discipulo suo traditus est	XXI.
Quia a semetipso tradendus esset	XXII.
Quia tradendus esset	XXIII.
Quia iudicandus erat	XXIIII.
Quia a falsis testibus adcusandus esset	XXV.
Quia clamauerunt Iudæi, ut crucifigeretur	XXVI.
Quia etiam posteritatem suam damnauerūt, clamantes, Sanguis eius	XXVII.
super nos, & super filios nostros,	XXVIII.
Quia palmis & flagellis cæsus est	XXIX.
Quia arundine caput eius percussus est	XXX.
Quia spinis coronatum est	XXXI.
Quia ueste coccinea indutus est	XXXII.
Quia dum pateretur, tacuit	Quia crucē

Quia crucem suam ipse portauit	XXXIII.
Quia ligno crucis suspensus est atq; affixus	XXXIII.
Quia in cruce manus eius ac pedes clauis affixi sunt	XXXV.
Quia inter duos latrones crucifixus est	XXXVI.
Quia diuisa sunt uestimenta eius	XXXVII.
Quia felle & aceto potatus est	XXXVIII.
Quia hyssopo circumdederūt spongiam aceto plenam	XXXIX.
Quia titulus crucis eius corruptus non est	XL.
Quia in cruce patrem pro inimicis suis deprecatus est	XLI.
Quia non pro suis, sed nostris peccatis crucifixus est	XLII.
Quia mortuus est	XLIII.
Quia in passione eius tenebræ factæ sunt	XLIII.
Quia non fregerunt crura eius	XLV.
Quia lancea latus eius percussum est	XLVI.
Quia de latere eius sanguis & aqua manauit	XLVII.
Quia sepultus est	XLVIII.
Quia lapis ad ostium monumenti positus est	XLIX.
Quia in infernum descendit	L.
Quia descendens de morte, quos uoluit, liberauit	LI.
Quia in morte corpus eius corruptionem non uidit	LII.
Quia tertiâ die ab inferis resurrexit	LIII.
Quia post resurrectionē Apostolos, prædicare gentibus, misit	LIII.
Quia in cælum ascendit	LV.
Quia sedet ad dexteram patris	LVI.
Quia regnum eius in cælo & in terra, & regnum ac perpetuum per manet	LVII.
Quia post ascensionem suam, Spiritum sanctum super Apostolos misit	LVIII.
Quia Apostoli Spiritu sancto repleti, linguis uniuerſa locuti sunt	LIX.
Quia ad iudicandum uenturus est	LX.
Superdictio operis	LXI.

CAPITA SE=

CVNDI LIBRI

Quia omnes gentes ad Dei cultum uocentur

Cap. I.

INDEX CAPITVM

Quia in Christo credere, cunctis gentibus iussum est	II.
Quia & Iudæi & gentes sub Christi regimine uocentur	III.
Quia ante gentes in Christo credere poterant, q̄ Iudæi	III.
Quia in fine mundi credituri sunt Iudæi	V.
Quia nunc plurimi Iudæorum in Christo nō essent credituri	VI.
Quia ob incredulitatem Iudæorum Christus Iudæam desereret, atq; transiret in gentibus	VII.
Quia proiectis Iudæis, gentes introierunt	VIII.
Quia propter peccatum, quod in Christo præuaricati sunt Iudæi de- bellati atq; dispersi	IX.
Quia Hierusalem pro Christo subuersa est	X.
De perpetua ruina Hierusalem	XI.
Quia Iudæi iuxta spem suam nunquā reportabuntur	xij.
Quia euacuato ueteri Testamento, nouum Testamentum iisdem da- turus est Deus	xij.
De cessatione Sabbati	xiiij.
De circuncisionis consumatione	xv.
De sacrificiorum reprobatione	xvi.
De æscis non obseruandis	xvij.
Quia Testamentum uetus non solum propter Iudæos datum est, sed propter omnes gentes	xvij.
Quia Testamentum uetus non solum historialiter, sed spiritualiter sen- tiendum est	xix.
Quia Testamentum legis Iudæi non intellegunt	xx.
Quia intelligere legem nō possunt, nisi in Christo crediderint	xxi.
Quia duo testamenta sunt tradita	xxij.
Quia baptismum in remissione peccatorum cunctis fuerat repro- missum	xxij.
Quia Chrismate omnes sanctificarentur	xxiiij.
Quia per signum crucis credentes saluarentur	xv.
Quia Panis & Calicis sacramentū futurum esse in holocausto	xxvi.
Recapitulatio operis	xxvij.

FINIS.

LIBER B. ISIDO=

R I EPISCOPI, AD FLORENTINAM

Sororem suam, de Natiuitate Domini, Passio-
ne, & Resurrectione, Regno,
atq; Iudicio.

Sanctæ Sorori Florentinæ, Isidorus S.

Vadam, quæ diuersis temporibus, in Veteris Testamēti libris pronun-
ciata sunt, de Natiuitate Domini
& Saluatoris nostri, secundū deita-
tem, uel de Corporatione eius, de
Passiōe quoq; & Morte, siue de Re-
surrectione, regno atq; iudicio, pro-
uiribus scientiæ ex innumerabili-
bus, pauca proferenda putauī, ut
Prophetarum auctoritas fidei gra-
tiam firmet, & infidelium imperi-
tiam adprobet. Hæc ergo, Sancta Soror, te petente, ob ædificatio-
nem tui studii, tibi dedicaui, ut qua consorte perfruar sanguinis,
cohæredem faciam & mei laboris.

¶ Quia Christus à Deo patre
genitus est. Cap. I.

I Vdai nefaria incredulitate, Christum Dei filium abnegantes,
impīi, duri cordes, Prophetis ueteribus increduli, nouis ab-
strusi, aduentum Christi malunt ignorare, quàm nosse, ne-
gare quàm credere: quem enim uenturum accipiūt, uenisse iam
nolunt: quem resurrecturum legunt, resurrexisse non credunt.
Sed ideo ista non intelligere se fingunt, quia sacrilegio suo hæc
impleta, cognoscunt. Ad quorum repellendam perfidiam, quæ
dam ex Veteri Testamento, adgregauimus testimonia, quibus

A

Christum genitū ab omnipotente patre cognoscant. Ipso testante, Tecum principiū in die uirtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Ex utero itaq; id est, ex illa intima, & incomprehensibili patris substantia: siue ex illo diuino, atq; immenso paterni pectoris arcano, quo pater genuit, de corde, bonum eructat uerbum: sicut & ipse alias ait, Eructa uit cor meum uerbum bonum. Atque alibi ipse Pater sic dicit, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod non est dictum Dauid, neq; ulli sequentium regum. Nam ibi additur, Pete à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ. Quod neq; Dauid, neq; genti Hebræorum concessum est, nisi tantummodo Christo, cuius nomen est per omnes gentes diffusum: cui & reges obediunt, & gentes seruiunt. Sicut & alibi de eo scriptum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, & omnes gentes seruient ei. Item Salomon dum patris nomen mysteriumque natiuitatis Christi, secundum deitatem uellet agnoscere, his uerbis intonat in Prouerbiis, dicens, Quis ascendit in cælum, atq; descendit? quis conligauit aquas, quasi in uestimento? quis suscitauit omnes terminos terræ? quod nomen est eius, aut quod nomen filii eius, si nosti? Hunc filium Dei in Danihelo, rex ille impius adspiciens, dixit, Ecce, uideo uiros quatuor solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti, similis filio Dei, quem fide liter credimus, nec nullatenus dubitamus, Dominum saluatorem. Sed obiicitur quod in Danihelo, iste filius Dei, superius etiam angelus dicitur, Adsentio. Nam & Christus filius Dei angelus dicitur. Sic enim ait Propheta de ipso, Veniet ad templum sanctum suum dominator, quem uos quaritis, angelus testamenti, quem uos desyderatis. Christus enim, in eo, quod à patre genitus est, filius Dei uocatur: in eo, quod sepe à patre missus ad adnunciandum patribus legitur, angelus nominatur. De quo etiam ipse pater, ad Legislatorem ita protestatur, dicens, Ecce,

V I T A T E D O M I N I .

Ecce, ego mitto angelum meum, qui præcedat, & custodiat te in uia, & introducat ad locum, quem paraui: obserua eum, & audi uocem eius, ne contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueritis, & est nomen meum in illo. Quis est ergo iste angelus, cui Deus & potestatem suam dedit & nomen? Quod si dicitur, aliqua alia est potestas angelica, hoc nefas est credere, quis enim in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo, inter filios Dei? Qui enim non æquabitur natura, non potest æquari & nomine. Ipse est enim filius, qui semper à patre missus, uisibiliter apparebat hominibus. Ex ipsa ergo missione, recte angelus nuncupatur. Esaias autem apertius filium à Deo genitum confirmans, ita adnunciat, Vox Domini reddentis retributionem inimicis suis: ipsis uidelicet, qui non credunt, Iudæis. Antequàm parturiret, peperit: & antequàm ueniret, partus eius peperit masculum. Quasi aperte diceret, Antequàm uirgo parturiret in carne, genuit filium pater diuinitate: & antequàm tempus uirginis parturiendi ueniret, genuit eum sine tempore pater. Vnde inferius ait, Quis audiuit unquàm tale, aut quis uidit huic simile? Reuera, quia nihil tale hominibus accidit, aut uspiam simile. Post hæc subiunxit, Nunquid, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? & qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus? Quibus omnibus testimoniis cogendus est infidelis, ut eligat sibi e duobus, aut Christum filium Dei credere, aut mendaces putare Prophetas, qui ista cecinerunt.

¶ Quia Christus ante sæcula ineffabiliter
à patre genitus est. Cap. II.

Quod si quæritur, quando, uel quo modo pater filium genuerit. Respondeo, Quur quæritur tempus, quando sit Dei filius genitus, dum sit sua natiuitate æternus? Sicut scriptum est de eo, Egredius eius à principio, & diebus æternitatis. Et iterum,

Ante solem permanet nomen eius, & ante lunam sedes eius. Sed & pater eundem ante luciferum, id est, ante omnia tempora genuisse testatur, quod & ipse filius Dei Verbum, uirtus & sapientia, de sua natiuitate confirmat, dicens, Nec dum erant abyssi, & ego iam concepta eram, nec dum fontes aquarum eruerant, nec dum montes graui mole constiterant ante colles, ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina & cardines orbis terræ: quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege gyro uallabat abyssos, quando appendebat fundamenta terræ, cū eo eram, cuncta componens. Tali igitur auctoritate, ante omnia sæcula, filius à patre genitus esse declaratur, quando à patre per illum cuncta creata esse noscuntur. Illud denuo quaeritur, quomodo idem sit genitus, dum sacræ natiuitatis eius arcana, nec Apostolus didicit, nec Propheta comperit, nec angelus sciuit, nec creatura cognouit. Esaia testante, qui dicit, In humilitate iudicium eius sublatum est, generationem eius quis enarrabit? Idcirco, si eius natiuitas à Propheta non potuit enarrari, quis profitebitur nosse, quomodo potuit à patre filius generari? Hinc est & illud in libro Iob, Sapientiam Dei patris unde inuenies? latet enim ab oculis hominum, & à uolucris cœli absconsa est, id est, etiam ipsis angelis incognita. Item ibi, Radix sapientiæ cui reuelata est? origo scilicet filii Dei. Ideoq; quod etiam super angelorum intelligentiam atq; scientiam est: quis hominum potest narrare? Scire autem manifestum est, solum patrem, quomodo genuerit filium: & filius, quomodo genitus sit à patre. Siquidem & gignendi filii quaeritur ratio, eo quod filius non nisi ex duobus nascatur. Habeat inquam sibi huiusmodi generis ortum conditio caduca mortaliū, Christus enim ex patre ita emicuit, ut splendor à lumine, ut uerbum ab ore, ut sapientia ex corde.

¶ Quia Christus Deus & Dominus est. Cap. III.

Post declaratum Christi diuinæ natiuitatis mysterium, deinde, quia idem Deus & Dominus est, exemplis sanctarum scripturarum

scripturarum adhibitis, demonstramus. Si Christus Deus non est, cui dicitur in Psalmis, Sedes tua Deus in seculū sæculi, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatē, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis, Quis est igitur iste Deus, unctus à Deo? Respondeat nobis, Ecce Deus unctus à Deo dicitur, & utiq; Christus ipsa unctione monstratur, cum Deus unctus insinuat, Dum enim audis Deū unctum, intellige Christum. Christus enim & chrismate, id est, ab unctione uocatur. Hunc Christum sub persona Cyri per Esaiā pater Deum & Dominum, ita esse testatur, dicens, Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius adprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciem eius Gentes, & dorſa regum uertam, & aperiam ante eum ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo. Portas æreas conteram, & uestes ferreos confringam. Et dabo tibi thesaurum absconditum, & arcana secretorum, ut scias, quia ego Dominus, qui uoco nomen tuum Deus Israël. In persona enim Cyri, Christus est prophetatus, ubi ei subiugata sunt Gentes in fide, & regna. Præterea, quia nullus in regno Israël Cyrus est dictus, quod si de Cyro Persarum rege quis hæc crediderit, prophetatum, absurdum & profanum esse cognoscat, ut homo impi⁹, & Idololatriæ deditus, Christi⁹ & Deus & Dominus nūcupetur, unde & translatio Septuaginta nō habet, Christo meo Cyro: sed habet, Hæc dicit Domin⁹, Christo meo Domino. Quod in persona specialiter Christi Domini nostri accipitur. Si Christus Deus non est, dicant, quem sit affatus Deus in Genesi, cum diceret, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sic enim subiungitur, Et creauit Deus hominē ad imaginem suam: ad imaginem Dei creauit illum. Quærant ergo, quis Deus creauit, aut ad cuius Dei imaginem condidit hominem, quem creauit? Quod si respondeant, Ad angelorum, num angelus æqualem cum Deo habet imaginem? Dum multum distet imago creaturæ, ab eo, qui creauit. Aut, nunquid an-

gelus cum Deo potuit hominem facere? quod ita existimare,
 magnæ dementiæ est. Cui ergo dicitur, aut ad cuius imagi-
 nem conditus homo creditur, nisi ad eius, cuius una imago
 cum Deo est, & unicum nomen diuinitatis est? Item, si Chri-
 stus non est Dominus, quis Dominus pluit ignem in Sodo-
 mis & Domino? Sic enim ait in Genesi, Et pluit Dominus su-
 per Sodomam & Gomorrhæam, sulphur & ignem & Domino.
 In qua sententia, nemo dubitat, secunda esse persona. Nam
 quis est ille Dominus & Domino, nisi proculdubio filius & pa-
 tre, qui semper ab eodem patre missus, descendere solitus est,
 & ascendere: quo testimonio & Deitas & distinctio personarum,
 patris, filiiq; luce clarius, demonstratur. Item, si Christus Do-
 minus non est, de quo dicit Dauid in Psalmis, Dixit Dominus
 Domino meo, sede & dextris meis, Id est, qui dum Christus, se-
 cundum carnem sit filius Dauid, in spiritu tamen, Dominus
 eius & Deus est. Si Christus Dominus non est, de quo ait Da-
 uid in libris Regum, Dixit uir, cui constitutum est de Christo
 Dei Iacob. Egregius Psalmista Israël, Spiritus Domini locutus
 est per me, & sermo eius per linguam meam. Item, si Christus
 Dominus non est, quis est ille Dominus exercituum, qui & Do-
 mino exercituum mittitur? ipso dicente in Zacharia, Hæc dicit
 Dominus Deus exercituum, post gloriam misit me ad Gentes,
 quæ expoliauerunt uos? qui enim tetigerit uos, tanget pupil-
 lam oculi eius. Quia, ecce leuabo manum meam super eos, &
 erunt præda his, qui seruiebant sibi, & cognoscetis, quia Do-
 minus exercituum misit me. Age nunc, cuius sit hæc uox, nisi
 Saluatoris, quia omnipotens Deus, & patre omnipotente mis-
 sum se esse testatur. Missus est autem ad Gentes post gloriam dei-
 tatis, quam habuit apud patrem, quando exinaniuit seipsum,
 & formam serui accipiens, effectus est obediens usq; ad mortem.
 Quiq; etiâ & in sequentibus loquitur, dicens, Lauda & latrare filia
 Sion: quia, ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, dicit Do-
 minus.

minus, & adplicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & scient, quia Dominus exercituum misit me ad te. Quis est igitur iste Dominus, & Domino exercituum missus, nisi idem Dominus Iesus Christus. Superest de Spiritu sancto, de cuius deitate sic ait Iob, Et quia spiritus Dei est, Spiritus Domini fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me, Ecce & me sicut et te fecit Deus, ut eundem spiritum ostenderet esse Deum.

¶ De Trinitate significantiæ. Cap. IIII.

Patet Veteris Testamenti apicibus, patrem, & filium, & Spiritum sanctum, esse Deum. Sed hinc isti filium & spiritum sanctum non reputant esse Deum, eo quod in monte Sina, uocem Domini intonantis audierint, Audi Israel; Dominus Deus tuus, Deus unus est. Ignorantes in Trinitate unum esse, Deum patrem, & filium, & Spiritum sanctum. Nec tres Deos, sed in tribus personis, unum nomen, indiuiduæ maiestatis. Quæramus ergo in scripturis Veteris Testamenti, eandem Trinitatem. In libro quippe primo Regum, ita scriptum est, Dixit Dauid filius Isai, dixit uir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob. Egregius Psalmista Israël, Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Quis autem esset, adiecit, Deus Israël mihi locutus est, fortis Israël, dominator hominū iustus. Dicendo enim, Christum Dei Iacob, & filium & patrē ostendit. Item dicendo, Spiritus Domini locutus est per me, Sanctum spiritum euidenter aperuit. Idē quoq; in Psalmis, Verbo, inquit, Domini, cœli firmati sunt, Spiritu oris eius, omnis uirtus eorū. In persona enim Domini, patrem accipimus: in Verbo, filium credimus: in spiritu oris eius, Sanctum spiritum intelligimus. Quō testimonio, & Trinitatis numerus; communio cooperationis ostenditur. Sic & in consequentibus, idem Propheta ait, Mittit Verbum suum, & liquefaciet ea, flauit spiritus eius, & fluent aquæ. Ecce tria, Pater qui mittit, & Verbum quod mittitur, Spiritus eius

qui fiat. Nam & cū dicitur in Genesi, In principio fecit Deus cœlum & terram, & spiritus Domini ferebatur super aquas. Christi ibi in Domini, uocabulo, pater intelligitur. In principio filius agnoscitur, qui dicit, In capite libri scriptum est de me, ut faciam uoluntatem tuam, quia dixit Deus, & fecit Deus. In eo uero, qui super ferebatur aquis, Spiritus sanctus significatur. Nam & cū ibi dicit Deus, Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram, per pluralitatem personarum, patens significatio Trinitatis est. Ibi tamen & unitatem Deitatis ostenderet, & confestim admonet, dicens, Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Et cum dicit idem Deus, Ecce, Adam factus est quasi unus ex nobis. Ipsa pluralitas personarum, Trinitatis demonstrat mysterium. Cuius Trinitatis sacramentum & Aggæus Propheta ita aperuit ex persona Domini, dicens, Spiritus meus erit in medio uestri. Ecce Deus qui loquitur, ecce spiritus eius. Post hæc de tertia persona, id est, de filio, ita subiecit, Quia, ecce ego commouebo cœlum & terram, & ueniet desideratus cunctis gentibus. In Esaia quoq; sub propria cuiq; persona, distinctio Trinitatis, dicente eodē filio, ita ostenditur, Ego primus, ego nouissimus: manus quoq; mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cœlos. Nō & principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram. Et consequenter adiecit, Et nunc Dominus Deus misit me, & spiritus eius. Ecce duæ personæ, Dominus & Spiritus eius qui mittunt: & tertia persona eiusdem Domini, qui mittitur. Item alibi per eundem Prophetam, Trinitatis sic demonstratur significatiua, Ecce, inquit, puer meus, suscipiam eum: dilectus meus, cōplacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum. Pater filium dilectum puerū uocat, super quem dedit spiritum suū. De quo Dominus Iesus Christus propria persona testatur, Spiritus Domini super me. Alio quoq; loco idem Esaia, totam Trinitatē in digitorum numerū comprehendens, sic prædicat, dicens, Quis mensus est pugillo aquas,

aquas , cœlum palmo quis ponderauit ? quis appendit tribus di-
 gitis molem terræ ? In tribus quippe digitis Propheta , trinam di-
 uinæ omnipotentiaæ æqualitatem , sub quadam myſterii laſce li-
 brauit , & parilitate uirtutis , cooperationem potentiaæ , & unita-
 tem ſubſtantiaæ : quæ una , eadeniq; in Trinitate eſt , in tribus digi-
 tis declarauit . Cuius Trinitatis myſteriuſ aliaſ ſe cognouiſſe teſta-
 tur idem Propheta dicendo , Vidi Dominum ſedentem ſuper ſo-
 lium excelſum & eleuatũ . Quem ut trinum in perſonis oſtende-
 ret , & unum in diuinitate monſtraret , ſequenter ait , Et duabus
 aliſ uolabant , & clamabant alter ad alterũ , & dicebãt , Sanctus ,
 Sanctus , Sanctus Dominus exercituũ , plena eſt omnis terra glo-
 ria eiſ . Ecce , trinam ſanctificationem ſub una confeſſione , cœ-
 leſtis perſultat exercitus : unam gloriam Trinitatiſ , Seraphim tri-
 na repetitione proclamant . Nã , quid ter ſanctus indicat , niſi eiſ-
 dem trinæ omnipotentiaæ gloria demonſtrata eſt ? in Deitate
 trium perſonarum ſignificatio . Non autem ſicut tres perſonæ ,
 ita & tres Dii credendi ſunt , ſed in eiſ perſonis , una diuinitas præ-
 dicanda eſt , ſecundum Moſi ſententiam , dicentiſ , Audi Iſraël ,
 Dominus Deus tuus , Deus unus eſt . Et iterum , Ego ſum Deus ,
 & præter me , non eſt aliſ .

¶ Quia Chriſtus cum patre genitus eſt . Cap. V.

S Ed contra , hic obiiicit pernicioſa Iudæorum perfidia , dicens .
 Si pater Deus eſt , & filius Deus eſt , ergo duo ſunt , & non eſt
 unus Deus . Proinde , audiant Eſaiam uerã perſonam uocantem
 Deum , & dicentẽ , Tu eſ Deus , & in te eſt Deus . In eo enim dum
 dicit , Tu eſ Deus , patrem oſtendit : in eo uero quod ſubiecit , in
 te eſt Deus , filium declarauit . Sed tamen ut eundem patrem & fi-
 lium , unum Deum oſtenderet , ſubiecit , Non eſt abſ te Deus , ue-
 re tu eſ Deus abſconditus , Deus Iſraël . Aliaſ quoq; unitum nomẽ
 patris & filii comprobatur , ipſo patre , atq; Legislatore Moſe
 dicente , Attende illi , & ne inobediens fueriſ ei , eſt enim nomen
 meum in illo .

¶ Quia Chriſtus filius Dei Deus , homo factuſ eſt . Cap. VI.

HVcusq; mysterium celestis natiuitatis in Christo, ac significantiam diuinæ Trinitatis ostendimus, dehinc Scripturæ authoritate, eundem filium Dei, natum in carne, monstramus. Manifestantes primum, quia idem filius Dei, propter nostram salutem incarnatus, & homo factus est. Sic enim de eo prædicat Esaias, Paruulus, inquit, natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus eius super humeros eius, & uocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis: multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis. Paruulus enim Christus, quia homo; & natus nobis, non sibi. Quod enim homo factus est, nobis proficit, & ideo nobis natus est. Filius autem datus est nobis: cuius, nisi Dei filius? Principatus super humeros eius: siue, quia crucem propriis humeris ipse portauit: siue, quia titulum regni super humeros & caput eius, Pilatus scripsit. Erubescant itaq; impii Iudæi, & agnoscant inuocare Christum filium Dei natum, & per adumptionem corporis paruulum factum: de quo David ait, Minuisti eum paulominus ab Angelis. Ideo, quia dum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Ad quem, cum pater in Psalmis, de illa æterna natiuitate diceret, Ex utero ante Luciferum genui te. Rursum futuram eius incarnationem item ostendens subiicit, dicens, Et quasi de uulua orietur tibi ros adulescentiæ tuæ. Hanc corporationem filii Dei, & Spiritus sanctus in Psalmis, ita prænuñciauit, dicens, ad Sion autem dicitur, Et uir natus est in ea, & ipse fundauit eam excelsus. Ecce, qui nascitur in Sion, & qui in ipsa ciuitate factus est humilimus, ipse est qui fundauit eam excelsus. Et quia idem est DOMINVS, sequitur, DOMINVS numerauit scribens populis, iste natus est ibi. Quis est iste uir, scilicet, & excelsus & DOMINVS. Vir, quia homo factus: excelsus, quia eum supra se cœli & angeli suscipiunt; DOMINVS, quia

cunctæ, cæli, terræq; creaturæ illi deseruiunt. Verū, quoties inimici Christi omnem hanc prophetiam natiuitatis eius audiunt, conclusi dum non habeant quod proponant, argumentantur, dicentes, Nec dum uenisse Christum, de quo hæc omnia ora Prophetarum præagia cecinerunt, Quæramus ergo tempus natiuitatis Christi: utrum iam aduenerit, an uenturus adhuc expectetur. In Danihelo igitur tempus aduentus eius certissime ostenditur, & anni enumerantur, & manifesta signa eius pronuntiantur. Erpost aduentum eius & mortem, futura Iudæorum excidia, ibi certissime manifestantur. Sic enim ad eum angelus, Danihel, aduerte sermonem, & intellige uisionem, Septuaginta hebdomadæ adbreuiatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleantur iniquitates, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio & Prophetiæ, & ungatur Sanctus sanctorum. Quæ scilicet septuaginta hebdomadæ, si & tempore Danihelis enumerentur, proculdubio Sanctus sanctorum, DOMINVS IHESVS Christus, olim uenisse cognoscitur. Hebdomadæ namque in sacris eloquiis, septem annis terminantur, dicente DOMINO ad Moysen, Numerabis tibi septem hebdomadas annorū, id est, septies septem, qui simul faciunt annos quadraginta nouem. A tempore itaque Danihelis Prophetæ, usque ad præsens tempus, plusquam centum quadraginta hebdomadæ adnumerantur. Ideoque iam uenit Christus, quem adnuntiabit sermo propheticus. Post septuaginta enim hebdomadas, natus & passus ostenditur Christus. Et ciuitatem Hierusalem in exterminatione fuisse, & sacrificium uncti onemq; cessare. Sic enim subiicit idem Propheta, Et occidetur Christus, & ciuitatem & Sanctuarium dissipabit populus cū duce uenturo, & finis eius uastitas, & post finem belli, statuta desolatio. Post passionem igitur Christi, uenit Titus, & debellauit Iudæos, & destruxit urbem & templū, & cessauerunt libamina & sacrificia.

quæ ultra illuc celebrari non potuerunt: ut impleretur quod fuerat antea & Propheta prædictum. Sed duritia cordis Iudaici, quia ipsi Christum interemerunt, inde eum adhuc uenisse nõ credunt. Probauimus Dominum nostrum Iesum Christum secundum carnem iam natũ fuisse. Sed adiecit incredulus, Cur in carne uenire? Audi ergo causam, Deus cum hominem fecisset, summa beatitudine præditum, & diuinæ imaginis decore ornatum, posuit eũ in paradiso, ut esset Deo subiectus, & cæteris creaturis prælatus: ille autem rebellis effectus, contempta diuinitate, interdicitum uiolauit præceptum, quem proiectum ob superbiam, Deus non occidit, sed exulem paradiso fecit. Expectans, ut per poenitentiam reparari possit ad ueniam: & cũ ille nõ reuocaretur ad uiam uirtutis, dedit legem per Moysen, ut uel per ipsam reuerteretur ad amorem Dei, & operationem iustitiæ. Sed cum nec hanc quidẽ, cõtumax & incredulus custodiret, uenit tandem filius Dei, & corpus humanũ adsumpsit: ut dũ uideretur, crederetur: omnisq; nudis demonũ simulacris, reconciliaretur gratiæ conditoris. Hæc est causa natiuitatis Christi, quẽ Iudæi, & si patiantur natũ, scandalizantur tamen crucifixum & mortuum, non intelligentes, quia sicut propter redemptionẽ mũdi uoluit nasci, ita & pati oportuit: cuius passionem & mortem, in suo loco scripturarum testimonio adprobabimus. Hinc uero sequamur debitum ordinem, & cuius demonstrata est post gloriã deitatis humana natiuitas, demonstraretur genus & patria.

¶ De ineffabili nomine Iesu. Cap. VII.

Prima enim adpellatio nominis Iesu, inuenitur in figura Domini nostri Iesu Christi, antea prædicata. Nam Iosue quidã, qui Naue filius nominabatur, & Mose Iesus cognominabatur: hic enim post obitum Moysi, dux effectus, principatum obtinuit, & terram promissionis hæreditate distribuit. Mutatio nominis quid significabat, nisi quia defuncto Mose, id est, defuncta lege, & legali præcepto cessante, dux nobis Dominus Iesus Christus erat futurus, qui nos per Iordanis fluentia, id est, per gratiam baptismi

ptissimi sanctificatos, & omnibus uitiorum generibus expulſis, uel angelorum malorum hoſtibus effugatis, perduceret ad terram repromiſſionis, melle & lacte manantē, id eſt, uitā æternæ poſſeſſionem, qua nihil dulcius. Ideo enim uir ille, huius ſacramēti imaginem ſuſcepit, ut Ieſus nominaretur, ad ſignificandum illum uerū Ieſum, de quo in Pſalmis ſcriptū eſt, Venite exultemus in Domino, iubilemus Deo ſalutari Ieſu patre noſtro. Vbi oſtenditur, Dominū eſſe Ieſum. De quo & alibi in Pſalmis, Quia placet ſibi Dominus in populo ſuo, & exaltauit manſuetos in Ieſu. Hoc enim in Hebræo ſic habetur ſcriptum.

¶ Quod autem ex ſemine Abrahæ, futurus eſſet

Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cap. VIII.

Geneſis oſtendit, dicente Abraham ad puerum ſuum, Pone manum ſub femore meo, & iura per Deum cœli. Quo uerbo, Chriſtum Dominum cœli, de genere ſuo teſtabatur in carne eſſe uenturum: Per femur enim genus intelligitur. Significabatur enim de ſemine Abrahæ, futurum in carne Dominum cœli. De quo ſemine, per Eſaiam facta fuerat à Domino reproſiſſio, In ſemine, inquit, tuo, benedicentur omnes gentes, id eſt, in Chriſto. De quo Pſalmiſta ait, Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. De hoc ſemine & per eundem Eſaiam, uox Domini loquitur, Educam, inquit, de Iacob ſemen, & de Iuda poſſidentem montes meos. De quo alibi idem Propheta, Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles facti eſſem⁹.

¶ Et quia de tribu Iuda ſecundum carnem,

Chriſtus expectandus eſſet. Cap. IX.

Iacob Patriarcha ſignificat, dicens, Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux de femoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. Certum eſt enim, uſq; ad ortum Chriſti, non deſuiſſe principes populi Iudæorum ex genere Iuda, nec duces de femoribus eius, uſq; ad Herodem alienigenæ

regem, qui per ambitionem, regni inreperat potestatem. Statim enim in hoc factū est, & defecit dux ex semine Iudæ, aduenit ille, qui mittendus erat, quem Gentes & populi expectabant. Iudæi autem peruicacia impudica frontis dicunt: nondum esse id tempus expletum, mentientes: nescio quem regem ex genere Iudæ, in extremis orientis partibus regnum tenere. Nec attendunt mente cæcati simulationis suæ mendacium detegi: quia, iam sicut nullum templum, nullum altare, nullum sacrificium, ita nullus rex, nullus sacerdos remansit Iudæis. Neque enim mendax esse potest Oseas Propheta, qui dicit, Sedebunt filii Israël sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altare, sine sacerdotio, sine manifestationibus: quæ omnia, quis non uideat nunc in ipsis esse completæ.

¶ Quia Christus de stirpe David
natus est. Cap. X.

ECCE, ex qua tribu nasciturus esset Christus, docemur. Ex Dauid autem stirpe secundum carnem futurus esset, per Spiritum sanctum ita prænunciatus est in Psalmis, Iurauit DOMINVS David ueritatem, & non frustrabitur eam. De fructu uentris tui, ponam super sedem meam. Semel iuraui in sancto meo, si David mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta, in æternum manebit, & testis in cælo fidelis. Item in libro Paralipomenon. Et factum est uerbum DOMINI ad Nathan, dicens, Vade, & dic seruo meo David, Hæc dicit DOMINVS, adnunciati tibi, quod ædificaturus sit tibi domum DOMINVS, cumque impleberis dies tuos, ut uadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, & stabiliam regnum eius, ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium eius usque in æternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo, usque in sempiternum, & thronus eius erit firmissimus in perpetuum. Hæc omnia quisquis

quisquis in Salomone putat fuisse impleta, multū errare videtur. Nam qualiter in Salomone intelligendum est quod dictum est, Postquam dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuū post te, quod erit de filiis tuis, & stabiliā regnū illius. Nunquid de illo Salomone creditur esse prophetatū? Minime. Ille enim, patre suo uiuente, coepit regnare. Nam hic dicitur, Quia cum completi fuerint dies uitæ tuæ, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum. Ex quo intelligitur, alius esse promissus, qui non ante mortem Dauid, sed post mortem eius pronuntiatus fuerat suscitandus, qui ædificaret domum DOMINI: non de parietibus manufactis, sed de lapidibus uiuis & preciosis, id est, sanctis & fidelibus. Nam & illud quod subiecit, Fidelis erit domus eius, & regnum eius usq; in sempiternum coram me. Attendat & aspiciat quisquā, non de Salomone esse pronuntiātū, Salomo nquippe domum plenam fuisse mulieribus alienigenis colentibus Idola, & ipse ab eis rex Idololatriæ seductus atq; deiectus: quidum bonus fuisset in initio, malos exitus habuit. Ergo, quis est iste, cuius domus est fidelis in perpetuū, & qui post mortem Dauid promittitur suscitandus? Ille utiq; est, de quo ipse Dauid exstans clamat, dicens in Psalmo octogesimo octauo, Tu uero distulisti Christum tuum. Non est ergo ille Salomon, sed nec iste Dauid, sed dilatus est Christus. Ecce apparuerunt promissiones prædictæ, non in Salomone, sed in Christo Domino nostro, qui ex Dauid genere ortus est, fuisse completas. De quo ipse per Hieremiam DOMINVS dicit, Et suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudiciū & iustitiam in terra. In diebus illis, saluabitur Iuda, & Israël habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod uocabunt eum DOMINVS iustus noster. Adhuc idem Esaias de Christo, quia ex semine Dauid natus est secundū carnem, in consequentibus, dicit, In die illa, radix Iesse, qui stat in signum populorū, ipsum Gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. In signum populorū stat radix Iesse, quando Christus signaculum crucis exprimit in frontibus

eorum. Ipsum Gentes deprecabuntur, quod iam hoc cernitur fuisse completum. Sepulchrum autem eius, in tantum est gloriosum, ut excepto quod redempti per mortē eius gloriam ei exhibemus, etiam locus ipse corruscans miraculis gloriæ suæ causa, ad se omnē cōtrahat mundū. Hic locus in Hebræo sic habet, Et erit requies eius gloriosa: utiq; quia moriens, caro eius non uidit corruptionem, secundum Psalmi sententiam, Quia nō derelicta est anima eius in inferno: nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Iste est, qui per Nathan ex semine Dauid promittitur, qui etiam & per Esaiam Prophetam ita pronuntiatur, Egredietur, inquit, uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Hæc uirga de radice Iesse, uirgo est Maria, de Dauid radice exorta, quæ genuit florem, Dominum Saluatorem. De quo etiam sequitur, Et requiescit super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, repleuit eum spiritus timoris Domini. Ideo autem tanta dona spiritus super eum prædicantur, quia in eo non ad mensuram spiritus inhabitat sanctus, sicut in nobis, sed tota inest plenitudo diuinitatis & gratiarum. Iste est, qui non secundum uisionem oculorum, & auditum aurium iudicat, sed est iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renū eius. In cuius ecclesia, habitat lupus cum agno: ille utiq; qui solebat ab ea rapere prædam, dum ad eam conuertitur, quasi cum innocentibus commoretur. In cuius ouile, pardus cū hædo accubat permixti, scilicet, subdoli cum peccatoribus: ibi etiam uitulus de circumcissione, leo de seculi potestate, ouis de populari ordine, simul morantur, quia in fide communis est conditio omnium. Puer autem paruulus minans eos, ille est utiq; qui se humiliauit pro nobis ut paruulus. Bos autem & leo ibi comedent paleas, quia principes cum subiectis plebibus communem habent doctrinam. Delectatur quoq; infans ab ubere super foramine aspidis, dum Gentes, quæ solebant uenena aliquando prædicare: conuersi, etiam paruuli Christi fidem delectantur audire. Cauerna enim Reguli,
corda

corda sunt infidelium, in quibus ille serpens tortuosus quiescebat, quem ablatus comprehensus, exinde captiuum traxit, ut in monte sancto eius, quod est ecclesia, non noceret. Iam uero, quia ore prophetico, de Moab nascenti Christo, perhibetur testimonium. Idem Esaias testatur, Ponam enim super his, qui fugerint de Moab leonem & reliquis terræ, emitte agnum dominato rem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion. De hac enim gente Moabitarum, egressus est agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, qui dominatur in orbem terrarum. Petra autem deserti, Ruth significat, quæ destituta morte mariti, de Booz genuit Oberth: & de Oberth, Iesse: & de Iesse, Dauid: & de Dauid stirpe, natus est Christus. Montem autem filiæ Sion, aut historialiter, ipsam urbem Hierosolymam dicit, aut iuxta tropologiam, ecclesiam in specula, id est, in uirtutum sublimitate locatam.

¶ Quia Christus de uirgine, sine uirili coitu genitus est. Cap. XI.

HAtenus de nomine & gēte & genere Domini nostri **HIE SV** Christi, Testamenti ueteris, fidem præstrinximus. Dehinc generationē eius, secundum carnem, de uirgine, ostendamus. Esaias enim Sancto spiritu plenus, futuræ incarnationis filii Dei, sic prænunciat sacramentum, sic enim dicit: & adiecit Loquitur ad Achaz Dominus, dicēs, Pete tibi signū à Domino Deo tuo, in profundum inferni, siue in excelsum supra. Et subiecit, Audite itaq; domus Dauid, id est, genus Dauid. Nam bene ad domum Dauid loquebatur, id est, ad stirpem regiam, de qua descendit Maria: & adiecit, Propter hoc dabit uobis Dominus ipse signum, Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Quia ergo ille, quem in utero uirgo concepit & peperit, nobiscū Deus uocatur. Deus itaq; in utero uirginis conceptus, natusq; cognoscitur. Erubescant itaq; Iudæi increduli, & Christi gratiæ, sua colla submittant. Ecce enim, quem uirgo peperit, nobiscum Deus appellatur. Quo loco argumentantur Iudæi, quod in

Hebraeo, non uirginem, sed iuuenclum ostendar sermo propheticus parituram. Aduersus quos responderetur, non esse signum, si iuuenclum pariat, quod est aetatis. Sed hoc esse signum, ad rei nouitatem, si uirgo pariat, quod est integritatis. Dum enim dicit Dominus, Dabo uobis signum, insinuat quoddam insigne miraculum, uirginem uidelicet parituram: quod proculdubio signum non esset, nisi nouum extiterit. Oportebat enim Christum propter insigne miraculum, secundum carnem nasci de uirgine. Sequitur de eo. Butyrum & mel (fructus est ecclesiae, uenientis ex circuncisione) comedet. Butyrum, quasi bouis sub iugo, id est, sub lege posita. Mel uero, ecclesia, uenientis ex gentibus, cuius fructus, id est, opere, pascitur Christus. Sequitur & dicit, Et priusquam cognoscat puer uocare patrem aut matrem. Quod enim dixit, priusquam cognoscat, id est, priusquam cognoscere faciat diuinitate DEVM habere se patrem, & carnis susceptione, uirginem matrem: iuxta illud quod in Genesi scribitur, dicente Domino ad Abraham, Nunc cognoui, quod times DEVM, id est, nunc cognoscere feci. Absit enim apud DEVM esse ignorantiam, ut nunc cognosceret, quod ante nesciret. Quanta autem potestatis existat idem Emanuhel, praedictus propheta sequenter adnunciat, dicens, Et erit extensio alarum eius, implens latitudinem terrae. O Emanuhel: quem, quia de uirgine natum credimus, patrem in Psalmis dicentem audiamus. Nam cum dixisset Propheta de Christo, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Confestim uox patris consecuta est, dicentis ad filium, Ante Luciferum genuite, Et quasi de uulua orietur tibi ros adulescentiae tuae. Iurauit Dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec, Dominus a dextris tuis, confregit in die irae suae reges. Et Dauid, Ut inhabitet, inquit, gloria in terra nostra, misericordia & ueritas occurrerunt sibi, iustitia & pax complexae sunt se. Veritas de terra orta est, & iustitia de caelo prospexit. Quae est ueritas de terra orta, nisi Christus de femina natus, filius Dei de carne procedens: nam caro terra est.

terra est. Quādo enī natus est Christus, iustitia de cœlo prospexit. Nō enim daretur e cœlo iustificatio, nisi Christus in carne nasceretur. Et ut ostenderet, quod ipsa ueritas, de terra orta, homo esset, sequenter adiunxit, Iustitia ante eum præibit, & ponet in uia gressus suos. Item idem Dauid, Terra, inquit, dabit fructum suum. Terra Maria, dedit fructum suum Christū. Sed quis est iste fructus? Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Hunc terræ fructum, prædictus Esaias Propheta alibi manifestus adnunciat, dicens, Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet saluatorem. Et iustitia oriatur simul, ego Dominus creauī eum. Cœli ipsi, qui & nubes, id est, Propheta, per quos Christus adueniens, prophetabatur. Terra, Maria, quæ fide aperta, non corruptione, genuit saluatorem, quia solus Dominus eum creauit, nō uirilis commixtio feminis. Vnde & Esaias ait, Generationem eius quis enarrabit? Nullus enim hominum natiuitatis Christi in conceptu conscius fuit. Solo enim Verbo Dei, uirgo prægnans apparuit. Quod etiā & Danihel Propheta figuraliter prædixerat, dicens, Vidi lapidem de monte abscisum, sine manibus præcidentium: & cum uenisset in terram, repleuit orbem terræ. Ecce, lapis iste, Christus est, sine manibus abscisus, implens omnem terram, quia in omnibus Gentibus, regnum eius est. De quo lapide, per Esaiam Deus loquitur, Ecce; mitto in fundamētis Sion lapidem pretiosum, electum, angularem, & qui crediderit in eum, non confundetur, Hunc enim uidit Danihel abscisum de monte, id est, de populo Iudæorum. Sine manibus, hoc est, sine operatione uirili, ex Maria natum. Quam sine dubio uirginē fuisse credimus, ante partum: uirginem permanisse post partum, Ezechiello Propheta testante, Conuertere me ad uiam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientē, & erat clausa. Et dixit Dñs ad me, Porta hæc clausa erit, nō aperiatur: & uir non transiet per eā, quoniā Dominus Deus ingressurus est per eā, eritq; clausa. Quo testimonio, sanctā Mariā & uirginē cōcepisse & permanisse cōfitemur. Genitalia

nanq; feminea, pro eo quod claustra partus aperiunt, portæ dicuntur. Sicut ait Iob, Quia non clausit portas uentris, qui portauit me. Dominus enim noster HIESVS Christus, mirabiliter & potentialiter natus, tanquã sponſus proceſſit de thalamo ſuo, id eſt, ex uirginis utero. Poſt cuius ortum, nullum cum Maria conueniſſe, nullum ex eius utero genitum exiſſe.

¶ Quia in Bethlehem natus eſt Chriſtus. Cap. XII.

PRædiximus natiuitatem Domini noſtri ex uirgine, locum quoq; originis ſuæ, oſtendamus. Nam in Bethlehem natus eſt: ad quam dicitur per Micheam Prophetam, Et tu Bethlehem domus euſſratha, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël, & egreſſus eius à diebus æternitatis. Propter hoc dabit eos uſq; ad tempus, in quo parturiēs pariet. Sicq; poſtquã locum originis eius prædixit, deinde regnũ eius futurum in toto orbe ſubiecit, dicens, Stabit & uidebit, & paſcet gregem ſuum in uirtute Domini, & in honorem nominis Dei ſui erunt, quoniam nunc magnificatur uſq; ad terminos terræ, & erit iſte pax. De hoc loco natiuitatis Chriſti, & Abacuc Prophetæ ſic ait, Deus ab Africo ueniet, Bethlehem enim regio, ubi natus eſt Chriſtus, de Hieruſalæ ad meridianam reſpicit plagam. Merito ergo ab Africo ueniſſe ſcribitur, quia à Bethlehem uenturus eſſe præuidebatur.

¶ Quia ſtellæ inditio, natiuitas eius claruit. Cap. XIII.

IN Numeris diuinus ille Balaam ſic cecinit, dicens, Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget homo de Iſraël. Magi enim ab orientis partibus uenientes, primi Chriſti natiuitatem, ſtella indice, nunciauerunt. Scilicet, ut quem olim princeps artis eorum prædixerat, illi inſpecto ſydere demonſtrarent.

¶ Quia ei munera obtulerunt Magi. Cap. XIII.

ET hoc Prophetæ nobis narrant. Sic enim Eſaias ait, In tempore illo, deferetur munus Domino exercituum, & populo diuulſo & dilacerato, & populo terribili, poſt quem non fuit alius.

Hoc.

Hoc autem dicit, propter Persarum robustissimam gentem. Ad cuius tunc potentiam, nullus populus comparabatur: de quibus Magi uenientes, Christo munera detulerunt. Et iterum ipse, Omnes, inquit, de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudē Domino adnunciantes. De his muneribus & Dauid prædicauit, dicens, Et dabitur ei de auro Arabiæ. Et rursus, Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent. Nam & Magos reges habuit oriens.

¶ Quia non oleo isto humano, sicut cæteri reges & pontifices Hebræorum, sed à paterno spiritu unctus est Christus. Cap. XV.

Esaïas ex persona eiusdem Christi sic canit, dicens, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. Simili modo & Psalmographus, diuino adflatus spiritu, ita ad eundem Christum loquitur, dicens, Sede tua DEVS in seculum seculi, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatē, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. In qua sententia, primo Propheta diuinitatem Christi, ac perpetuitatem demonstrat, sequenter, pro æquitatis uirga, sceptrū potestatis eius, regnūq; denunciat. Postremo, quod idem Deus, à Deo unctus sit, indicat. Non quidem oleo communi, sicut cæteri participes sui, id est, principes, qui imaginario præcesserāt, sed oleo lætitiæ. Quomystice demonstratur Spiritus sanctus, cuius celesti infusione & uirtute, Christus est consecratus.

¶ Quia pauper & abiectus in primo aduentu suo uenerit. Cap. XVI.

Sanctus Esaïas sic indicat, dicens, Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi, iustus & saluans, pauper: sedens super asinum indomitum. Item apud eundem ex persona Dei patris. Ecce, intelliget seruus meus, exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit ualde. Sicut obstupuerunt super te multi, sic ingloriosus erit inter

uiros aspectus eius, & forma inter filios hominum. Iste asperget
 gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum: quia, qui
 bus non est nunciatum, de eo uidebunt: & qui non audierunt,
 contemplati sunt. Quis credidit auditui nostro, & brachium Do-
 mini cui reuelatum est, & ascendet sicut uirgultum coram eo, &
 sicut radix de terra sitienti. Non est species ei neque decor, & uidi-
 mus eum, & non erat adfectus, & desiderauimus eum despe-
 ctum & nouissimum uiro-
 rum, uirum dolorum & sitientem, fer-
 re infirmitatem, & quasi absconditus uultus eius & despectus. Vn-
 de nec reputauimus eum: uere languores nostros ipse tulit, & do-
 lores nostros ipse portauit, & nos putauimus eum quasi lepro-
 sum, & percussum a Deo, & humiliatum. Ipse autem humilia-
 tus est propter iniquitates nostras, & adtritus est propter scelera
 nostra. Disciplina pacis nostrae super eum, & liuore eius sanati
 sumus. Omnes nos quasi oves errauimus, unusquisque in uia
 sua declinauit, & Dominus posuit in eo iniquitatem omnium
 nostrorum. Oblatus est, quia ipse uoluit, & non aperuit os su-
 um. Sicut oves ad occisionem ducitur, & quasi agnus coram ton-
 dente, obmutescit, & non aperuit os suum. De angustia & de iu-
 dicio sublatu-
 est: generationem eius quis enarrabit, quia absci-
 sus est de terra uiuentium, propter scelus populi mei percussi-
 eum, & dabit impios pro sepultura, & diuites pro morte sua, eo
 quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius, &
 Dominus uoluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro pec-
 cato animam suam, uidebit semen longaeuum, & uoluntas Do-
 mini in manu eius dirigetur: pro eo quod laborauit anima eius,
 uidebit & saturabitur. In scientia sua iustificauit ipse seruos meos
 multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam ei
 plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit in mor-
 te animam suam, & cum sceleratis reputatus est, & ipse pecca-
 ra multorum tulit, & pro transgressoribus orauit. In qua le-
 ctione, non solum, quia abiectus apparuit Christus, sed etiam
 ibi eius generatio coelestis exprimitur, infirmitates quoque susce-
 ptae carnis

ptæ carnis ei⁹ manifestatur, cõtumelia quoq; passionis eius, crux, mors, sepultura ibi monstratur, & quod innocens dānatur, & tacens ibi panditur. Deus enī suscipiens in carne pauperis formā, se humiliare dignatus est. Qua causā, ut salus perditis redderetur, & iam usq; ad mortem obediens factus est, Esaia teste, Non clamabit, neq; audiet quis in plateis uocem eius, calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, sed in ueritate profert iudicium, quo adusq; ponat in terra iudicium, & in nomine eius Gentes sperabunt. Et Hieremias, quod ueniret Deus in carne abiectus & humilis, ita prædixit, Domine, fac propter nomen tuū, quia multæ sunt auersiones nostræ. Tibi enim peccauimus expectatio Israël, saluator eius in tempore tribulationis. Quare sicut colonus futurus est in terrā, & quasi uiator declinans ad manendum; quare futurus es quasi uir uagus, & fortis qui nō potest saluari; Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum super nos inuocatum est, ne derelinquas nos. Dum enim dicit, tibi peccauimus, exprimit Iudæorum personam, qui in Deum peccauerunt, quando uenientem eum in forma hominis, crucifixerunt. Obtulit enim se ad spectibus hominū, tanquā uagum hominem & inquilinum, illi autem putantes hoc tantum esse, quod uidebatur, occidunt hominem quasi qui non posset saluari.

¶ Quia signa & uirtutes fecit. Cap. XVII.

Genera quoque & uirtutes curationum tanto ante præscripta sunt per Esaia Prophetam dicentē, Ecce, inquit, Deus noster ipse ueniet, & saluabit nos. Tunc aperiuntur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus quasi ceruus, & plana erit lingua mutorū. Et iterū, Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, ad adnunciandum mansuetis misit me, ut mēderer contribulatos corde, prædicarem captiuis redemptionem, & cæcis uisum. Hæc enim omnia sanitatum signa, in aduentu Christi, facta sunt. Statim enim ut natus est, præcedente stella, adorauerunt, & Magi obtulerunt munera. Deinde uariā aduentus eius representauit miracula. Cæcis enim, ut DEVM

cognosceret, profunda noctis caligo detergitur. Defundis, redi
 uiuæ lucis gratia redditur, ut animæ uiuificarentur. Surdi, ut au
 ditum fidei susciperent, audire coeperunt. Claudī, ut ad DEVM
 currerent, incessu alacri uegetantur. Muti, ut DEVM confite
 rentur, clavis uocibus clamauerunt. Leprosi, pro abolendis con
 tagiis animæ, lurida membra deposuerunt. Effectus enim maie
 statis suæ, multa fecit, quæ prætereunda non sunt, dum cuncta le
 gantur, nam excellentiæ suæ uirtutem pendulis gressibus tumen
 tis æquoris fluctus calcauit, & maris magni procellas, suo impe
 rio mitigauit. Iam uero passionis eius obitum, etiam elementa
 tremuerunt. Dum sol fugit, dum tellus concutitur, saxa; sese in
 lidentia dissoluuntur: siquidem, & ipsa morse eum tenere non po
 tuit. Nam resurgens die tertia, ad sedem paternam reuolauit;
 ministeriisq; angelorum, reducitur a terris ad cælum. Plura quo
 que & similia eius omnipotentia facta sunt. Sed dicit incredulus,
 quod & Prophetæ miracula multa fecerunt. Verum est: nullus ta
 men eorū, ut Christus, mortuus resurrexit, & in cælū ascendit.

¶ Quia idem Deus in corpore, ab hominibus
 esset uidentus. Cap. XVIII.

PER Esaiā testatur Dñs, dicens, Propter hoc sciet popul⁹ me⁹
 nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce
 adsum. Et Dauid, Ambulabunt de uirtute in uirtutem, & uide
 bitur Deus Deorū in Sion. Et iterum, Visi sunt gressus tui Deus,
 in gressus Dei mei regis. Vtiq; quibus uenit in mundum, & qui
 bus iterum ascendit in cælum. Tunc enim manifestatus est, &
 reuelatus occultus aduentus eius. Quem Iudæi si cognouissent,
 nunquā in Dominum gloriæ crucifixissent. De cuius etiam cor
 porali uisione, supra dictus Esaias, ita adnunciavit, In glorioso,
 inquit, erit inter uiros ad spectus eius, & forma eius inter filios ho
 minum: quibus non est nunciatum, de eo uidebunt: & qui non
 audierūt, cōtemplati sunt. Et Hieremias in libro Baruch, Hic est
 Deus noster, & nō æstimabitur alius ab eo, qui inuenit omnem
 uiam prudētiæ, & ostendit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto
 suo.

ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Et Abaeuc, Domine, inquit, audiui auditum tuum, & timui, in medio duorum animalium cognosceris: dum appropinqua uerunt anni, innoteſceris: dum uenerit tempus, oſtenderis. Item ipſe, Videbunt te Gentes, & dolebunt populi, id eſt, Iudæi. Siquidem & prædiſtus Eſaias de ipſo ſic cecinit, Propter Sion nõ tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur ut ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius, ut lampas accendatur, & uidebunt Gentes iuſtum tuum, & cunſti reges inclytum tuum. Et iterum, Vox ſpeculatorum tuorum leuauerunt uocem, ſimul laudabunt, quia oculo ad oculum uidebunt. Et infra, Parauit Dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu omnium Gentium, & uidebunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

¶ Et quia eum non erant agniture Iudæi. Cap. XIX.

Sic prædixerat Hieremias ex perſona Domini, Præuariatione præuariata eſt in me domus Iuda, ait Dominus. Negauerunt me & dixerunt: non eſt ipſe. Hoc etiam nunc uſq; Iudæi de Chriſto dicunt, non eſt ipſe: expectantes alium, qui eſt Antichriſtus. Et Eſaias, Non eſt ſpecies ei neq; decor: & uidimus eum, & non erat adſpectus, & deſyderauimus eum deſpectum & nouiſſimum uirorum, uirum dolorum, & ſcientem ferre infirmitatem: & quaſi abſconditus nultus eius & deſpectus, unde nec reputauimus eum. Quibus uerbis, incredulitatem Iudæorum ſignificat, & quibus uiſus eſt Chriſtus, non habere ſpeciem neq; decorem: unde, nec reputatus eſt eſſe Deus. Quæ tamen, quia non eſſent agniture, neq; recepturi, idem Eſaias alias adprobat, dicens, Audite cœli, & auribus percipe terra, quia Dominus locutus eſt: filios nutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Iſraël autem me non cognouit, populus autem meus me non intellexit, Et iterum, Auditionem audietis, & non intelligetis: & cernentes uidebitis, & non ſcietis. Incaſſatum eſt enim cor populi huius: unde & Ezechiel, Factus eſt ſermo Domini ad me, dicens, Fili hominis

in medio domus exasperatis tu habitas : qui oculos habent ad uidentum & non uident, & aures ad audiendum, & non audient. Sic enim excæcati sunt, ut saluatorem nec agnoscerent, nec susceperent. Et cuius diem Abraham uidit, & lætatus est : & cuius aduentum Propheta magno cum desiderio expectauerunt. Isti & uiderunt, & nō agnouerunt, insuper & blasphemauerunt, clamantes, Nos nō habemus regē, nisi casarem, & cetera quæ sequuntur. Cuius populi duritia sic non mutatur, quomodo nec Ethyopis color, aut pardus uarietas. Hieremia testante, Si immutare potest Ethyops pellem suam, aut pardus uarietates suas.

¶ Quia eum non agnoscentes Iudæi, congregati sunt aduersus eum. Cap. XX.

Sed quia eum Iudæi non agnoscentes, congregati sunt, ad interficiendum eum, & uniuersalem ad sensum in passione eius præbuerunt, ita legitur, Quare fremuerunt Gentes, id est, Romani, & populi meditati sunt inania : hoc est, Iudæi. Adstiterunt reges terræ : hoc est, Herodes & Pilatus, & principes conuenerunt in unum, scilicet, principes sacerdotum, & seniores Iudæorum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Et iterum ex eiusdem Domini persona, Circundederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Canum autem nomen in eos, est etiam per Prophetam alterum constitutum. In Esaia enim scriptum est, Omnes canes cæci, nescientes latrare. Canū enim mos est (ut ait noster Hilarius) pastorem ad ludere, gregem nosse, insidiantes feras persequi. At uero isti cæci canes, pastorem suū non uidentes, officium non intelligentes, latratus suos à feris ad regē, & furibus ad Dominum retorserunt. Vnde & alius Propheta de his ita dicit, Facti sunt mihi in sagittā reciproca.

¶ Et quia triginta argenteis, adpreciatus & uenundatus est. Cap. XXI.

Per Zachariam ita ipse prænnunciauit, Si bonum est, inquit, in conspectu uestro, date mercedem meam triginta argenteos : & dixit Dominus ad me. Proiice illud ad statuarium deorum

corum precium, quod adpreciatus sum ab eis. Hac enim nota omnibus causa est. Iudas enim poenitentia mortis, pecuniam repperit, & proiecit in templum: abiit, & laqueo se suspendit, ut impleretur quod dixerat Esaias, Testis falsus non erat impunitus, eo quod uendit argento iustum. Quam pecuniam, bene Dominus mercedem suam dixit: multa enim opera apud eos fecerat, reddens uitam mortuis, lucem caecis, surdis auditum, gressum claudis: pro quibus omnibus, Iudaei nefanda extimatione, mortem triginta argenteorum, mercedem illi restituerunt.

¶ Nam & quia Dominus traditorem suum, per panem ostendit, Apostolis porrectum. Cap. XXII.

Etiam in Psalmis commemorauit in se impletum, dicens, Qui edebat panes meos, ampliavit aduersum me subplantationem. Et iterum, Tu uero homo unanimes, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. De ipso autem Iuda proditore, Hieremias praescius, ita ante praedixit, Peccatum Iudae scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino. Quod siue ad Iudam siue ad Iudaeos non incongrue conuenit, qui sic peccauerunt in Christum, ut non sit peccatum eorum atramento conscriptum, quod deleri forsitan potest, sed stylo ferreo in ungue adamantino exaratum, id est, quod deleri non possit, praeduritia cordis eorum, nisi crediderint.

¶ Na & ipse sponte pro nobis semetipsum tradidit. Cap. XXIII.

Esaias dicit, Oblatus est, quia ipse uoluit. Et infra, Pro eo quod tradidit in mortem animam suam, uidebit semen longauum, & uoluntas Domini, in manu eius dirigetur. Et ipse per Hieremiam Prophetam sic loquitur, Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum eius, hoc est, in manus Iudaeorum, qui eum interfecerunt.

¶ Quia comprehendendus erat. Cap. XXIII.

Hieremias Prophetam longe ante ita praedixit, Spiritu oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris. Quo uaticinio demonstrauit aperte, & Christum Dominum esse, & traditum pro nostris

peccatis fuisse. Item Sapientia liber dicit, Dixerunt inter se impii, comprehendamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris: promittit scientiam Dei se habere, & filium Dei se nominat. Et infra, Si enim est uerus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit eum de manu contrariorum. Et infra, Ut sciamus reuerentiam illius, probemus patientiam ipsius, morteturpissima condemnemus eum, id est, affixione crucis.

¶ Quia iudicandus erat. Cap. XXV.
C Lamat Dauid, sub figura populi peccantis in Deum, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Veniens enim Christus in corpore, tanquam se reum constituit, & iudex hominum, hominibus ad iudicandum se præbuit, sicq; mitis & patiens, dum iudicatus est, uicit, quia nihil in eo dignum quod iudicaretur populus persecutor inuenit. Vnde & Propheta aduentum iudicii eius adnuncians, sic comminatur contra eundem populum, dicens, Audite quæ Dominus loquitur: Surge, & contende iudicio aduersus montes, & audiant colles uocem tuam. Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo suo, & eum Israël diiudicabitur, dicens, Popule meus quid feci tibi, & quid molestus fui tibi, responde mihi, quia eduxi te de terra ægypti, & de domo seruientium liberaui te, & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron & Mariam. Vbi ostendit beneficia, & præstita Domini in populum suum. Et contra hæc aduersus eum mala eorum, & quid iuxta hic eidem populo uenturum sit, deinde subiungit, Audite tribus, quis approbauit illud? adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis.

¶ Quia falsis testibus accusandus erat. Cap. XXVI.
P Er Osee Prophetam idem Dominus sic dicit, Væ, inquit, eis, quoniam recesserunt à me, uastabuntur, quia prauaricati sunt in me: ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia: & ego erudiui eos, & confortauimus brachia eorum, & ipsi in me cogitauerunt malitiam, reuerfi sunt, ut essent absq; iugo, facti sunt

fi sunt, quasi arcus dolosus. Et Zacharias, Si inualuerunt super me uerba uestra, dicit Dominus, & dixistis, quid locuti sumus contra te. Et in Psalmis dicit, Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Et Esaias de Iuda dicit, Testis falsus non est impunitus, pro eo quod uendidit pro argento iustū.

¶ Quia clamauerunt Pilato, ut crucifigeretur. Cap. XXVII.

Per Hieremiā Christus de synagoga prädixerat, dicens, Reliqui domū meā, facta est mihi hereditas mea, quasi leo in sylua, dedit contra me uocem suam, blasphemans utiq; & dicens, Crucifige, crucifige. Et alibi ipse dicit, Super quem aperuistis os uestrum, & aduersus quem laxastis linguas uestras. Et Esaias, Ruit, inquit. Hierusalem, & Iudas concidit, quia linguæ eorum contra Dominum. Item ipse, Expectaui ut facerent iudicium, fecerunt autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem.

¶ Quia etiam posteritatem suam clamauerunt. Cap. XXVIII.

Nam quia peccantes Iudæi etiam in Christo posteritatem suam clamauerunt, dicentes, Sanguis huius super nos, & super filios nostros: Olim cum obiurgatione Esaias illis prädixerat, dicens, Semen pessimum præparate filios uestros occisioni, in iniquitate patrum uestrorum. Venientibus enim in Iudæam Gentibus, propter scelera patrū, etiā filii trucidati sunt. Sub quorum persona & Hieremias interitum eorum ita deplorat, dicens, Patres nostri peccauerunt, & non sunt, nos autem iniquitates eorum exoluimus. Item Hieremias, Sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus, & tenentes legem, nescierunt me, & pastores prauaricati sunt in me. Propterea adhuc iudicio cotendam uobiscū, ait Dominus, & cum filiis uestris disponam. Item ipse, Quare ergo est factus in prædam? Super eum rugierunt leones, & dederunt uocem suā, posuerunt terram eius in solitudinem, & ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.

¶ Quia flagellatus est, & palmarum sustinuit ictus. Cap. XXIX.

IOb de eo sic dicit, Exprobrâtes & cōspuentes percusserunt *ma-*
xillam meam, satiati sunt pœnis meis. Et in Psalmis ipse di-
 cit, Ego ad flagella paratus sum. Et iterum, Congregata sunt in
 me flagella, & ignorauī. Similiter & per Esaiam, Non sum, in
 quit, contumax, neq; contradico, corpus meum dedi percutien-
 tibus, & genas meas uellentibus: faciem meam non auerti ab in-
 crepantibus & conspuentibus. Et per Hieremiam dicit, Posui sca-
 pulas meas ad flagella, & maxillas meas ad palmas. Item de ipso
 idem Hieremias, Dabit, inquit, percutienti se maxillam, satura-
 bitur opprobriis.

¶ Quia arundine caput eius percu-
 sum est. Cap. XXX.

Et sustinet patienter, Esaias prœdixerat, dicens, Arundi-
 nem quassatam non conteret.

¶ Quia spinis coronatus est. Cap. XXXI.

Et spinea quia corona capiti eius imposita est, scribitur hoc
 in Canticis Canticorum, ex persona patris de contumeliis
 filii, iniquitatem Hierusalem mirantis atq; dicentis, Exite & uide-
 te filiæ Hierusalem regem in corona, qua coronauit eum mater
 eius, id est, coronam spineam, quam capiti eius imposuit Syna-
 goga. Sed per Hieremiam idem filius sic dicit, Spinis peccatorū
 suorum circundedit me populus hic. Et apud Esaiam, Plantauit,
 inquit, uineam electam, & expectauit ut faceret uuas. Fecit autē
 spinas, utiq; quia degenerans à Patriarcharum fructu: non fru-
 ctus iustitiæ, sed spinas mortis, & crucis suo attulit creatori.

¶ Quia ueste coccinea indutus est. Cap. XXXII.

Nam quod milites inludentes, ueste coccinea induerunt eū.
 Prænunciavit hoc Esaias Propheta, dicens, Quis est iste,
 qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra: quare rubrum est
 uestimentum tuum, tanquā calcantium in torculari? At ille
 respondens, Torcular, inquit, calcaui solus. Calcare enim torcu-
 lar solum se dixit, quia solus propter mundi peccatum, passionē
 suscepit, solusq; delicta omnium sanguine suo lauit.

Quia

SIONE DOMINI.

¶ Quia dum pateretur, tacuit.

Cap. XXXIII.

Nam quia dum pateretur, tacuisse scribitur. Hoc Prophetarum uoces testantur. Esaias enim sic de illo ait, Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Hic enim in passione Pilato interroganti, nihil locutus est, sed in humilitate iudicium eius sublatum est. De quo & ipse alibi, Non clamabit, neque audiet quis in plateis uocem eius. Item idem Christus per eundem Prophetam, Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, corpus meum dedi percutientibus. Et ipse alibi, Tacui, filii, nunquid semper tacebo? Primo enim tacuit ut iudicaretur, quando sicut agnus coram tondente se, fuit sine uoce, nec aperuit os suum, suamque compescuit potestatem. In nouissimo autem, sic de eo scribitur, Deus manifeste ueniet, Deus noster, & non filebit. Tacuit enim ut iudicaretur, quando uenit occultus. Nequaquam autem tacebit ut iudicet, quando uenerit manifestus.

¶ Quia crucem suam ipse portauit.

Cap. XXXIII.

Esaias prædixit, Puer natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus eius super humeros eius. Quis enim regum potestatis insignia in humero portat, & non aut in capite coronam, aut aliqua propriæ uestis ornamenta? Sed solus rex seculorum Christus, gloriâ potestatis suæ & sublimitatis in humeris extulit. Quod etiam Isaac figurauit, qui cum à patre hostia duceretur, ligna ipse sibi portauit, Christi eximiam tunc præfigurans passionem, lignum passionis suæ gestantis.

¶ Quia ligno crucis suspensus est, atque suffixus. Cap. XXXV.

Hieremias Propheta ex persona Christi prædixerat, dicens, Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad uictimam, & non cognoui, quia super me cogitauerunt consilia, dicentes,

Mittamus lignum in panē eius, & eradamus eum de terra uiuentium. Hæc enim, quæ passurus erat Dominus à Iudæis, quasi si iam facta fuissent, Propheta commendat. Nam, cui est lignum in pane missum, nisi Christi adfixo carnis in ligno? Panē enim, corpus eius agnoscimus. Lignum in pane esse, fides nostra, crucem agnoscit in corpore: quia uita corporis sui, panis est. Scriptū est enim, Et erit uita tua pendens ante oculos tuos, & timebis die ac nocte, & non credebis uitæ tuæ. Sed in Psalmis iterum: quia extendit manus suas in cruce, sic dicit, Eleuatio manuum mearum sacrificium uestertinum. Siue quod ueniente quasi mundi uestera, siue quod declinante iam sole ad uesteram, Dominus in cruce animam posuit, eleuans manus suas in eundem crucis lignum, atq; offerens seipsum Deo pro nobis sacrificium, ut per illud sacrificium, deleantur peccata nostra. Apud Esaiam quoq; de crucis eius prædicatione, ita scribitur, Et erit principatus eius super humeros eius, id est, uexillum suæ crucis, quod suis protulit humeris: iuxta uaticiniū Dauid Prophetæ, qui dicit, Dominus regnauit à ligno. Abacuc quoq; passionem crucis Christi ita prænunciauit, dicens, Cornua in manibus eius sunt. Quod, quid est aliud, nisi trophaum crucis. Item, ipse de ascensione crucis, in qua exaltatus est, omnia traxit ad seipsum, ita dicit, Dominus fortitudo mea, constituet pedes meos in consummatione super excelsa imponent me, ut uincam in claritate eius.

¶ Quia crucifixus est, & manus eius, ac pedes, clauis adfixi sunt. Cap. XXXVI.

PEr Dauid ipse loquitur, dicens, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, ipsi uero cōsiderauerunt & cōspexerunt me. Quibus itaq; uerbis in cruce corpus significat extensum, manibus pedibusq; confixis, & clauoru transuerberatione confossis. Quod Dauid passus non est, qui sine ulla corpori: passione legitur in pace quiescere: sed hoc de Christi prædictum est passione, qui à populo Iudæorum, clauis in ligno confixus est. Manus enim & pedes non confodiuntur, nisi eius
qui in ligno

qui in ligno suspenditur. Item in Canticis Canticorum, Manus mea distillauerunt myrrhā, & digiti mei pleni myrrha. Quod specialiter dixit, propter fixuras clauorum, & per malitiam, qua crucifigendus erat. Ita enim pramissit idē de semetipso Dominus, dicens. Si adfiget, inquit, homo Deum, quia uos configitis me. Et dixit, In quo configimus te? Et subiecit Deus post hæc illis, Me uos configitis gens tota: quod pertinet ad mysterium Dominicæ passionis, in qua Iudæi Christum crucifixerunt, quando sceleratas manus iniecerunt in eum. Quod etiam per Zachariam iterum Deus memorat, dicens, Et adspicient ad me quem cōfixerunt, & plangent eū planctu, quasi super unigenitū, & dolebunt super eū ut doli solet in morte primogeniti. Hoc enim factum deprehendimus in HIESU, quem cōfixerunt Iudæi in cruce, quem & dolebunt & se crucifixum in iudicii die, cum uiderint eum in patris, ac sua maiestate regnantem.

¶ Quia inter duos latrones crucifixus est.

Cap. XXXVII.

Nam quod inter duos latrones crucifigendus esset, longe ante per Esaiam prædicatum est, Et inter iniquos deputatus est. Et Abacuc Propheta, In medio, inquit, duorum animalium, cognosceris, id est, inter medios duorum latronum.

¶ Quia diuisa sunt uestimenta eius.

Cap. XXXVIII.

Post crucis sententiam, sequitur rerum diuisio, & fors super uestem, quam per David idem Dominus ante prædixerat, dicens, Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Quæ prophetia, quemadmodum sit expleta, Euangelica narrat historia. Nam dum uestimenta alia & militibus fuissent diuisa, pro tunica autem dicunt, Non scindamus eā, sed mittam⁹ sortē cuius sit. Erat enim tunica omni parte contexta.

¶ Quia felle & aceto potatus est. Cap. XXXIX.

Quod autem pendenti in cruce, acetum cum felle mixtum dederunt, hoc iam fuerat in Psalmis prædictū Domino,

Dederunt in esca mea fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod quidem & alias ad Hierusalem ipse sic proclamat, Ego te plantavi uineam electam, quomodo facta es in amaritudinem uitis alienæ. Deus enim bonam plantauerat uineam, hoc est, Iudæorum gentem: illa uero uitio suo deprauata, conditorem amaritudinis potauit. Pro quo & Moses, Vua, inquit, eorum uua fellis, & botrus amaritudinis ipsis. Vnde & superius obiurgas eos dicit, Sic plebs fatua & non sapiens, hæc Domino retribuisti.

¶ Quia hyssopo circumdederunt spongiam aceto plenam. Cap. XL.

Nam quod hyssopo circumdederunt spongiam aceto plenam, in Psalmis dictum fuerat, Asperges me hyssopo, & munda bor. Vnde & in lege per hyssopi fasciculum aspergebantur agni sanguine, qui mundari uolebant, quo significaretur per passionem Domini, peccata ablui mundi.

¶ Quia titulus crucis eius corruptus non est. Cap. XLI.

Pro quo titulo dixerunt Iudæi, Noli scribere rex Iudæorum. Et respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Iam enim in Psalm. quinquagesimo sexto fuerat prophetatum, Ne corumpas tituli inscriptionē. In cuius Psalmi serie, non solū passio uel mors, sed etiam resurrectio & ascensio Domini prædicatur.

¶ Quia in cruce pendens, patrem pro inimicis suis deprecatus est. Cap. XLII.

Esaias dicit, Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressionibus orauit. Et in Psalmis sic, Pro eo, inquit, quod eos diligebā, aduersabantur mihi, ego autē orabam pro eis. Item Abacuc dum dixisset de eo, In medio duorum animalium cognoscetis: subiecit, Cum conturbata fuerit anima mea, in ira, misericordiae tuæ memor eris. Præfigurauit enim Propheta sub hac sententia in semetipso Iudæorum personam, qui Christum commoti ira, crucifixerunt. Vbi tamen ille memoratus misericordiae suæ, dixit, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

Et quia

¶ Et quia non pro suis, sed pro nostris peccatis crucifixus est. Cap. XLIII.

PRO iniquitatibus populi sui, ductus est ad mortem, & dabitur impios pro sepultura eius. Et iterum, Vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus propter scelera nostra, & liore eius sanati sumus. Et iterum, Omnes nos quasi oves errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit, & Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Iuxta Apostolum qui dicit, quia cum peccatum non cognouisset, ipse pro nobis peccatum factus est. Quare autem pro nobis passus est, hæc est causa.

¶ Quia mortuus est. Cap. XLIII.

POST flagella & crucem, fellisq; & aceti potationem: deinde sequitur mors eius, quam lex ipsa non siluit, dicens, Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis suscitauit eum? Clamat etiam & eandem mortem eius & sexagesimus septimus Psalmus, Deus noster Deus saluos faciet nos, & Domini mors, & Domini exitus. Quid apertius diceretur? Dominus enim **HIESVS**, qui interpretatur Saluator, ipse est Deus noster, saluos faciens nos: quem quia oportuit nasci, & a uita exire per mortem. Ideo subiunctum est, Domini mors, & Domini exitus. Itē & per Esaiam, Tanquam ouis ad occisionē ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine uoce, sic non aperuit os suum. Pro peccatis populi sui ductus est ad mortem. Iudæi autē Christum, quē sperant moriturum, non sperant resurrecturum. Ideoq; respondeant, Quis est iste, quem Propheta adnunciat. Item apud Hieremiam sic dicit, Inebriaui animam lassam, & omnem animam esurientem saturavi. Ideo quasi de somno suscitatus sum & uidi, & somnus meus dulcis est mihi. Daniheli quoq; angelus de occisione & morte Christi sic loquitur, dicens, Scito & animaduerte ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usq; ad Christum ducem hebdomadæ septem, & hebdomadas lxii. erunt. Et post hebdomadas lxii. occidetur Christus, & non erit eius populus qui eum negaturus est. Vnde & ibi sequitur, Cladis Iudæo

rum, quæ postea completa est, & ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce uenturo, id est, Romanus exercitus cum Vespasiano. Item in Sapientia sic legitur de morte eius, Cōtume-
liis & tormentis interrogemus eum; ut sciamus reuerentiā illius, & probemus patientiam ipsius; morte turpissima condemnemus eum.

¶ Quia in passione eius, tenebræ factæ sunt. **Cap. XLV.**

Quod uero media die in passione eius tenebræ factæ sunt, & sol ipse refugit; hoc etiā Dinini libri loquuntur. Amos Propheta testante, Erit in die illa, dicit Dominus, occidetur uobis sol meridie; & tenebre scire faciam terram in die luminis. Et Hieremias, Exterrita est, inquit, quæ parurit, id est, Hierusalem; & afflicta est anima eius. Occidet ei sol cum adhuc medius dies esset, & cōfusa est & maledicta, reliquias eorū in gladio dabo, quod factum est per Vespasianum.

¶ Quia non fregerunt crura eius. **Cap. XLVI.**
Porro, quia non fregerunt eius crura, nisi tantum latronum iam prædictum fuerat, Os eius non comminuetis. Præceptum enim fuerat eis celebrare pascha, in ouis similitudine, in qua Dominica passionis umbra præcesserat, qui tanquam ouis ad occisionem ductus est. Illa enim figura agni, Christi passionē significabat.

¶ Et quia lancea latus eius percussum est. **Cap. XLVII.**

Sic prænuntiatur ab ipso per Iob, Confregit me, & posuit me quasi in signum, circumdedit me lanceis suis. Conuuln-
trauit lumbos meos, cōcidit me uulnere super uulnus, id est, uulnere lanceæ super uulnus clauorum. Vnde etiam & per David, Super dolorem uulnere meorum addiderunt. Sic est ab eo prænuntiatur, & per Hieremiam, Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. Et iterum de ipso populo, sic ait idem Dominus per Prophetam,

pheram, Facti sunt mihi in sagittam & in ciprocam. Et Zacharias Viderunt in quem confixerunt, utiq; hominem quem crucifixerunt. Quo etiâ testimonio promissus est Christus, in ea qua crucifixus est carne uenturus.

¶ Nam quia ex latere eius sanguis & aqua manauit. Cap. XLVIII.

Zacharias dicit, Tu quoq; in sanguine testamenti tui, emiffisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Et iterum, Cum egrederetur uir ab oriente: ecce, aquæ redundantes à latere dextro, scilicet Christi. Item de eadem aqua, quæ ex latere eius profluit, Propheta alius sic dicit, Flumina aquæ uiuentis egredientur de uentre illius, Aquæ scilicet baptismatis, quæ credentes uiuificant, & quæ sitientibus largiuntur, quando impletur quod scriptum est, Lauamini, mundi estote, & lauabis me & super niuem dealbabor.

¶ Quia sepultura est traditus. Cap. XLIX.

In Psalmis dicitur, Collocauerunt me in obscuris, sicut mortuos seculi. Quasi diceret, sicut hominis, utiq; quia ipse Deus erat. Item Esaias, Erit Dominus nominatus in signum æternû, quod non auferetur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Et alibi, Dabo impios pro sepultura eius, & diuites pro morte eius.

¶ Quia lapis ad ostium monumenti positus est. Cap. L.

Postquam sepultus est, lapis ad ostiû monumenti adpositus est. Per Hieremiam item idem ait, Lapsa est in lacu mea uita, & posuerunt lapidem super me. Et iterum, Concluserunt uias meas lapidibus quadris, circumædificauit aduersum me, ut non egrediar.

¶ Quia in infernum descendit. Cap. LI.

Sic idem Dominus in Ecclesiastico dicit, Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & inluaminabo sperantes in Deum. Item in Psalmis, Vita mea in inferno adpropinquabit: astimatus sum cum descendentibus in lacum. Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.

Descendit enim sicut homo in infernum, sed solus inter mortuos liber fuit, quia mors illum tenere non potuit.

¶ Quia descendens de morte, quos uoluit liberauit. Cap. LII.

Item quia in infernum descendens, eos qui captiui erant, & diabolo eruit, & sic iterum ad cœlestia remeauit. Per Ozeā ita ante prænuñciauit, Ego, inquit, ego capiam & uadam, tollam, & non est qui eruat. Vadens reuertar ad locum meum, id est, ad cœleste solium. Et infra, De manu, inquit, mortis liberabo eos, de morte redimam illos. Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus inferne.

¶ Quia in morte corpus corruptionem non uidit, sed statim deuisa morte resurgens, ab inferis remeauit. Cap. LIII.

Et hoc per Prophetam idem in Psalmis prædixit, Caro mea requiescit in spe, quoniam non derelinques animam meā in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. De qua resurrectione & in Psalmo tertio ita cantatur, Ego dormiui & quieui, & exurrexi, quoniam Dominus suscitauit me. Vbi quid aliud indicat prophetia, quod dormierit & resurrexit, nisi somnus iste, mors esset: & uigilatio, resurrectio. Quod & in sexagesimo Psalmo manifestius ostenditur, ubi dicit, Tu autem Domine, miserere mei, & resuscita me, & retribuas illis. Nunquid qui dormit, non adiiciet ut resurgat. Item ibi, In pace dormiam & requiescam, quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. Singulariter, quia tantum solus ipse sic requieuit, ut confestim post mortem resurgeret. Item per Esaiam de eadem resurrectione sua, sic clamat. Nunc exurgam dicit Dominus, nunc exalabor, & nunc subleuabor. Vbi aperte testimonium resurrectionis & ascensionis ostenditur: Vnde & ibi zelum Iudaorū subiecit, dicens, Concipietis errorem & parietis, spiritus uester ut ignis uorabit uos.

¶ Quia tertia die resurrexit. Cap. LIIII.

O Seas prædixerat, dicens, Venite & reuertamur ad Dominum, quia ipse cœpit, & sanabit nos, Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & uiuemus in cōspectu eius. Omnia enim hæc in Christo ita cōpleta sunt. Quinta feria enim traditus, Parasceue passus, Dominica circa diluculum resurgēs, ab inferis remeauit. Vnde & subiunxit Propheta, Quasi diluculo præparatus est egressus eius. Quod autem dixit, Resurgemus & uiuemus in conspectu eius, hoc Propheta de sua persona, uel sanctorum eloquitur, qui in inferno erant, & cum illo tertia die resurrexerunt.

¶ Quia post resurrectionem suam, Christus piscatores Apostolos prædicare Gentibus misit. Cap. LV.

Per Hieremiam ante sic meminit, dicens, Ego mittam piscatōres multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos. Deniq; secundum Matthæi Euangelium legitur, quod **HIESVS** ueniens iuxta mare Galilææ, Petrum & Andream fratrem eius uidit, mittentes retia in mare, quibus dixit, Venite post me, & faciam uos piscatores hominum. Similiter & duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Iohannem fratrem eius, dum uidisset in nauicula cum patre Zebedæo, texentes retia, prouocans eos, de piscatoribus piscium, piscatores reddidit hominum. Scilicet, ut prædicationis re, cunctos credentes de profundo seculi huius extraherent. Post hos piscatores: sequitur, Et mittam uenatores, & uenabuntur eos de montibus, & de collibus, & de cauernis petrarum, quod speculiter ad conuersionem pertinet Gentium, quos undiq; Apostoli cœperunt, qui super adsumptionem constituti sunt animarum. Quos quia post gloriam resurrectionis suæ **DOMINVS** ad prædandum in Gentibus mitteret. Et per Esaiam sic prælocutus est, dicens, Veniam, inquit, ut congregem cum omnibus Gentibus & linguis, & uenient & uidebunt gloriam meam, & ponam in eis signum: utique crucis, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad Gentes in mare, in Africam, in Libyam, tenen

tes sagittam, id est, uelocem prædicationis sermonem. In Italiam quippe & Græciam, & qui ad insulas longe, & ad eos qui non audierunt de me, & non uiderunt gloriam meam. In qua sententia, specialiter missi Apostoli prophetantur. Simulque & quod per totum mundum prædicauerunt Euangelium, id ipsum Prophetæ non tacuerunt, de quibus etiam & in Psalmis ante prædictum est, Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur uoces eorum: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ, uerba eorum.

¶ Quia in cœlum ascendit. Cap. LVI.

IAm uero, quia post resurrectionem suam, in hominis formâ, Christus in cœlum, usque ad patrem ascendit, Danihel dicit, Aspiciebam in uisu noctis, & ecce in nubibus cœli, quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, id est, usque ad patrem. Post hæc adiecit, Et in conspectu filiorum obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & regnum, & omnis populus, tribus & lingua, ipsi seruiunt. Potestas eius, potestas æterna, quæ non aufertur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Huius ascensionem in cœlis prorsus Psalmista sic indicat, Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit ut gygas ad currendam uiam, & summo cœlo egressio eius, & occursum eius usque ad summum eius. Veniens enim de cœlo, usque ad inferos descendit, regressusque repetit mansionem suam, ascendens ad sedem patris, de quo antea solus exiuit. Cuius ascensus in cœlum uel introitus, quibus gaudiis declaretur, Psalmographus indicat, Videntes enim potestates æthereæ carnem Christi ascendentem in nubibus, & portas cœli ingredientem, dixerunt, Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Hunc ascensum eius & alibi commemorans Dauid, dicit, Ascendens super cherubin & uolauit, uolauit super pennas uentorum. Et iterum, Ascendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus. Qui utique nisi fuisset in terra, non diceretur ascendere.

dere. Sed quid est, captiuam duxit captiuitatem? nisi, quia deus ista morte, ipsam carnem quam e terris adsumpserat, quasi captiuam in cœli ducebatur. Vnde & post hæc Propheta hortatur omnes gentes, prouocans eas ad laudem Christi, eundemq; ascensum eius, eisdemq; iterum sic prænuncians, Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, psallite Deo, qui ascendit super cœlos cœlorum ab oriente. Quia idem locus in orientis partibus est, ubi Christus resurrexit, & unde in cœlum ascendit. Et post hæc subdidit, Visi sunt ingressus tui Deus, ingressus Dei mei regis. Videntibus enim omnibus Apostolis, atq; quingentis uiris, sic ascendit in cœlum. Huius ascensionem & Salomon in Canticis prædicat Canticorum, Ecce, hic saliens super montes, transiliens super colles. Et Amos dicit, Aedificauit Dominus in cœlo ascensum suum, & polcitationem in terra firmavit. Sed & illud quod per Esaiam Dominus dicit, Nunc consurgā, nunc exaltabor, nunc sublimabor. Testimonium resurrectionis & ascensionis Christi declarat, quasi aperte diceret, Nunc exurgam à mortuis, nunc exaltabor in cœlo, nunc sublimabor in regno. Vnde & alibi ipse Esaias, Ecce intelliget seruus meus, exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit ualde. Quod utiq; ad ascensionem cœli, & gloriam pertinet regni.

¶ Quia sedet ad dexteram patris. Cap. LVII.

IN Psalmis scriptum est, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Inquirant ergo Iudæi, cui dictum est à Domino, Sede à dextris meis. Nunquid archangelo? non opinor, neq; angelo, neq; prophetæ, nam nullus horum in ea gloria est: sed ille, quem digno confessu suo inuisibilis Deus habet, hic sedet ad dexteram patris: qui sicut confessu Dei dignus est, ita & natura dignus est, & nomen est. De quo dicit & Psalmus, Regnabit Dominus super omnes gentes; Deus sedit super sedem sanctam suam. Et iterum, Dominus in cœlo parauit sedem suam, & regnum eius omnium dominabitur.

¶ Quia regnum eius in coelo & in terra aeternum
acperpetuum permanebit. Cap. LVIII.

Daniel dicit, Videbam in uisione noctis, & ecce, cum nu-
bibus coeli, quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad uetu-
stum dierum peruenit, & in conspectu eius praelatus est, & ipsi da-
tus est principatus, & honor, & regnum, & omnis populus, tribus
& linguae, ipsi seruiunt. Potestas eius potestas aeterna, quae non
auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Quo testimo-
nio ostenditur, ita accepisse Christum ab omnipotente Deo do-
minationem & regnum, ut potestas eius aeterna sit, & regnum
eius sine ullo corruptionis sine permaneat. Et iterum idem Da-
niel, In diebus illis, suscitabit Dominus coeli regem, qui in ater-
num non commouebitur. Et regnum eius populo alteri non da-
bitur. Percutiet & coteret uniuersa regna, & ipsum stabit in ater-
num. Et Esaias Propheta de eodem, Multiplicabitur, inquit,
eius imperium, & pacis eius non erit finis. Et in Psalmis sic legi-
tur, Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec
extollatur luna, id est, usq; ad consummationem seculi.

¶ Quia post ascensionem suam, Spiritum Sanctum
super Apostolos misit. Cap. LIX.

David ita dicit, Ascendit in altum, coepit captiuitatem, de-
dit dona hominibus. Post ascensionem enim suam mi-
sit Spiritum sanctum, in quo omnium est plenitudo donorum.
De quo & per Iohannem Prophetam adnunciat, dicens, Erit, in-
quit, post haec, effundam de spiritu meo super omnem carnem,
& prophetabunt filii uestri, & filiae uestrae. Senes uestri somnia
somnia bunt, & iuuenes uestri uisiones uidebunt, sed & super ser-
uos meos, & ancillas, in diebus illis, effundam de spiritu meo.
Et Zacharias, Effundam, inquit, super domum David, & su-
per habitantibus Hierusalem spiritum gratiae & praecum.

¶ Quia Apostoli Spiritu sancto repleti, lin-
guis uniuersarum gentium locuti sunt.

Cap. LX.

Ethoc

E T hoc ante prænunciātū est, dicente Psalmista, Non sunt loquelæ, neq; sermones, quorū non audientur uoces eorum.

¶ Quod autem uenturum Christum de cœlis iudicem speramus, & quod ei omne iudicium dedit pater. Cap. LXI.

P Er Ezechielem ira adnunciatur, Hæc dicit Dominus Deus, Aufer cidarim, tolle corcnam, nonne hic est qui humiles subleuabit, & sublimes humiliabit? Iniquitatē autē ponā eam. Et hoc non factum est, donec ueniat cuius est iudicium, & tradā ei. De quo Esaias, Domin⁹ sicut fortis egreditur, & sicut uir praeliator. Suscitabit zelum, uociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur. Tacui semper, filii, patiens fui, sicut paries loquor, dissipabo & absorbebo simul. Hoc ad secundum aduentum adinet, in quo nō humilis ut iudicetur, sed ut iudex fortis egreditur. Neq; tacebit, quod in priori aduentu fecit: aut patiens erit, sicut fuit in passione carnis, sed iudicans, uociferabit. Loquitur ut paries, quia repente quasi pares conruens, suos hostes est oppressurus. Hoc etiam & testimonio Psalmistæ docetur, ubi dicit, Deus manifeste ueniet, Deus noster, & nō silebit: utiq;, quia & si in primo humilitatis suæ aduentu, tacuit iudicatus: in secundo, dū manifestus uenerit ut iudicet, nō tacebit, sed clamabit, ut reddat singulis secundū opera eorū. Ignis ante eū ardebit, & in circuitu eius, tempestas ualida. Ignis ante ipsum ardebit, qui ut ligna, fœnū, stipula, delinquentiū consumpturus est opera. Ac sicut aurū & argentum, lapidesq; preciosos, iustorū probaturus est gesta. Qui disturi sunt, Transiuimus per ignē & aquā, & induxisti nos in refrigerium. Aduocabit cœlos sursum, & terram discernere populum suum. Congregate illi sanctos eius, qui ordinent testamentum eius super sacrificia, & adnuntiabunt cœli iustitias eius, quoniam Deus iudex est. Et Esaias, Auditam, inquit, faciet Dominus gloriam uocis suæ, & terrorem brachii sui ostendet, in comminatione furoris, & flamma ignis deuorantis. Allidet in turbine & in lapide grandinis. Brachium

enim Dei, Christus est, qui in flamma & terrore tempestatibus ad iudicandum uenturus est, de cuius iterum iudicio idem Propheta sic dicit, *Consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus seculorum. Nunquid, non tu percussisti superbum, uulnerasti draconem? Hic secundus Christi pradicatur aduentus, ut ea uirtute consurgat in iudicio ad separationem bonorum atq; malorum, qua uirtute surrexit in generationibus seculorum. Hoc est, in principio quando percussit superbum, id est, diabolum, separando eum a bonorum consortio angelorum. De cuius Christi iudicio, & Micheas Propheta sic loquitur, dicens, Audite colles iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo suo, & cum Israël diiudicabitur, dicens, Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi, responde mihi? Tunc enim iuxta Malachiam, Videbunt in quem confixerunt, & plangent eum plautu, quasi super unigenitum, & dolent super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. Dolebunt enim eum & se crucifixum, cum uiderint iudicantem, & in patris ac sua maiestate regnantem. Iob quoq; ante legem Euangelicis uirtutibus clarus redimendum se & resuscitandum, & Deo iudici, qui uenturus est iudicare uiuos & mortuos præsensandum, prophetica autoritate pronunciat, dicens, Credo enim quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra resurrexturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum. Quem Deum? nisi qui uidendus est in iudicio: sicut legimus, Videbunt in quem compunxerunt. Quem quidem dicunt in eo loco iudicaturum impios, ubi ipse est iudicatus, Ioële Propheta testante, Exurgam, inquit, & ascendant omnes gentes in ualle Josaphat, ibi sedebo, ut iudicem omnes gentes in circuitu. Iam plebique ibi asserunt futurum iudicium, ubi passus est Dominus, Esaia probante, Consummationem & eleuationem Dominus Deus exercituum faciet in medio orbis terræ. Quæ consummatio & adbreuiatio processura quæ potest esse, nisi iudicii futuri. Sed ubi sit medium terræ, illud fidele de passione testimonium David ostendit*

ostendit, qui dicit, Deus autem rex noster ante secula operatus est salutem in medio terræ. Nulla enim alia est salus nostra, nisi redemptio Domini nostri Saluatoris & iudicis, quæ in medio terræ orta est.

¶ Epilogus operis.

Ecce Noui Testamenti iudicem & regem de Prophetis, ecce Christum ex lege omnium Dominum tenent. Ista omnia in libris Hebræorum legunt Iudæi, & non intelligunt, quia omnia signata sunt in illis, Propheta testante, Et erunt sermones libri huius, sicut sermones libri signati. Quem si quis dederit homini nescienti literas, dicat, lege: respondeat, nescio literas. Et rursus det alteri scienti literas, & dicat, lege: ille uero respondeat, non possum, signatus est enim liber. Et sunt Testamenti Veteris signacula, quæ filius & hæres resignauit, cordis nostri oculos illuminans, sicut scriptum est, Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Habemus enim ad intelligendum Christum ducem, legem: testes, Prophetas, ex quibus diuinitatem eius & nomen, gentem quoque & genus, patriam, natiuitatem, uirtutes, & curationes, comprehensiones, palmas, flagella, conspurationes, suspensionem, fellis & aceti potationem, mortem, sagittam, sepulchrum, infernum, in corruptionemque corporis, resurrectionem carnis, ascensionem eius in cœlis, regnum atque iudicium declarauimus.

FINIS LIBRI PRIMI.

F,

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

LIBRI SECVNDI.

Vadam ex parte Domini & Saluatoris nostri Natiuitatem, Passionem, Resurrectionem, cœlique Ascensionem, explicui. Sequens uero Opusculum utriusq; populi Prophetiam. id est, Iudæorum ac Gentium, demonstrabit. In quo opere, Sancta Soror, poteris ex paucis animaduertere, quâta Prophetarum uoces, in abiectione Iudaicæ plebis & ceremoniarum ceciderunt, quantaq; in laude populi, Noui uel Veteris Testamenti intonuerunt.

De Gentium uocatione. Cap. I.

IN principio autem opusculi huius, de Gentium credulitate loquendum est, ut facilius reliqua contineantur, dum ipsa fides ecclesiæ antea declaratur. Deniq; cum pro adorato uitulo Domini precaretur Moses, ut parceret populo peccatori, Respondit Dominus, Propitius ero illis: ueruntamen, uiuo ego & uiuit nomen meum, quia implebitur gloria mea omnis terra. Proinde, quia omnes Gentes ad unius Dei ueri cultum essent uocandæ, Dauid Propheta testatur, dicens, Reminiscetur & conuertentur ad Dominum uniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentium: quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur Gentium. Et rursum, Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspectum Gentium, reuelauit iustitiam suam. Quam pluralitatem Gentium, ita declamat adunari ad Dei cultum, In conueniendo, inquit, populos in unum, & regna ut seruiant Domino. In

no. In unum itaq; id est, in unum gregem, ut qui diuersorum ritu, simulacrorum regna multa, & populi dicebantur, in una conueniendo fidem, unus Dei populus, unumq; regnum uocetur. Huius populi congregatio ex Gentibus, ipsa est ecclesia, cui in Psalmis uoce prophetica dicitur, Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quia concupiuit rex speciem tuam. Prouocat enim Propheta plebem Gentium obliuiscere populum suum, id est, infidelium eorum & domum patris sui: Babylonia, scilicet, quæ diaboli & domus & coniux est, & Christo fidei coniugio copulare. Ad cuius populos Esaias clamat, dicens, Congregamini, & uenite, & accedite simul, qui saluari estis ex Gentibus. Nescierunt enim qui leuant signum sculpturæ suæ, & rogant Deum non saluantem. Qui sunt isti saluari ex Gentibus, nisi qui crediderunt ex Gentibus? Quod uero dicit, Congregamini, & accedite simul: ostendit, in unam debere Gentes fidem, communionemq; conglobari. Item ipse, Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ, quia ego Deus, & non est alius. In memetipso iuravi, egredietur uerbum de ore meo, & non reuertetur, quia mihi curuabuntur omnia genua, & iurabit omnis lingua in Domino. Hoc iam contuemur fuisse completum, quando in omnibus terræ finibus, Dei dilatatur ecclesia. Qua Prophetia, erubescant Iudæi, qui dum Deum sibi peculiariter defendentes, dum audiunt, Iurabit omnis lingua in Domino, id est, non tantum Hebræorum populus, sed & omnis Gentium multitudo. Adhuc idem Esaias, Posteaquam Christi, quam in carne protulit humilitatem, degeffit denuo laudem ecclesiæ Gentium, pro qua talia protulit, ita prædicauit: simulq; quod per uniuersum mundum sit ipsa una, sic Prophetando aperuit, dicens, Lauda sterilis quæ non parit, decanta laudē, & hinni, quæ non pariebas, quoniam iam multæ filiæ desertæ, magis quàm eius, quæ habebat uirum, dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida. A

dextram enim & leuam penetrabis, & semen tuum Gentes hereditabit, & ciuitates desertas inhabitabit. Et iterum, Creauit fructum labiorum pacem: pacem ei qui longe est, & ei qui prope. Hoc & Apostolus exponit, ubi dicit, Pro ecclesia ex circumcisione, & ex praputio ueniente, Euangelizauit pacem his qui longe, & pacem his qui prope. Et iterum, Quasi erunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt, qui non quasi erunt me: dixi, Ecce ego, ecce ego, ad gentem qui non inuocabat nomen meum, Expandi manus meas tota die ad populū incredulum. Item ipse idem, Domus mea, domus orationis uocabitur cunctis populis, ait Dominus. Ad ultimum autem sic ait, Venio, ut congregem cum omnibus in omnibus gentibus & linguis, & uenient, & uidebunt gloriam meam, & ponam in eis signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad Gentes, in mare, in Africa, in Libya, tenentes sagittam. Hæc Esaias. Hieremias autem Gentium commissionem sic ostendit, Et congregabuntur omnes Gentes in nomine Domini in Hierusalem, & non ambulant post prauitatem cordis sui. Et post paululum, Iurauit Dominus in ueritate, & in iudicio, & benedicent eum Gentes, ipsumque laudabunt. Itē idem ipse de uocatione Gentium, Domine, inquit, fortitudo mea, ad te Gentes uenient ab extremis terræ, & dicent: Vere, mendacium possiderunt patres nostri. Item idem Hieremias ad populū Israëliticū, Audite uocem tubæ. Et dixerunt, Non audiemus, Propter hoc audite Gentes. Item in Osea, Et miserebor eius, qui fuit sine misericordia, & dicam non populo meo: populus meus es tu. Et ipse dicit, Deus meus es tu, & erit in loco ubi dictum est, Et non plebs mea uos, ibi uocabuntur filii Dei uiui. Item in Sophonia, Quia tunc reddam populis labium electum, ut uocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero uno, & post hæc adorabunt eum uiri de loco suo, omnes in insula Gentium. In quo etiam loco, uocatio Gentium prophetatur: nec iam locum orationis unum, in quo carnalis populus Deum quodammodo uidebatur includere, sed pro uno omnem locū esse orationis ostendit, dum

dit, dū dicit, Adorabit eū uir de loco suo. Micheas quoq; cōgrega-
re oēs gentes prānūciat, ut fidei disciplinā percipiant: Ita, Et erit,
inquit, in nouissimo dierum mons, domus Dñi prāparatus in
uertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum po-
puli, & properabunt Gentes multæ, & dicent, Venite, ascenda-
mus ad montem Domini, & domum Dei Iacob, & docebit nos
de uis suis, & ibimus in semitis eius, quia de Sion egredietur lex,
& Verbum Domini de Hierusalem, & iudicabit populos multos,
& corripiet Gentes fortes, usq; in longinquo nouissimis diebus.
Hi sunt, in quibus Saluatoris resplenduit fides. Prāparatus autē
mons super uerticem montiam, Christus est, & quia ipse est ca-
put Apostolorum & Prophetarum. Domus uero Domini, eccle-
sia Christi est, super eundem stabilita, ad quam Gentīū congre-
gatur diuersitas. Lex autem de Sion exiit, & Verbum Domini de
Hierusalem, siue ut ueniret in Gentibus, relictis ob incredulitatē
Iudæis: siue quia in eadem plebe positus est, HIESVS dixit di-
scipulis suis: Ite, docete omnes gentes. Item Zacharias de eccle-
sia Gentīū, sic dicit, Lauda, & lætare filia Sion: quia, ecce uenio,
& habitabo in medio tui, ait Dominus, & adplicabuntur Gentes
multæ ad Dominum in die illo, & erunt mihi in populum, & ha-
bitabo in medio tui: & scies, quia Dominus exercitūū misit me
ad te. Item ibi, Hæc dicit Dominus exercituum, usquequo ueni-
ant populi, & habitent in ciuitatibus multis? & uadant habitato-
res, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem
Domini, & quæramus Deum exercituum, uadam etiam & ego,
Et uenient populi multi & Gentes robustæ, ad quærendū Domi-
num exercituum in Hierusalem. His ergo tot, tantisq; testimo-
niis, erubescant Iudæi, Gentīū conuersarū æmulatores, tandemq;
conuicti cognoscant: atq; audiant in Deuteronomio Dominum
proclamantem, Eritis Gentes ad caput, incredulus autem popu-
lus ad caudam.

¶ Quia in Christo filio Dei credere, cundis Gentī-
bus iussum est. Cap. II.

Iacob in benedictionibus Patriarcharū dixit, Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femorib⁹ eius, donec ueniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium. Et Dauid ex persona eiusdem Christi in Psalmis, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me & dabo tibi Gentes hæreditatē tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et iterum, Constituēs me in capita Gentium. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, obaudiu auri, obaudiuit mihi. Similiter & alibi de eodem Psalmographus idem sic dicit, Ante solem permanet nomē eius, & ante lunam sedes eius, & benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes Gentes seruient ei. De cuius dominatione, etiam superius sic fuerat prælocutus. Et dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ. Quod testimoniū, nec Salomoni congruit, nec Dauid. Notū est enim, quibus terminis, regnum conclusum extitit Salomonis, sed hoc in Christo uidemus fuisse completum. Cuius ab ortu solis, usq; ad occasum, magnū est nomen eius in Gentibus. Hic & à flumine dominandi sumpsit exordium, ubi baptizatus est à Iohanne, & peruenit per fidem in Gentibus, usq; ad terminos terræ. Item, in eisdem Psalmis de eius æterna natiuitate, & potestate in Gentibus, ita Dominus loquitur, Ante Luciferum, inquit, genui te, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Iudicabit in nationibus. Et Esaias, In die illa, erit radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabuntur. Et post alia, Leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ. Item idem Esaias, de Christo Domino nostro in Gentibus regnāturo, Hac dicit Dominus Deus, creans coelos, & extendens eos, firmans terrā, & quæ germinant ex ea, dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam, ego Dominus uocaui te in iustitia, & præhendi manum tuam, & seruaui te, & dedi te in foedus populi, in lucem Gentium, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione uinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. Ego Dominus, hoc est nomen meum, hoc enim

enim iam constituimus esse completum pro Christo, qui lux factus est in carne ignorantia Gentium positarum. De quibus & ipse alibi dixit, Educam cecos in viam quam nesciunt, in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. Ponam tenebras coram eis in lucem: ut impleretur quod per eundem Prophetam fuerat dictum, Gentium populus, qui sedebat in tenebris, uidit lucem magnam habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Item ipse de Gentium uocatione ad Christum, Attendite ad me populus meus, & tribus mea audite, quia lex à me exiit, & iudicium meum in luce populorum requiescit. Prope est iustus meus, egressus est saluator meus. Et post hæc, Gaudete & laudate simul deserta Hierusalem, quia cōsolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem. Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium Gentium, & uiderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Adhuc per prædictum Esaiam, uox diuina, Christum in carne iudicem Gentium, ita adnunciat, Ecce, inquit, seruus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, iudicium Gentibus profert. Non claudabit, neque accipiet personam, nec audietur foris uox eius. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. In ueritate educet iudicium, & legem eius insulæ expectabunt. Seruus quippe, sed ex susceptione hominis Christus, qui quoniam prius ad Iudæos ueniens, non est receptus, iudicium in Gentibus protulit: quale iudicium, nisi ut si de iustificarentur? Cuius uox non audietur foris, hoc est, in hæresibus & Iudæis extra Dei ecclesiam positis. Item de ipso in Esaia, Ecce, intelliget seruus meus, exaltabitur & eleuabitur, sublimis erit ualde, sicut obstupuerunt in te multi, sic ingloriosus erit inter uiros ad spectus eius, & forma eius inter filios hominum, iste asperget Gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum. Quia, quibus non est narratum, de eo uiderunt, & qui non audierunt, contemplati sunt. Item qui supra de eo. Ecce, testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus: ecce, gentem

quam nesciebas, uocabis. **F** Gentes quæ non cognouerunt te, ad te current propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israël, qui glorificabit te. Quæ prophetia omnis, de uocatione Gentium manifestata est, quia in Christo essent credituræ. Et Abacuc, ita, inquit, Dominus loquitur, Scribe uisum aperte, & explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum, quia adhuc uisus procul adparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia ueniens ueniet, & non tardabit. De incredulis autem Iudæis, ita sequitur, Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Siquidem & per Aggæum, de Christo in Gentibus regnatura, sic cecinit idem Dominus, dicens, Spiritus meus erit in medio uestri, nolite timere, quia hæc dicit Dominus: adhuc modicum, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & arida: & mouebo omnes Gentes, & ueniet desideratus cunctis Gentibus. Quod si de Antichristo hanc prophetiam infidelis intelligat, mendacium est. Proculdubio illum non Gentes desiderant, sed soli Iudæi expectant.

¶ Quia uterque populus, Iudæorum & Gentium, sub Christi regimine uaticiniis prophetatum uocentur. Cap. III.

E Saías dicit, Et erit in die illa, nutriet & homo uaccam bouum, & duas oues, & præ ubertate lactis, comeder butyrum. Vacca bouum, plebs est ex Iudæa, ueniens ex semine Patriarcharum. Oues duæ, ecclesia, ueniens de Gentibus: & idcirco duæ oues, & una uacca, quia auctior est ex Gentibus ecclesiæ numerus quam ex Iudæa. Homo autem, qui nutriet eas, ipse est Christus, qui per Hieremiam dicit, Conuertimini filii reuertentes, dicit Dominus, quia ego uir uester, & adsumam uos, unum de ciuitate, & duos de cognatione. Et dabo uobis pastores iuxta cor meum, & pascunt uos scientia & doctrina. Superius namque dixerat per Esaiam, Nutriet homo uaccam unam, & duas oues: quem hominem, Deus nunc semetipsum esse ostendit, qui adsumet duos de cognatione, & unum de ciuitate. Quia minor est numerus credentium
ex circun-

ex circuncisione, quàm ex præputio. Hanc autem ciuitatem Iudæam dicit, siue Hierusalē, cognationē uero eius Gentes. Pastores autem Apostolos, uel ecclesiæ doctores, Christi gratiam prædicantes. Sic & alio loco, idem ipse Hieremias Iudæos seruire Christo proclamat, Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, Conteram iugum meum de collō tuo, & uincula illius dirumpā, & non dominabuntur eis amplius alieni, sed seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo, quem suscitabit eis. De quo Esaias: Ecce, dies uenient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam super terram. In diebus illis, saluabitur Iuda, & Israël habitabit confidenter, & hoc est nomen quod uocabunt eum Dominus iustus noster. Cuius ortum propter utranq; gentem, uox patris, per Psalmistā ita adnunciat, Commemorabo superbiā Babylonis scientibus me: Ecce, Palestina & Tyrus cū Ethiopia, iste natus est ibi. Ad Sion autem dicitur uir, Et uir natus est in ea, & ipse fundauit eam excelsus. Dominus narrabit scripturas, populos, iste natus est ibi. In Babylone Palestina & Tyro Ethiopia, Gen-
tes significantur. In Sion uero, Hebræorum populus, quia præ utrarumq; salute gentiū, natus est Christus. Item Ezechiel Christum sub persona Dauid, super utranq; gentē sic prædicat regnaturū, Rex, inquit, unus erit, omnibus imperans, & non erunt ultra duæ gentes, nec diuiduntur amplius in duo regna, nec poliuntur ultra in Diis suis, & saluos eos faciam de uniuersis sedibus suis, in quibus peccauerunt, & mundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus. Et seruus meus Dauid, rex super eos, & pastor unus erit omnibus eorum: quia Christus rex Iudæorum est. Esaias indicat dicens, Dicite filiæ Sion: ecce, rex tuus uenit tibi, iustus & saluans, pauper, sedens super asinum indomitum. Daniel autem Propheeta, potestatem Christi, non solum super Gentes, sed etiam super Iudæos & Deo patre datam, scribens, sic ait, Aspiciebam in uisione noctis: & ecce, cum nubibus cœli, quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum perue-

nit, & in conspectu eius obtulerunt eum. Nam posteaquam dixit eum adsumptum in cœlū, & perductum usq; ad patrem, adiecit, Et data est ei potestas, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ, ipsi seruient. Quæ tribus? nisi Hebræorum populus. Quæ linguæ? nisi Gentium nationes. Amos quoq; Propheta ad Christi regnum Iudæos sic prouocat, dicens, Preparate in occursum Domini Dei tui Israël: quia, ecce ego firmans tonitruū, & creans spiritum, & adnuncians hominibus Christum suum. Sic & Esaia, Domus Iacob uenite, & ambulemus in lumine Domini. De quo Dauid ait, In lumine tuo, uidebimus lumen. Inter hæc & Micheas Propheta, dum locum originis Christi declararet, ita eum, super Israël dominaturum, subiunxit, Et tu inquit, Bethlehem, domus Eufрата, non es minima in milibus Iudæ, ex te mihi prodiet dominator in Israël. Quo loco, ostendit Christum Dominum esse Iudæorum, eiusq; regimine eundem populum subiugandum, ubi & potestatem eius per uniuersum mundū ita prænunciavit, Stabit, inquit, & uidebit, & pascet gregem suū in uirtute Domini, in honorem nominis Dei sui erunt, quoniā nunc magnificatur usq; ad terminos terræ, & erit iste pax. Cuius aduentum Iudæis prædicandum, Esaia sic Dominus loquitur, Super montem excelsū ascende tu, qui Euangelizas Sion, exalta in fortitudine uocem tuam, qui Euangelizas Hierusalem, dic ciuitatibus Iudæ, nolite timere: ecce Deus uester, ecce Dominus Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabitur: ecce, merces eius cum eo, & opus illius coram eo: sicut pastor gregem suum pascit, in brachio suo congregabit agnos. Zacharias autē Propheta, de Christi regno, in Iudæis & Gentibus, ita proclamat, Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem: ecce, rex tuus uenit tibi iustus, & saluator, & ascendens super asinum, & super pulum asinæ, & potestas eius a mari usq; ad mare, & a flumine usq; ad fines terræ. Quæ Prophetia, quomodo fuisse cōpleta in Christo, Euangelia ipsa testantur.

¶ Nam & quia prius Gentes credere poterant in Christū, & postea Iudæi. Cc. III.

David

David Propheta ostendit, uidens enim quod ad Iudæā redi-
mendā uenisset Domin⁹, sed ante gentilitas crederet, & post
modū Iudæa sequeretur, dicit, Aethiopia praueniet manus eius
Deo, id est, priusquā in Iudæa credat, saluandam se offert omni po-
tenti Deo, peccatis nigra gentilitas, sicut & Esaïas ait, Donec ple-
nitudo Gentium introeat, & sic omnis Israël saluus fiat. Et Deute-
ronomio, Eritis Gentes in caput, incredulus autem populus in
cauda, quasi in nouissimo conuersurus.

¶ Et quia in finē mundi in Christū credituri sunt Iudæi. Cap. V.

Transseuntibus quippe istis carnalibus Iudæis, postea in no-
uissimis tēporibus, filii eorū in Christo credituri sunt, Osea
Propheta testāte, Quoniā diebus multis, sedebūt filii Israël
sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altare, sine sacerdotio,
sine manifestationibus: utiq; quemadmodū nūc esse uidentur.
Deinde sequenter adiungit, Et postea reuertentur filii Israël, & in-
quirent Dñm Deū suū, & David regē suū, & stupeſcent in Dño, &
in bonis suis, in nouissimis diebus. Quæ omnis Prophetia procul
dubio de Christo est, qui in David nomine significatur, de cuius
semine secundū carnē est genitus. De quo Esaïas dicit: Ecce, dies
ueniēt, dicit Dñs, & suscitabo David germē iustū, & regnabit rex,
& sapiēs erit, & faciet iudiciū & iustitiā super terrā. In diebus illis,
saluabitur Iuda, & Israël habitabit cōfidēter, & hoc est nomē quod
uocabunt eū Dñs iustus noster. Malachias quoq; ante finē mundi,
Heliā sic dicite esse mittendū, ad cōuersionē Iudæorū: Ecce, ego mit-
tam uobis Heliā Prophetā, anteq̃ ueniat dies Dñi magn⁹ & horri-
bilis, & cōuertet cor patrū ad filios, & cor filiorū ad patres eorū. An-
te aduentū enim iudicii, mittet Dñs Heliā, ad cōuertendū cor filio-
rum, ad cor Patriarcharū & Prophetarū, ut credat posteritas eo-
rum in Domino Iesu Christo, quem illi Prophetantes expectaue-
runt. Nam si hactenus Iudæi recte credunt, quid est, in quo per
Heliam cōuerti eos in nouissimo Propheta testatur? Nunc enim
mente cæcati sunt, nec possunt intelligere Saluatorem, quem au-
diunt, nisi in finem mundi, dum fuerit consummatio seculi.

Pronunciat enim hoc Dominus per Esaiam Prophetam, dicens, Audite audientes, & nolite intelligere, & uidete uisionem, & nolite cognoscere: excæca cor populi huius, & aures eius adgraua, & oculos, ne forte uideant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligant, & conuertantur, & sanem illos. Et dixit Propheta, Vsq̃uequo Domine? Et dixit Dominus, Donec desolentur ciuitates absq̃ habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta, & longe faciet Dominus homines. Tunc conuertetur, & erit in offensione sicut terebinthus, & sicut querus, quæ expandit ramos suos, semen sanctum erit quod steterit in ea. Ecce, adparet eos nunc à lumine fidei & ueritatis esse alienos. Audiunt enim Christum, & non intelligunt: uident, & non agnoscunt. Sed quamdiu ita erunt? quousq̃ subuertantur urbes, & terra pene redeat in deserto. Tunc enim conuersi uidebunt, credituri in Christo, atq̃ intelligētes, sanabuntur, & cognoscent omnia. Iuxta quod & Hieremias eis dicit, In nouissimo dierum, cognoscetis ea. De hac nouissima credulitate Iudæorum, & Sophonias sic dicit, In tempore illo, saluabo claudicantem, & eam quæ eiecta fuerat, congregabo. Et ponam eos in laudē, & in nomen in omni terra confusionis eorum, in tempore illo, quo adducam uos, & in tempore, quo congregabo uos. Dabo enim uos in nomen, & in laudem in omnibus populis terræ, cum conuertero captiuitatem coram oculis uestris, dicit Dominus. Claudicantē, plebem Iudæam dixit, quæ nunc à semitis fidei claudicat. Sicut Psalmus testatur, dicens, Et claudicauerunt à semitis suis. Et hanc se saluaturum in nouissimo, Deus pronunciat, dum dicit, Saluabo claudicantem. Et per Ezechielem, Post dies, inquit, multos uisitaberis, & nouissimo annorū uenies. Et paulo superius, quia baptizandi sunt. Tollam, inquit, uos de Gentibus, & congregabo uos de uniuersis terris, & adducam uos in terram uestram, & efundam super uos aquam mundā, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris, & ab uniuersis idolis uestris, mundabo uos. Et dabo uobis cor nouū, & spiritū nouum ponam in medio uestri.

uestri. Et auferam cor lapideū de carne uestra, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiat, & operemini, & habitetis in terra, quam dedi patribus uestris: & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in Deum. Et saluabo uos ex uniuersis inquinamentis uestris. Hic est enim populus in nouissimis conuersurus, quem Iacob Patriarcha sub figura Benjamin, Lupum mane comedentem pradam, & uespere spolia diudentem prophetat: utiq; quia initio mundi idem populus, quasi in mane legem accepit. In uespera autem mundi, dum fuerit crediturus, diuidet inter Nouum Testamentum & Vetus. Nam de his quæ ad Israël in futuris promittuntur, ad eandē partem dicitur, quæ creditura est in Christo, quando in nouissimis temporibus, conuersuri sunt, quale est illud apud eundem Oseam, Et erit in loco ubi dicitur ei, Non populus meus dicitur ei, nō filii Dei uiuentis, Et cōgregabūtur filii Iuda, & filii Israël pariter, & ponent sibi met caput unum. Hoc in nouissimis erit temporibus, quando Helia prædicante, conuertetur Iuda ad Christum, ut sit unum cū Israël spiritaliter, hoc est, cū populo Gentium, iam Deū ex fide uidentium, ponentem sibi met caput unum, quod est Christus. Ascendenteiq; de terra, hoc est, & carnali terrenaq; spe, ad promissa cœlestia.

¶ Sed quia plurimi, ex Iudæorum populo, non essent credituri in Christum. Cap. VI.

Moses Legislator eandem eorum incredulitatem ante prænunciavit, Et erit uita tua pendens ante oculos tuos, & timebis diē ac noctē, & non credes uitæ tuæ. Vnde & Esaias, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachiū Domini, cui reuelatum est? & uidemus eum, & non erat adspēctus. Quibus uerbis, incredulitatem Iudæorum designat, qui Christum uidentes, non receperunt: quem quia, nec credere, nec cognoscere potuerunt, ilico excidium habituri: sic Hieremias prædixit, Auferite muros eius, & dissipate, auferite propagines eius, quia non sunt Domini. Præuacatione præuacata est in me domus Iuda, ait Dominus, Negauerunt me, & dixerunt, non est ipse. Hoc

nunc usq; Iudæi pro Christo dicunt, non est ipse, expectantes alium, qui est Antichristus. Vnde & Dominus, Ego, inquit, ueni in nomine patris mei, & non recepistis me: alius ueniet in nomine suo, & recipietis eum. Item, apud eundem Hieremiam, Ecce, sermo Domini factus est eis in obprobrium, & non suscipiunt illud usq; adhuc: quia, Gentibus obediens Christo, Iudæi eum non essent recepturi, in Psalmis ostenditur. Nam cum per Prophetam diceret idem Christus, Constitues me in caput Gentium, & populus, quem non cognoui, seruiuit mihi. Continuo subiunxit incredulitatem Iudaicam, dicens, Filii alieni menti ri sunt mihi, filii alieni inueterauerunt, & claudicauerunt à semitis suis. Qui sunt alieni, nisi Iudæi? qui recte alieni nuncupantur, pro eo, quod in perfidia permanentes, ab æternæ uitæ præmiis abdicati sunt, quæ nobis secundum fidem, & Dei filio promittuntur. Hæc quoq; in Christo Iudæorum praua incredulitas, etiam per Esaiam ita est adnotata, dicente Domino illis, Audite audientes, & nolite intelligere: & uidete uisionem, & nolite cognoscere: excæca cor populi huius, & aures eius adgraua & oculos, ne forte uideant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligant, & conuertentur, & sanem illos. Et alio loco, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem, qui ambulant uias non bonas. Quibus Hieremias, Audite populus stultus, & sine corde: oculi sunt illis, & non uident, aures sunt illis, & non audient: aut me non timebitis, dicit Dominus, aut à facie mea non formidatis, qui constitui terminum maris, harenam, imperium æternum, & non transgreditur illud. Et turbabitur, & non poterit, & resonabunt fluctus eius, & non transgredietur illud. Populo autem huic factum est cor inobediens, & incredulum. Et alibi idem ipse, Quomodo dicitis sapientes nos sumus, lex Domini nobiscum est, uere mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, & perterriti, & capti sunt: Verbum enim proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. De quibus Esaias, Qui peccare, inquit, faciebant homines in uerbo, & declinauerunt frustra à iusto. Pro quo eos

idem

idem Propheta ita increpat, dicens, Audite me, duro corde, qui longe estis à iustitia, Prope feci iustitiam meam, non elongabitur, & salus mea nō morabitur. Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Ipse autem Propheta, & credulitatem Gentium, & incredulitatem Iudæorum in Christo ita adnunciat, Quæsierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt me, qui non quæsierunt. Dixi: ecce ego, ecce ego, ad gentem quæ nō inuocabat nomen meum, expandi manus meas tota die ad populum incredulum. Quæsierunt enim nunc Gentes, quæ ante non interrogabant, quia ad eos Prophetæ non ueniebant: & inuenerunt, quando illis Christū nunciauerunt. Quid uero Iudæa plebs, nisi quod sequitur, Expandi manus meas ad populum incredulum: Et iterum de eadem repromissione Gentium, Ererunt campestria in caulas gregum, & uallis achor in cubile armentorū populo meo, qui requisierunt me. Et uos, qui reliquistis Deum, numerabo uos gladio, & omnes in eade conuerietis. Cuius ergo populi sunt iste repromissiones, nisi Gentium, qui requisierunt Deum. De quibus superius ait, Quæsierunt me, qui ante non interrogabant. Et qui sunt, qui reliquerunt Deum, & conuerietis eade, nisi Iudæorū populus. De quo iam ait, Expandi manus meas ad populum incredulum. Contra hunc sunt quæ sequuntur, Ecce serui mei comedent, & uos esurietis: quia uescente pane Verbi Dei, uocato ex Gentibus populo, Iudæa arescit ieiuna.

¶ Et quia ob incredulitatē Iudæorum, Christus Iudæam defereret, transiretq; ad Gentes. Cap. VII.

Hieremias Propheta prædixerat, dicens, Tibi peccauimus, expectatio Israël saluator eius. Quare sicut colonus futurus es in terra, & quasi uiator declinans ad manendum. Quare futurus es quasi uagus uir, & qui non potest saluari. Quid ergo in hac sententia intelligitur: nisi quia uidebat Propheta in spiritu, quod ueniens Christus, relicturus esset Iudæam, & iret per fidē in Gentibus. Idcirco dicebat, Quare sicut colonus futurus es in terra, & sicut uiator declinans ad manendum. Hoc est, uenisti in terra cie-

to recessurus & Iudæis. Sicut & alibi ex persona Dñi idē Propheta dicit, Quis dabit me in solitudine diuersorū uiatorū, & derelinquā populū meū, & recedam ab eis, quia omnes adulteri sunt cœtus præuaricatorum, & extendunt linguam suam, quasi arcum mendacii, & non ueritatis. Vox enim ista Christi est, qui in solitudine Gentium diuersorium, id est, ecclesiam constituit, in qua conuerterentur errantes, derelinquens populū Iudæorū. Quibus per Malachiam dicit, Non est ultra mihi uoluntas in uobis, dicit Dominus. Ab ortu enim solis, usq; ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus. Cum illis enim ante fuit Deus, sed postquā in peccato suo abiecti sunt, redemptor mundi in populo Gentium transiit. Cuius uniuerfitas, nunc per totum orbem terrarum exultat & dicit, Magnificauit Dominus facere cum illis. Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus letantes. Ad populū enim Israël, prius uenit Christus: sed quod non essent credituri, Propheta non tacuit, dicens, Prius ad Sion dicit: ecce adsum, & Hierusalem Euangelistam dabo, & uidi, & non erat: neq; ex istis quisquā in qui inierit consilium, & interrogatus, responderet uerbum. Sed quia ad Gentes transiit: Sequitur, Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iudicium Gentibus profert.

¶ Quia proiectis Iudæis, Gentes introierunt. Cap. VIII.

Ecce, ostensum est Iudæos pro scelere, quod in Christo peccauerunt, abiectos, dispersosq; fuisse, sed quia proiectis illis, Gentes in eorum sedibus per fidem erant successuræ. Non siluerunt & hæc Propheta. Esaias enim sic dicit, Educ foris populū cæcum, & oculos habentē: surdum, & aures eis sunt, omnes Gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus. Quis in uobis adnunciet istud? & quæ prima sunt, audire nos faciat: ecce, foras educitur Israël habens oculos, & aures ad terrenas promissiones, & colligetur in unum diuersitas Gentium, ut ubi illi uocati sunt, isti ingrediantur.

ingrediantur, & ad istos pertineat hereditas, quæ illis fuerat re-
promissa: adhuc quia eadem Gentes in sedibus Iudæorum succes-
suræ erant, idem Propheta alio loco adprobat, dicens, In die illa,
cantabitur canticum istud in terra Iuda, Vrbs fortitudinis nostræ
Sion, saluator ponetur in ea, muros & ante murale, aperite por-
tas, ingrediaturs gens iusta, & custodiens ueritatem, uetus error
abiit. Seruabis pacem, quia in te sperauimus: quia incuruabit ha-
bitantes in excessu. Ciuitatem sublimem humiliauit, humiliauit
eam usque ad terram. Detrahet eam usque ad puluerem, & conculca-
uit eam pes pauperis, gressus egenorum. Quo uaticinio ostendi-
tur, iustum, humilemque Gentium populum successisse in locum,
quem superba plebs Iudæorum perdiderat. Talia & alibi idem Pro-
pheta, sub gratiarum actione Domino dicit, Domine Deus me-
us es tu, & exaltabo te, confitebor nomini tuo, quoniam fecisti
mirabilia, & cogitationes antiquas fideles, Amen: quia posuisti
ciuitatem in tumultum, urbem firmam, in ruinam, domum
alienorum, ut non sit ciuitas, & in sempiternum non ædificetur.
Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas Gentium robustarum,
timebit te. Alio quoque in loco ad eosdem Iudæos sub exprobratio-
ne, ita loquitur, dicens, Et dimittetur nomen uestrum in iura-
mentum electis meis: uos autem interficiet, & seruos suos uoca-
uit nomine alio: in quo, qui benedictus est super terram, benedi-
cetur & Deo, Amen. Et qui iurat in terra, iurabit in Deo, Amen.
In terra itaque iurat, id est, in carne & Christo accepta: in quo, qui
cumque iurat, uere in Deo iurat.

¶ Quia propter peccatum, quod in Christo præ-
iuricati sunt Iudæi, inde debellati atque dispersi
sunt.

Cap. IX.

E Saias prænuñciauit, dicens, Ipse redemit eos, & portauit
eos, & leuabit eos cunctis diebus seculi. Ipsi autem ad iracun-
diam prouocauerunt, & afflixerunt spiritum sancti eius, & con-
uersus est eis in inimicum, & ipse debellauit eos. Item per Oseam
Prophetam, Væ, inquit, eis, quia recesserunt a me: & iustabun-

tur, quia prauaricati sunt in me. Ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia, & recesserunt a me, & ego erudiui eos, & confortauui brachia eorum, & ipsi in me cogitauerunt malitiam. Reuerfi sunt, ut essent absq; iugo, facti sunt quasi arcus dolosus. Abiecit eos Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt uagi in nationibus. Et Esaias, posteaquam prädicaauerat de Christo, dicens, Tanquam ouis ad occisionem ductus est. Subiecit statim, Propter scelus populi mei, percussi eum, & dabo impios pro sepultura eius, & diuites pro morte eius. Et reliqua. Et per Hieremiã, idẽ filius pro sua passione Iudæorũ sic infert fuisse perditionẽ, dicit enim, Facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in sylua, dedit contra me uocem, ideo odiui eam. Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi? nunquid auis tincta per totum? Venite congregamini omnes bestia terræ, properate ad deuorandum. Congregamini dixit, uen erunt enim bestia agri, hoc est, feroces principes Gentium, & traditi sunt illis ad deuorandum populi Iudæorũ, propterea q̃ contra Deũ uocem dederunt. Vnde & subiungit, Propter me exterminata est exterminatiõ omnis terra. Christi enĩ hæc uox est. Multa enim prius peccata fecerũt filii Israël, sed nunq̃ sic traditi sunt tam longæ perditioni & captiuitati. Quãdo autem compleuerunt mensuram patrum suorum, & post prophetarum necem, Christum interfecerunt, tunc peccata peccatis cumulant, traditi sunt in longam exterminationem. Idcirco nunc dicitur, Propter me exterminatiõ exterminata est omnis terra. Quod quia non intelligunt, proinde se traditos direptioni, Esaias Propheta hoc ante prænuñciauit, dicens, Effudit Dominus super populum suum indignationẽ furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognouit, & succendit eum, & non intellexit. Quorũ interitũ, moerens Hieremias Propheta, ita deplo rat, Facti sunt, inquit, filii mei perdit, quoniã inualuit inimic⁹. Et iterũ, Quos educaui & nutriui, inimicus meus cõsumpsit eos.

¶ Quia propter quod negauerunt Christum, inde subuersa est Hierusalem.

Cap. X.

Per Hiere

Per Hieremiam sic prædicat idem Dominus Dicens, Ascendite muros eius & dissipate, auferte propagines eius; quia non sunt Domini. Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Iuda, ait Dominus, Negauerunt me & dixerunt, non est ipse. Item Esaias, Ruit Hierusalem, Iuda concidit, quia linguarum eorum, & adinventiones eorum contra Dominum. Quo testimonio, demonstrat urbem Hierusalem, & provinciam Iudææ pariter concidisse, causamque ostendit sceleris eorum, quia contra Dominum blasphemauerunt, dicentes, Tolle, tolle, crucifige talē. Nos non habemus regem, nisi cæsarem. Siquidem & David propter Christi passionem, futuram urbis, ac Iudæorum calamitatem, ex persona eiusdem Christi, ita prædixit, quando illi sicut Evangelium loquitur, dederunt fel atque acetum, Dederunt, inquit, in esca mea fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem & in scandalum. Effunde super eos iram tuam, & indignatio iræ tuæ, apprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum, non sit qui inhabitet. Hoc enim postea expletum est, quod fuerat ante prædictum, factum est enim in hac ipsa urbe Hierusalem. Nam postquam Christum amaritudine potauerunt, & postquam clamauerunt aduersus filium Dei, ut occideretur, successit deinde uindicta à Domino. Debellata est ciuitas, expugnati Iudæi, multaque milia interfecti. Nullusque illuc modo permittitur accedere Iudæorum, ubi Christum crucifigendum adclamauerunt. Itē in Danihelo, angelus ille, postquam occisionem Christi prædixit, subsecutam protinus subuersionē Hierusalem pronunciauit, dicens, Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce uenturo, id est, Romanus exercitus, cum Vespasiano. Cuius uastitati, Esaias Propheta, lamentabile carmen composuit, in quo eadem Hierusalem plangitur, & ruina illius perpetua, sermone Prophetico decantatur, sub similitudine uineæ, quā plantauerat Deus. Turrem & torcular, templum, scilicet & altare. Quæ hæc igitur uinea quādiu uberrimos adtulit fructus, habuit custodem Deū.

De quo scribitur, Non dormitabit, neq; obdormiet, qui custodit Israël. Postquam uero spinas attulit creatori, reliquit eam Deus, & statim uastauit eam aper de sylua, & uindemiauerunt eam omnes transeuntes uiam. Ita dicente Domino, Et nunc ostendam uobis, quid facturus sim uineæ meæ. Auferam maceriam eius. Hoc est, tollam angelorum auxilium. De quibus in Psalmis scriptum est, Emittit angelum Dominus in circuitu timentium eū, & eripiet eos, & diripietur ab aduersariis. Destruam muros eius, ut inimicis Gentibus pateat. Et nubibus mandabo desuper, ne pluant super eam pluuiam, quod nō de priore captiuitate prophetatum est. Illo enim tempore, post captam urbem, & Hieremias prophetauit. Et Danihel, & Aggæus, & Zacharias, futura dixerunt. Sed hoc de nouissima captiuitate pradiūm est, quia post passionem Domini, nec Prophetas, nec Apostolos habuerunt Iudæi, qui imbres præberent uirtutum. Sed e contrario illud eis accidit, quod in Leuitico peccantibus eis promisit Dominus, Ponam cœlum uobis æreum, & terram ferream. Et in Deuteronomio, Erit cœlū super te æreum, & terra sub te ferrea. Et rursum, Dabit Dominus pluuiam terræ tuæ, & cinis de cœlo descendet super te, donec tradat te, & deleat. Sed quare ista acciderunt illis, quia spectauit Deus, ut facerent iustitiam, & largitorem tantorum munerum susciperent. Illi autem fecerunt spinas, quibus Christū coronauerunt. Fecerunt & clamorem, quo uociferati sunt contra Dominum, ut crucifigeretur.

¶ Despretis Iudæis, & synagogæ reprobatio. Cap. XI.

Per Esaiam sic Dominus loquitur, Quis est hic liber repudiæ matris uestre, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui uendidi uos? Ecce, in iniquitatibus uestris uenditi estis, & in sceleribus uestris, dimisi matrē uestrā. Similiter & per Osā, Iudicate matrem uestram, iudicate, quoniam ipsa non est uxor mea, nec ego uir eius. De cuius populi reprobatione, & per Hieremiā, Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam: facta est mihi hæreditas mea sicut leo in sylua, dedit super me uocem suam, propterea

propterea odiui eam. Esaias autem Iudæorum captiuitatem atque
nam, sic exprimens, dicens, Terra uestra deserta, ciuitates suc-
centis igni, regionem uestram in conspectu uestro alieni deuora-
bunt, & desolabitur sicut in uastitate hostili. Quæ captiuitas & li-
cet sub Babylonis tempore ex parte cõpleta sit, plenius tamẽ sub Ro-
mana captiuitate impleta est, quando uniuersam Iudæam Roma-
nus uastauit exercitus, atq; urbs Hierusalẽ euerfa atq; succensa est.

¶ De perpetua namq; ruina Hierusalem. Cap. XI.

E Saias ait, Desolabitur sicut in uastitate hostili, & derelinque-
tur filia Sion, sicut umbraculum in uinea. Ita enim euerfa
est Hierusalem, & destituta manifestatis sacramentis Christianæ
ueritatis, quemadmodum deferuntur tabernacula uinearum,
expletis uindemiis. Nam sicut tabernaculum non sui causa, sed
uindemiæ fit, ita & uetus populus, nõ suæ causa salutis, sed Chri-
stianæ extitit ueritatis. Item ipse, Super humum, inquit, populi
mei, spinæ & uëpres ascenderunt: quanto magis super omnes do-
mos gaudii, ciuitatis exultationis? Domus enim, inquit, dimis-
sa est, multitudo orbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt su-
per speluncas usq; in æternum. Item idem Esaias, perpetuam rui-
nam terrenæ Hierusalem, & uocationẽ Gentium ita pronunciat
dicens, Dñs Deus meus es tu, & exaltabo te, confitebor nomini
tuo, quoniam fecisti mirabilia, & cogitationes antiquas fideles,
Amen. Qui posuisti ciuitatem in tumulum, urbem fortem in
ruinam, domum alienorum, ut non sit ciuitas, & in sempiternũ
non ædificetur. Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas Gen-
tiũ robustarũ timebit, quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo
egeno in tribulatione sua, spes & turbine, umbraculũ ab æstu. Spi-
ritus enim robustorũ, quasi turbo impellens parietẽ, sicut æstũ in-
fuiti, tumulũ alienorũ humiliabis: & quasi calorẽ sub nubẽ torré-
tem, propagines fortiũ marcescere facies. Et faciet Dñs exercitũ
omnibus populis in monte, hoc conuiuium pinguium medulla-
torum uindemiæ defecata, Et Ezechiel, Porro cum dederò, in-
quit Dominus, gloriam in terra uiuentium. Hoc uero demon-

frans, futuram ecclesiæ ex Gentibus claritatem, ad terrenā Hierusalem uertit sententiam oraculi, dicens, In nihilum redigam te, & non eris; & quæ sita, non inuenieris ultra in sempiternum. De cuius quoq; urbis ruina perpetua, sic etiam dicit Dominus ad Hieremiam, Et conteres lagunculam in oculis eorum, qui bibunt tecum: & dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, sicut conteritur uas figuli, quod non poterit ultra restaurari. Sophonias autem æternā desertionem ipsius ciuitatis sic prædicit, Hæc est, inquit, ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius, quomodo facta est in desertum cubile bestię, omnis qui transit per eam, sibilabit, & mouebit caput suum. Væ prouocatrix & redempta ciuitas, columba non audit uocem, & non suscepit disciplinā. Ad ultimum quoq; Danihel, ita destructionem Hierusalem indicat, usq; ad consummationem mundi perseverare, Post hebdomadas, inquit, septuaginta duas, occidetur Christus, & non erit eius, & ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce uenturo, & finis eius uastitas. Et post finem belli, statuta desolatio, & deficiet hostia, & sanctuarium, & in templo erit abominatio desolationis, & usq; ad consummationem & finem, perseverabit desolatio.

¶ Quia Iudæi iuxta spem suam nunquam reparabuntur. Cap. XII.

Hieremias dicit, Ciuitates austri, clausæ sunt: translata est omnis Iudæa transmigratione perfecta, id est, in reuocabili captiuitate. Item ipse, Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, & impingentes in uitis suis, & in semitis Israël, ut ambularent per eas in itinere non trito, ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum. Omnis qui præterierit per eam, obstupescet, & mouebit caput suum, sicut uentus urens dirigam eos. Hanc etiam sempiternam carnalis Israël desolationem, idem Propheta alibi proclamat, dicens, Argentum reprobatum uocate eos, quia Dominus proiecit illos. Et post paululum, Et deder

Et derelinquam populum meum, & recedam ab eis. Et alio loco, Et derelinquam uos, & ciuitatem uestram, quam dedi uobis, & patribus uestris. Et dabo uos in obprobrium sempiternū, & in ignominiam aternā, quæ nunquā obliuione delebitur. Amos quoq; Propheta, de his plenissime prædicat, atq; ita auersatum Deum dicit ab Israël, ne illis unquā misereatur, sed inseparabiliter in aeternum desolationem permaneant. Sic enim ait. Audi te uerbum hoc, quod ego leuo super uos planctū, Domus Israël cecidit, cecidit, non adiiciet, ut resurgat. Virgo Israël proiecta est in terram suā, non est qui suscitet eam. Ecce, ubi sic cecidit plebs illa, ut non resurgat. Siquidem & ceremonias carnales eiūsdē plebis, sic cadendo euacuat, ueniente ueritate, ne aliquādo queant resuscitari, cū dicit, Proiecta est in terrā suam, non est qui resuscitet eam. Quod ueraciter de ipsa terrena accipitur Iudæorū spe. Sequiturq; in eodē Propheta, Venit finis super populū meum Israël, non adiiciā, ut pertranseā per eum, & stridebunt cardines templi in die illa dicit Dñs. Multi morientur, in omni loco proiicietur silentium. In cuius prophetico textu tercio repetit, sic se auersatum fuisse ab Israël Deum, ne illis, ut prædixi iuxta spem ipsorum unquā misereatur. In prioribus enim dicit, Cecidit, non adiiciet, ut resurgat uirgo Israël. In secundo dicit, Ecce, ego ponā trullā in medio populi Israël, non adiiciam ultra, inducere eū. Tercio quoq; dicit, Venit finis super populum meū Israël, non adiiciā ultra, ut pertranseam per eum. Quæ omnia pertinent ad carnale ipsius populi regnum; uel obseruantiam, quia ultra inreparabilia erunt. Nam illæ repromissiones reparationis, quas eorum prophetarum sermo complectitur, illi parti promittuntur, quæ ex Iudæis in Deum creditura est, nam nec omnes Iudæi redimendi sunt, nec omnes salui erunt. Sed sceleratis & peccatoribus contritis, atq; consumptis, hi qui fideles electi fuerint, saluabuntur.

¶ Sed quia euacuatio carnaliter eodem Veteri

Testamento, Nouum Testamentum eisdem daturus est Deus. Cap. XIII.

Clarissime per Eſaiam Prophetam Dominus adnunciat, dicens, Ne memineritis, inquit, priorum, & antiqua ne intueamini: Ecce, ego facio noua, & nunc orientur, utique cognoscetis ea, ponam in deserto uiam, & in inuio flumina. Glorificauit me bestia agri, dracones & struthiones, quia dedi in deserto uiam, flumina in inuio. Talibus enim uaticiniis legem Veteris Testamenti commendat obliuisci, & Noui facit mentionem, dicendo; Ne memineris priorum: ecce, facio noua. Et ut demonstraret, quæ essent noua, tum adiecit, Ponam in deserto uiam, & in inuio flumina. Quo significaret, in Gentibus suâ dedisse doctrinam, ubi glorificat eum bestia agri, dum ipsum credentes conlaudant, etiam regna mundi, quem populum sibi adquisitum dicit. Cæterum contra Israël, quæ sequuntur, adiungit, Nonne inuocaſti Iacob, nec laboraſti in me Israël. De cuius quidem Noui Testamenti promissione, sequenter idem Dominus per eundem Prophetam, ita adnunciat, Quæ prima fuerunt: ecce, uenient, noua quoque ego adnuncio, antequam orientur, audita uobis faciam. Quibus uerbis & Vetus Testamentum uenisse declarat, & Nouum adnunciat, quod Christiana ætate completum est. Prima enim, sunt uetera nouorum, sed ordine, non dignitate. Vnde & pacta quæ tempore posteriora sunt, euacuatis anterioribus, maiora priorum habentur. Per Hieremiâ quoque Prophetam, Testamentum Nouum se daturum, euacuato priore sic Dominus pollicetur, Ecce, dies uenient, dicit Dominus, & feriam domui Israël, & domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus uestris, in die, quando ad præhendi manum eorum, ut eduцерem eos de terra Aegypti, pactum quod inritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc est pactum, quod feriam cum domo Israël. In quo loco uocationis Prophetarum Testamenti Noui est facta commemoratio, quod quia discrepare potuit à Veteri Testamento, inde adiungit, Non secundum testamentum, quod dedi patribus eorum. Est enim in utroque mirabilis differentia præceptorum. In illo

illo enim exceptis sacramentis, quæ umbra erant futurorum, cætera promissa temporalia sunt, Sabbatū scilicet & Circuncisio, & multiplex sacrificiorum ritus, ciborumq; obseruantia, ac dierū ceremoniæ, quæ omnia carnali congruunt uetustati. At contra, in Testamento nouo, cordis bonum promittitur, uitæ æternæ felicitas pollicetur. Et non quidem foris in lapideis dipticis, sed intrinsecus in tabulis cordis. Vnde & ita subiungit, Quia hoc est testamentum quod ordinabo domui Israhel, post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in cordibus eorum, & in mente eorum scribam eam. Quod significaret eam, spiritaliter in cordibus eorum operari debere, secundum interiorem hominem, uetustate carnalis operationis mutata. Intus enim circuncisio, nō præcisione carnis, sed cordis purgatione: intus sabbatum, non per abstinentioniam seruiliū operum, sed per abstinentioniam peccatorum. Quam legem etiam Gentibus reuelari, per Esaiā sic Dominus protestatur, dicens, Lex a me exiet, & iudicium meū in lucem Gentium. Per quod ostenditur, commune esse fœdus Testamenti Noui, Iudæis & Gentibus, Osea etiam Propheta testante. In die illa, ait Dominus, uocabit me uir meus, non uocabit me ultra baalim, & auferā nomina baalim de ore eius, & non recordabitur ultra nominis eorum. Et percutiam eis fœdus in die illa cum bestiis agri, & cum uolucris cœli, & reptili terræ. Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter. Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & misericordia, & miseratio-
ne, & sponsabo te mihi fide, & scies, quia ego Dominus.

¶ De cessatione Sabbati. Cap. XIII.

Merito Sabbatum carnaliter Iudæi custodirent, si quid sit sabbatum nossent. Nomen quidem sabbati usurpant, sed quid ipsum ualeat, ignorāt. Legē quippe carnaliter custodire delectantur, dū tota spiritaliter intelligatur, dicente Domino per Prophetam, Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Ergo si lex & Prophetæ, in parabolis, & in ænigmati-

bus constat, nō est accipienda sabbati obseruatio, nisi spiritaliter. Nam carnalia otia eius & a Domino & a patribus dissoluta sunt. Nam si crimen est sabbati otium non obseruare, cur Deus operatur in sabbatum. Sic enim scriptum est in Genesi, Compleuitq; Deus die septimo opus suum quod fecerat. Ergo in principio sabbatum dissolutum est, dum Deus operatur in ipso, explens cuncta in eo, & benedicens in ipso diei, quia uniuersa in illo compleuit. Item si crimen est sabbati otia nō obseruare, cur Hiesu Naue discipulus, ac successor Mosi præcipiente Domino, septē diebus continuis, inter quos utiq; & sabbatum erat, exercitum & arma produxit, atq; circumēunte Arca, tubisq; clangentibus, Hiericho muros subuertit. Quid item de Machabæis eloquar, de quibus scriptum est, Et nolebant Iudæi in die sabbati uindicare se de alienigenis. Postea consilio accepto, pugnaverunt die sabbati, & triumphauerūt de hostibus. Quibus testimoniis edocemur, non pertinere ad fidem istam sabbati elementarium diem, sed alium spiritalem: nam hoc carnale sabbatum, non est datum propter purificationem, sed propter tentationem, dicente in lege Domino, Vt tentem eos, utrum ambulent in uis meis, an non, sex dies colligētis manna, septimo non colligētis. Itaq; dum dicit, Vt tentem eos, adparet sabbatum non fuisse præceptum propter iustificationē, sed propter tentationē. Hinc est quod loquitur Deus per Ezechielem Prophetam, dicens, Dedi eis præcepta nō bona, Vtiq; quia quādam carnali populo carnaliter agenda permisa sunt. Quæ tamen adueniente Euangelio cessauerunt, sicut & per Prophetam dicit, Cessare faciam omne gaudium eius, & sabbata eius. Quæ quidē alias idem Dominus odisse se dicit, Neomenia, inquit, & sabbata uestra, odiuit anima mea. Ideoq; si sabbata æterna sunt, cur ea Deus cessare mandauit? Si bona sunt, cur odiuit. Sabbatum enim, quem Israëlita acceperunt in munere, significat requiem mentis, ut nullo in hac uita terrenorum desideriorum adpetitu fatigetur, nam Sabbatum requies interpretatur. Ista autem Iudæorum otiosa festiuitas consumitur in luxuriis,

TIVM VOCATIONE.

riis, & ebrietate, commestatione deditis omnibus in libidinem
& in fructu téporalis uitæ, uentri Veneriq; uiuentibus. Sed quæ-
ritur, Si non est, inquit, custodiendû sabbatum, quare dictû
fit in mandatis Dei, Memento, ut diem sabbati sanctifices. Sex
diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septima die sabba-
tû Domini Dei tui est, nō facies in eo omne opus. In opere enim
sex dierum, sex milium annorum opera demonstrantur. Mille
autem anni, apud Deum quasi unus dies comparatur, sicut testa-
tur Propheta, Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquàm
dies una. Horum dierum sabbatum, septimi millesimi anni tem-
pus ac requies futuri regni ac seculi est, ubi iam nulla erit opera-
tio rerum, sed requies sola sanctorum. Nam ista temporalia sab-
bata odit Deus, dum dicit, Neomenia & sabbata uestra, odiuit
anima mea: & benedixit uestra, quia non sunt illa, quæ Deus
præcepit, sed quæ sibi populus carnalis elegit. Nam de illis dixit,
Sabbata mea profanastis. Vnde dinoscitur sabbatum tempora-
le, humanum esse. Sabbatum auté diuinum, illud æternû esse.
De quo per Esaiam dicitur, Et erit, inquit, mensis ex mense, &
dies de die, & sabbatum de sabbato: & ueniet omnis caro adorare
in Hierusalé, dicit Dominus. Et item quæritur, quare dixerit Hie-
remias, Custodite animas uestras, & nolite portare pondera in
die sabbati, nec inferatis per portas Hierusalem, & nolite eiicere
ōnera de domibus uestris in die sabbati. Ergo audi eius prophe-
tiae mysteriû, Pondera portat in sabbato, quē dies iudicii inuene-
rit cū suo delicto. Pondera portat in sabbato, qui credēs in Christo
nō desinet à peccato. Ipse est enī requies animarū, sicut & idē ait,
Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis re-
quiē aniabus uestris. Adhuc tertio quæritur, quare homo ille, qui
ligna colligebat in die sabbati, tam atrociter iussu Dei, fuerit à po-
pulo trucidatus, quod facile ab infidelibus præponitur. Intelligat
ergo, quia hæc omnia in typo acciderūt illis, scripta sunt enī ad cor-
reptionē nostrā. Ille enim pristinus carnalisq; qui diē sabbati uiol-
lare ausus est, dum ligna colligeret, propter quod est & punitus.

Formam insinuabat eius qui in die iudicii cum carnali opere fuerit inuentus, id est, contraxisse ligna, fœnum uel stipulas, ad escā ignis æterni, conuenientes. Hæc enim colligens, in suam perniciē, dum fuerit in die ultimo iudicatus, pellendus est ab omnibus angelis, & statim morte nouissima puniendus. Sic ergo omnia quæcūq; illis Iudæis per legē acciderunt, formaliter intelligēda sunt.

De Circumcisionis consummatione. Cap. XV.

NAm tibi, post populi perpetuam captiuitatē, post urbis æternam ruinam, carnales Iudæorum obseruantias & celebrationes euacuatas enunciaui. Accipe ergo primum, causam circumcisionis, quia enim ex semine Abraham secundum carnem erat Christus futurus, in quo cunctarum Gentium fuerat benedictio repromissa, & ab Abraham usq; ad Christum multa erant secula post futura, prauidens Deus, ne genus Abraham reliquis Gentibus misceretur, & paulatim propago eius fieret incerta, populū Iudaicum circumcisionis signo notauit, ut uiuentes inter Aegyptios atq; Assyrios, inter Babylonios, siue Chaldaeos, hoc signaculo ab his uel à cæteris Gentibus nationibusque distinguerentur. Deniq; per quadraginta annos in heremo nullus est circumcissus. Soli quippe sine Gentis alterius cōmixtione uiuebant: at ubi Iordanis alueum, Israëliticus transmeauit, atq; in terram repromissionis peruenit, signum circumcisionis futuro ex cōmixtione Gentium prouidit errori, quam rationabiliter esse custoditam credimus, quousq; nasceretur Christus, qui ex semine Abraham fuerat repromissus, qui non iam per circumcisionem carnis, sed per amputationem uitiorum mundaret corda omnium Gentium: quod non carnis circumcisionem, sed cordis, Moses filiis Israël, ita futuram prænuntiabat, dicens, In nouissimis diebus, circumcidet Dominus cor tuū, & cor seminis tui. Vnde & Hieremias prauidens iam illud proximum tempus, Iudæos ad Nouum Testamentum, & ad circumcisionem cordis, non corporis, ita prouocat, dicens, Hæc dicit Dominus uiro Iuda & Hierusalem, Nouate uobis nouale, & nolite serere super spinas, Circumcidimini Domino Deo uestro, &

firo, & auferte præputia cordium ueſtrorum, uiri Iuda, & habitatores Hieruſalem, ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui extinguat. Quibus uerbis admone-
tur Hieruſalem, & uetuftate circunciftonis & legis, quæ ſpinis cõ-
paratur & uepribus, ad gratiã Noui tranſire Teſtamenti, & per ſi-
dem Euangelii, cordis circunciftonem tenere, non carnis. Iuxta
quod legimus Petro Apoſtolo dicente, Fide purificans corda eo-
rum. Quam ſimiliter fidem, iam non per priſca ſignacula car-
nis, & iniuriã corporis, ſed per nouam gratiam lauacri ſpiritualis
adipiſcendam Dominus per Eſaiam adnunciat, dicens, Ne me-
mineritis priorum, & antiqua ne intueamini, Ecce, noua fa-
ciam, quæ nunc orientur, & cognoscetis ea: & ut oſtenderet,
quæ eſſent ipſa noua, ſubiecit, Faciam in deſerto uiam, & flumi-
na in loco inaquoſo, adquare genus meũ electũ, & plebem meã
quã adquiſiui. Quid ergo hoc indicabat niſi baptiſmatis purifi-
cationẽ, in qua nõ iã uetufta circuncifiõne carnis quiſq; ſignatur,
ſed ſola gratia ſacræ undæ, per fidem abluitur. Verum, quia hæc
cordis circuncifiõnem, Hebræi non recipiunt, Hieremias prædi-
xit, dicens, Omnes Gentes habent præputium, omnis autem do-
mus Iſraël, incircuncifus eſt corde. Nam quod & ab Hieſu duce
ſecundo legitur, populus circuncifus, ut ſignificaret in heremo
ceſſaſſe circuncifiõnẽ, quæ in Aegypto exercebatur, & à Domino
ſaluatore cordis circuncifiõnẽ, poſtmodum credentes eſſe mun-
dandos. Et bene cultris lapideis circuncifiõ ſecunda fit, quia pe-
tra Chriſtus eſt, per quẽ ſpirituali circuncifiõne credentes, pur-
gantur ab omnibus illecebris uitiorum.

De ſacrificiis. Cap. XVI.

IAm uero ueteris reprobatione, quod uiſtimæ eorum abiice-
rentur, & in abominationem tranſierint, per Eſaiam ſic Do-
minus dicit, Quo mihi multitudinem uiſtimarum ueſtrarum,
dicit Dominus: plenus ſum holocauſtis arietũ, & adipe pinguiũ,
& ſanguine uitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Cum ue-
neritis ante conſpectũ meũ, quis quæ ſunt hæc de manibus ue-

stris, ut ambularetis in atriis sanctis meis, ne adferatis ultra sacrificiū frustra. Incensum abominatio est mihi, Neomenia, & Sabata, & festiuitates uestras, alias non feram iniqui sunt coetus uestri. Calendas uestras, & solennitates uestras, odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Et cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos à uobis. Et cum multiplicaueritis orationem, non audiam: manus uestre sanguine plenæ sunt. Item, ipse de Iudæorum sacrificiis, Facta sunt morticina eorum, quasi sterqus in medio platearū. Quæ sunt hæc morticina? nisi ueteris legis sacrificia: quæ, quoniam iam remota sunt, uelut abiecta stercore reputantur. Vnde & idem Propheta alias de ipsis eorū sacrificiis, sic dicit, Qui immolat bouem, quasi qui interficiat uirū: qui mactat pecus, quasi qui excerebrat canē: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat Idolo. Item Hieremias, de repulsis à Domino uictimis, & holocaustis Iudæorum, Ut quid mihi thus de Saba offertis, & calamū suaueolentem de terra longinqua. Holocautomata uestra, non sunt accepta, & uictima uestra, nō placuerunt mihi. Propterea, hæc dicit Dominus: Ecce, ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres, filii, simul uicinus, & proximus, & peribunt. Vide, quia eorum sacrificia nō propter se carnaliter cōmendantur, sed propter solā cordis, & fidei obedientiam, quam increduli amiserunt. Vnde adhuc idē Propheta sic dicit, Holocautomata uestra, & uictimas uestras cōmedite ipsi, quia non sum loquutus patribus uestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocautomatum, & uictimarum. Sed hoc uerbum præcepi eis, dicens, Audite uocem meam, & ero uobis Deus, & uos eritis mihi populus, & ambulate in omnia, quæ mandaui uobis, & bene sit uobis: & non audierunt, nec inclinauerunt aurē suā, sed abierūt in uoluptatibus, & prauitate cordis sui mali. In qua sentētia, subaudiendum est, Nō præcepi eis de uerbo holocautomato, quasi illa pro seipsa diligerem, sed ut eorum fidei obedientiam adprobarem.

Item ipse qui supra, Scribam, inquit, multiplices leges meas, quæ uelut alienæ computatæ sunt, hostias afferent, immolabunt carnes, & comedent, Dñs autem non suscipiet eas. Et post hæc detestans eorum sacrificia, Non libabunt, inquit, Domino uinum, nec placebunt ei sacrificia eorum, quasi panis lugentiũ: omnes qui comedent eum, contaminabuntur, non intrabunt in domũ Domini, Et Iohel, Interiit de domo Dei uestri sacrificiũ & libatio. Item Malachias, Non est mihi uoluntas in uobis, ait Dominus, & munus non suscipiam de manu uestra. Ab ortu enim solis usq; ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in Gentibus, ait Dominus. Quo testimonio patet, sacrificia Iudæorum immunda esse, & reprobata, & sola oblatio Gentium, Domino esse accepta.

De escis. Cap. XVII.

IN Regũ libro, sic dicit, Factus est sermo Domini ad Heliam, dicens, Surge, & uade in Sarepta Sidoniorũ, & manebis ibi. Præcepi enim ibi mulieri uiduæ, ut pascat te. Et surrexit, & abiit in Sarepta, ad portã ciuitatis, & accepit a uidua escam, & manducauit. Tunc Helias iussu Dei uasa eius repleuit, & apud ipsam alienigenam hospitatus, escis Gentibus uixit: quod fieri non liceret, nisi lex spiritaliter data fuisset. Dum enim quadam in lege, quasi non munda, in cibo damnantur, mores hominum proculdubio significantur, quia non admittit Deus in sanctis suis ad æternam uitam prædestinatis, quidquid per illa immunda animalia in moribus hominum comparatur. Omnia enim quæcũq; a Deo in ipsis primordiis mundi creata sunt, suæ uocis auctoritate: non tantum bona, sed etiam ualde bona probantur. Ideo, quæcũq; in genere significantur animalium immundorũ, rectius deriuantur in moribus hominum.

Hactenus ritus Iudaicos, & celebrationes diuinis testimoniis confutauimus.

Cap. XVIII.

DEhinc sacramenta nostræ fidei perstringamus, manifestantes primum, quia non solum propter Iudæos testamentū legis datum est, sed & propter omnes Gentes. Hæc enim Prophe-
ta testatur, dicens, Adnunciabitur Domino generatio uentura, & adnunciabunt cœli iustitias eius populo, qui nascetur, quē fecit Dominus. Et iterū ipse, Donec adnunciem brachium tuū generationi omni, quæ uentura est, potentiam tuam, & iustitiam tuā Deus. Et Esaias, De Sion egreditur lex, & Verbum Domini de Hierusalem, & iudicabit Gentes, & arguet populos multos usque in longinquū. Dauid etiam in Psalmis, Tunc dicent inter Gentes, magnificauit Dominus facere cum illis, magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus latantes. Quibus testimoniis manifestatur prius Iudæis esse testamentum legis concessum, postea uero Gentibus, quod propterea collatum est illis, quia in eo cognoscere poterant Christum, quem Iudæi mente cæcati, nequaquam intelligunt.

¶ Quod legis scriptura, non solum historialiter, sed etiam mystico sensu idem spiritaliter sentienda est Cap. XIX.

DOcet Dominus in Psalmis, Attendite popule meus in legē meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei, aperiā in parabolis os meū, loquar propositiones ab initio. Quod etiam & Propheeta in alio Psalmo confirmat, dicens, Inclinabo ad similitudinem aurem meam, aperiam in Psalterio ænigmata mea. In similitudine enim & ænigmate, sentiuntur omnia legis. Aenigma enim obscura est similitudo, per quā monetur homo, ut cor suum acuat, & ad interiora intelligenda, cōfugiat. Sic quoque Sapientia per Salomonem dicit, Scribe legem dupliciter & tripliciter, in corde tuo. Dupliciter enī sentitur lex, ut primū secundū historiam, deinde secundum sacramentorum intelligentiam sentitur. Tripliciter autem scribitur, dum non solum historialiter uel mystice, sed etiam moraliter, quid in unūquenque gerere debeat, edocetur. Vnde & Arca, quæ construebatur & Noe, bicamerata & tricamerata

& tricamerata fieri iubetur, quod intra ecclesiā omnis legis materia & historia locum habeat, & mysticum sensum recipiat, & in formationem morum contineat. In parabolis enim & enigmatibus, scripta est lex: & ipsæ parabolæ & propositiones, habent mysticas expositiones. Hinc est, quod Iudæis obtesta & clausa sunt omnia, qui nisi crediderint, ad earum intelligentiam pervenire non possunt.

¶ Quia testamentum legis, Iudæi non intelligunt. Cap. XX.

Signata enim habent ista omnia sacramenta scripturarum, & ignorant quod legunt. Legunt quippe omnia, & non intelligunt. Sicut de eis cecinit Dominus ad Prophetam, Dic, inquit, populo huic, auditione audietis, & non intelligetis: & cernentes uidebitis, & non scietis: Incrassatum est enim cor populi huius. Et iterum, Auferet Dominus ab Iuda, & ab Hierusalem ualidū & fortem, iudicem & Prophetam, sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici. Et quidem cuncta abstulit ab eis Deus, & signauit illis omnia sacramenta, iuxta duritiam cordis eorum, ne forte intelligant. Eodem Esaia testante de ipsis, Et erit, inquit, uobis uisio, sicut uerba libri signati, quem cū dederint scienti literas, dicent, lege istud: & respondebit, Nō possum, signatū est enim. Sed quidam adiecit de Scientibus, In illa die, audient surdi uerba libri huius, & de tenebris, & caligine oculi cæcorum uidebunt. Patefacta sunt enim Gentibus legis mysteria, Iudæis uero clausa sunt. Sicut & Danihel dicit, Clausi sunt, signatique sermones, usq; ad tempus cōsummationis, quousq; addiscant multi, & impleatur uisio, ut cognoscant omnia hæc. Nā quod & Mosi facies uelamine tegebatur, dum descenderet de monte cum tabulis, id significabat, quia præ cæcitaris caligine, Iudaicus populus legem ipsam non posset agnoscere: dum enim legitur Moses, uelamen est positum super cor eorum.

¶ Quia intelligere legem non possunt, nisi in Christum crediderint. Cap. XXI.

Loquente Esaia, Si non credideritis, nō intelligetis, iustus enim ex fide mea uiuit, ait Dominus per Prophetam. Inde & Abraham pater Gentium factus est, quia credidit Deo; & reputatū est ei ad iustitiā. Isti autē quamuis legem & Prophetas teneat, tamen non indulgendū est eis, Hieremia testante. Et dixit Dominus ad me, Si steterit Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum, eiice illos a facie mea; & egrediantur. Per Moysen quippe lex, per Samuelem, Prophetæ intelliguntur. Quos, quamuis Iudæi habent, propter erroris tamen impietate, proiecti sunt. Opera enim eorum, & iustitia, sine fide Christi, nihil eis prodest. Testante Domino per Hieremiam, Quia mei oblitus es: ecce, ego adnunciabo iustitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

¶ Quia duo Testamenta sunt tradita. Cap. XXII.
Sed quoniam duo testamenta, Nouum & Vetus, ab omnipotente Deo sunt tradita, Salomon in Canticis Canticorum declarat, In ianuis nostris, omnia poma, noua & uetera, frater meus, seruaui tibi. Et alio scripturæ loco, ita repromittit Deus, Dabo, inquit, uobis pluuiam temporaneam, & serotinam: Vetus scilicet testamentum, & Nouum, & utroq; imbre uos inrigabo. Imber enim, pro doctrina accipitur Testamentorum. Vnde est illud, Expectetur sicut pluuiæ sermo meus, & effundet super terram imbrem. De quibus & Dominus dixit, Simile est regnum celorum patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & uetera.

¶ Quia baptismus in remissionem peccatorum cunctis fuerat repromissus. Cap. XXIII.

Et quia per baptismum erat purgatio peccatorum futura, nō per circumcisionem, quæ baptismi fuerat forma, Scripturæ uoces id ipsum aperte declarant, Esaia enim futurum baptismi mysticum, sic præcinebat futuris credentibus, dicens, Haurietis aquas cum gaudio de fontibus Saluatoris. Quibus uerbis etiā ipsum Saluatorem ostendit Propheta, de cuius fontibus, aquas purificationis prædicat hauriēdas, id est, de fontibus HIESV, Hoc enim

Hoc enim Hebræorum lingua, Saluator, exprimitur. Vnde & ipse clamabat, Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Ad quod baptis-
mi sacramentum, idem Esaias Iudæos & Gentes, ita prouocat, di-
cens, Omnes sitientes, uenite ad aquas. Has aquas, & hunc fon-
tem, & per Iohelem prænuñciabat Spiritus sanctus, dicens, Di-
stillabunt, inquit, montes dulcedinem, & colles fluent lacte, &
per omnes riuos Iuda, ibunt aquæ, & fons de domo Domini egre-
dietur, & irrigabit orbem terrarum, id est, uniuersitatem omniū
Gentiū. De hoc fonte & Zacharias, In die, inquit, illa, erit fons
patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutione
peccatorum, & menstruata. Dic, quæso, quis est iste fons patens
nisi, in quo omnes renascimur, per quē & peccatorum purifican-
tur delicta, & fordes menstruata, hoc est, immundæ animæ salu-
tari lauacro abluuntur. De cuius aquis, & alibi idem Propheta te-
statur, Et erit, inquit, in die illa, exhibunt aquæ uiuæ de Hieru-
salem, medium earum ad mare orientale, & medium earum ad
mare nouissimum. In die illa, erit Dominus unus, & nomen
unum, & reuertetur omnis terra usq; ad desertum. Quæ sunt igitur
istæ aquæ uiuæ, nisi baptisma? quæ hominem celestis spiri-
tus infusione, uiuificant. Sed cur de Hierusalem exire adnunci-
antur? nisi quia Dominus in populo eodem consistens, ait disci-
pulis, Ite docere omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Pa-
tris, & Filii, & Spiritus sancti. Sed harum pars media uadit ad
mare orientale, id est, ad populum circumcisionis, & media ad
mare nouissimum, quod est, ad populum Gentium, fide postre-
mum, ut omnibus sitientibus largiatur, tam Iudæis, quàm Gen-
tibus, qui in Domino credunt. De quibus aquis adhuc & per eun-
dem Prophetā dicitur, Quod egrediantur de domo Domini, &
crescant in fluuium, & pergant ad solitudinem, siue ad mare mor-
tuum, & omnia, ad quæcunq; uenerint, uiuificentur, atq; sanen-
tur. Sic enim idem Propheta dicit, Conuertere me ad portā domus
Domini: & ecce, aqua egrediebatur subter limē domus ad orien-
tē. Facies enim domus respiciebat ad orientē, aquæ autem descen-

debant in latus templi ad extremum, ad meridiem altaris. Et cō-
 uerti me ad uiam foras portam exteriorem, quæ respiciebat ad
 orientem: & ecce, aqua redundans à latere dextro, id est, à Chri-
 sti latere. Deinde dicit, Et transduxit me per aquas, & ait ad me,
 Aquæ istæ, quæ egredientur orientales, & descendēt ad plana de-
 ferti: utiq; Gentes sunt, intrabunt enim mare, & exibunt, & sana-
 buntur aquæ, & omnis anima uiuens, quæ respicit, quocūq; uene-
 rit torrens, uiuet, & erunt pisces multi satis, id est, regenerati.
 Et adiecit, Postquā uenerint aquæ illæ, & sanabuntur, & ui-
 uent omnia, ad quoscūq; uenerit torrens. Et stabunt super illa
 piscatores, hoc est, Apostoli, atq; doctores: plurimæ species erūt
 piscium eius. Hoc dixit ad significandam uarietatem gentium,
 ad undam lauacri uenientium. Vnde & adiecit, Sicut pisces ma-
 ris, magni multitudinis nimie, in ripis eius, ex utraq; parte om-
 ne lignum pomiferum. Non deficiet foliū ex eo, & non deficiet
 fructus eius per singulos menses, adferre primitiua quæ de san-
 ctuario egrediētur, & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad
 medicamina. Micheas quoq; Propheta, eiusdem baptismi sacra-
 menta, sub figura transitus maris, ita reuelat, dicens, Secundū
 diem egressionis tuæ, de terra Aegypti, ostendā eis, mirabilia
 uidebunt Gentes, & confundentur: manus suas ponent super os
 suum, Dominum Deum nostrum sanctificabunt, & timebunt.
 Quis Deus similis tibi, qui auferes iniquitatē: & transfers pecca-
 tū reliquiarum, quia misericors est, conuerteret, & miserebitur no-
 stri. Deponet iniquitates nostras, & proiciet in profundum ma-
 ris omnia peccata nostra. In qua sententia, lector animaduertet,
 manifestissime reuelari mysterium baptismi. Secundum, inquit,
 diem, egressionis tuæ de Aegypto, ostendam eis mirabilia: dein
 de hostes sequentes, id est, delicta nostra. Præterea, sicut Aegy-
 ptios in mare proiectos, ita in baptisma deleta delicta, atq; extin-
 cta, ita pronunciat, dicens, Quoniam misericors est, conuerteret,
 & miserebitur nostri. Demerget delicta nostra, & proiciet in pro-
 fundum maris, omnia peccata nostra. Quid clarius hoc testimo-
 nio!

nio? quidue apertius? omnis enim per fidem uerus Israël exit ab Aegypto, dum renunciat seculo. Ingrediturq; mare rubrum, baptis-
mū scilicet Christi cruore signatum. Tunc hostes insequentes
intereunt, quia statim delicta moriuntur, ubi anima regenerato-
rum resurgunt. Legimus quoq; Aaron in præfiguratione baptis-
mi, aquis ablutū, cuiusq; filii sacerdotiū paterno iure participes,
laticis etiam sanctificatione purificantur. Iam tunc quidem pur-
gatio illa, baptismi formam gerebat, cuius nunc lauacri sacramē-
to, abluitur omnis populus ecclesiæ, quod est corpus ueri, & ma-
gni sacerdotis in remissionē peccatorum, & lotis sordibus in san-
ctificationem diuino cultui consecratur. Esaias namq; Propheta,
inter cætera ostendit: nequaquam posse delicta Iudæorum dimit-
ti, nisi abluti baptismo fuerint. Dicit enim per eundem Prophe-
tam Spiritus sanctus, Laboraui sustinens, si multiplicaueritis ora-
tiones, nō audia; manus uestre sanguine plenæ sunt. Lauamini,
mundi estote. Pro omnibus quippe uictimis, quas memorauerat
idem Propheta, pro cunctis Neomeniis & Sabbatis, atq; solenni-
tatibus, solam baptismi purificationē præcepit: pro cunctis quoq;
inquinamentis peccatorum, solum regenerationis lauacrū, quo
tantum peccata abluuntur. Quod quia Iudæi respuunt, audiant
Dominum per Prophetam Ezechielem sibi comminantem, Et
factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis,
notas fac Hierusalem abominationes suas, & dices, hæc dicit Do-
minus: Hierusalem radix tua, & generatio tua de terra Chana-
næa, pater tuus amorreus, & mater tua coethea, & quando natus
es, in die ortus tui, non est præcisus umbilicus tuus, & aqua non
es lota in salutem. Vbi ostenditur, quod in peccatis grauib; sit
Hierusalem, & inde peritura esset, quod non sit lota aqua in salu-
tem: quod est plena significatio baptismi. Ad eos autem, qui con-
uertuntur ad Christum, & baptizantur, sic ibi sermo Domini se-
quitur, Et ingressus sum pactum tecum, ait Dominus, Laui te
aqua, mundaui sanguinem tuum ex te, & unxi te oleo. Signifi-
cans per pactum, Testamentum Nouum. Per aquam & oleum,

baptismum & chrysmā. Cuius baptismi purificationem, sic Spiritus sanctus per eundem prophetam illis futuram promittit, dicens, Tollam quippe uos de Gentibus, & congregabo de uniuersis terris, & adducam uos in terram uestram. Et effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Et ut Nouum Testamentū suscipiant, sic sequitur, Et dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio uestri, & auferā cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneū, & spiritum meum ponam in medio uestri: Faciam, ut in preceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.

¶ Quia Chrysmate omnes sanctificarentur. Cap. XXIII.
L Oquitur Dominus ad Moysen, dicens, Sumetibi aromata prima, & oleum de oliuetis, faciesq; unctionis oleum sanctum, unguentum compositum, & unges ex eo tabernaculum testimonii, & Arcam testamenti, mensamq; cum uasis suis, candelabrum & utensilia eius, altaria thymiamatis, & holocausti, & uniuersa quæ ad cultum eorum pertinent. Sanctificabisq; omnia, & erunt Sancta sanctorum, qui tetigerit ea, sanctificabitur. Aaron & filios eius unges: sanctificabisq; eos, ut sacerdotio fungantur mihi, filiis quoq; Israël dices, Hoc oleum unctionis, sanctum erit mihi in generationes uestras. Figura enim huius prioris tabernaculi, ad typum ecclesiæ ducitur, cuius omnis diuersitas populorū in testimonio sanctitatis perūgitur, quæ per illa uniuersitatē operū figurabatur, ut sacri chrysmatis sanguine delibuti, omnes sanctificentur, atq; sanctificati in Dei gloriam præparentur.

¶ Quia per signū crucis credentes saluaretur. Cap. XXV.
C RUCIS autem figura, quæ fidelium frontes ad tutelam salutis designant per Ezechielem Prophetam, legitur demonstrata. Et uocauit, inquit, uirum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis, & dicit ad eum, Signa thau in frontes uiro-
 rum gementium, & dolentium, super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Et post hæc adiecit, Transite per ciuitatē, & percutite; non parcat oculus uester,

fter, neq; misereamini, simul adulescentulū & uirginē, paruulū
 & mulieres interficite usq; ad internitionē. Omne autē, super quē
 uideritis Thau, ne occidatis. Intelligere ergo nos oportet hāc sen-
 tentiā. Thau quippe litera, speciē crucis demonstrat. Cuius signa-
 culo prænотati sunt, quicunq; ab exitu huius seculi liberātur. Eius-
 dem typū præfigurabat in Aegypto sanguis ille, agni immacula-
 ti, quo imaginarie signantur postes corporis nostri, ut merito lo-
 quamur, dicētes, Signatū est super nos lumē uultus tui Domine.
 De hoc signo dicit Esaias ex persona Domini, Ecce uenio, ut con-
 gregem cū omnibus Gentibus; & linguis: & uenient, & uidebūt
 gloriā meā, & ponā in eis signū: utiq; crucis. Et alibi, Et erit, in-
 quit, Dominus nominatus in signū aternū, quod nō auferetur.
 Quod etiam & alibi idē Propheta significare uoluit de Christo,
 dicens, Et eleuabit signū in nationibus. Vbi ostendit, quod eleua-
 to signo crucis, Gentes ad eū uenirēt, atq; crederent. Cuius sacre
 crucis gloria, ita est & in Psalmis prædicta, Dicite in nationibus,
 Dominus regnauit à ligno. De qua cruce Domini HIESV Chri-
 sti, per Ezechielē ita Dominus loquitur, Gladius exacutus est, &
 limatus, ut cadat uistimas. Exacutus es, qui moues sceptrū filii
 mei. Succidisti lignū, & dedi eū ad lenigandū, ut teneatur manu.
 Quo testimonio, & filiū Dei crucifixū ostenditur, & crucis eius si-
 gnū suscipiendū, ab omnibus uoce diuina pronuntiatur. Cuius
 Crucis figurā, de duobus lignis cōpositā, idē Ezechiel ita figura-
 liter prænunciat, dicens, Factus est sermo Domini ad me, dicēs,
 Et tu fili hominis, sūme tibi lignū unū, & scribe super illud, Iudæ
 & filiorū Israël sociis eius, & tolle lignū alterū, & scribe super illud,
 Ioseph lignū Effraim, & cunctæ domus Israël, sociorūq; ei⁹, & ad-
 iunge illa unū ad alterū, tibi in lignū unū, & erūt in unione in
 manu tua. Vbi ostendit Iudā, & Hierusalē in unū cōuerti debere.
 & crucis signū suscipere, quod per duo ligna significatū est. Hæc
 sunt duo ligna, quæ illa uidua alienigena, ad quā mittitur pascē-
 dus Helias, uolebat colligere, priusq; moreretur. Vbi nō solū ligni
 nomine, sed etiā & numero lignorū signū crucis expressum est,

¶ Quia panis & calicis sacramentum Deo placitum esset in holocausto, scripturarum testimonio non tacetur. Cap. XXVI.

Huius enim sacrificii præfiguratio, in sacerdote Melchizedec, antea fuit expressa. Iste enim sacerdos Dei excelsi cum benediceret Abraham, ob mysteriū futuri holocausti, panem & uinum in sacrificio Domino obtulit. Hoc enim ille primū in typo filii Dei expressit, ad quem Psalmista ex persona patris sic dicit, Ante Luciferum genui te, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchizedec; Hoc est, iuxta ritum huiusmodi sacrificii, quod & in passione sua proficiens, Christus impleuit. Quodque etiam & Apostolos in commemorationem suam fieri iussit. Nō ergo iam uictimas Iudaicas, quales sacerdos Aaron obtulit, credēs offerunt, sed quales idem Melchizedec rex, salem immolauit, id est, panem & uinum, quod est corporis & sanguinis Domini uerissimum sacramentum. De quo idem Dominus dixit, Qui manducauerit carnem meā, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Cuius quidem sacrificii sacramentum, & in Salomone, pro immolatione panis ac uini ita monstratur, Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem. Immolauit uictimas suas, miscuit uinum suum, proposuit mensam suam, misit seruos suos, dicentes, Si quis est paruulus, ueniat ad me. Et insipientibus loquitur, Venite, comedite panem meū, & bibite uinum quod miscui uobis. Derelinquite insipientiam, & uenietis, & ambulate per uias prudentiæ. Dei ergo sapientia Christus, constituit sibi domum, sacrosanctam ecclesiam, in qua manducauit sui corporis hostias, in qua miscuit uinum sui sanguinis, in calice sacramenti diuini, & præparauit mensam, hoc est, altare Domini, cum mittens seruos suos, Apostolos atq; doctores ad insipientes, id est, ad omnes Gentes, uerum Deum ignorantes, dicens eis, Venite, comedite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis, Id est, sancti corporis escam sumite, & potulū sanguinis sacri percipite. Cuius quidem gratiā, quia Gentes sumunt, & Iudai

& Iudæi non meruerunt, declarat hoc Propheta Esaias, dicens, hæc dicit Dominus Deus: Ecce, serui mei comedent, & uos esurietis: ecce, serui mei bibent, & uos sitietis: ecce, serui mei lætabuntur, & uos confundemini: ecce serui mei lætabuntur præ exultatione cordis, & uos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus, ululabitis. Et dimittetis nomen uestrum in iuramentum electis meis, & interficiet te Dominus Deus, & seruos suos uocauit nomine alio, id est, Christiano. In quo, qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo, Amen. Interficietur enim Israël, succedit ex Gentibus populus. Tollitur illis Vetus Testamentum, redditur nobis Nouum: conceditur nobis salutaris cibi gratia, & poculū sanguinis Christi, illis fame & siti arentibus: Mittatur & nouo populo nomen aliud, scilicet, Christianū, & omnia quæ sunt gesta, nouitatem gratiæ resonant.

Recapitulatio operis.

O Infeliciū Iudæorum dementia deſcenda: ecce, Saluatoris aduentū, nec Testamenti Veteris autoritate intelligunt, nec eum ueniſſe accipiunt. Gentium conuerſionem legunt, & de ſua reprobatione minime confunduntur. Sabbati obſeruationem ſuſcipiunt, quem reprobatum ſcripturæ teſtificatione cognoſcunt. Circumciſionem carnis uenerantur, qui cordis munditiā perdiderunt. Nos autem, ſub gratia poſiti, omnia hæc facta, & celebrationes, quæ futurorum erant indicia, iam cognoſcimus eſſe completa. Quidquid enim huiusmodi ſacramenti propheta batur, iam Chriſtus impleuit: qui non uenit ſoluere legem, ſed adimplere: adueniente ergo ueritate, umbra ceſſauit. Ideoq; iam carnaliter nō circumcidimur, quia in circumciſionis typo, promiſſi ſi baptiſmatis ſacramento mundamur. Sabbati otium ſuperuacuum ducimus, quia iam reuelatam ſpem, quietis æternæ teneamus. Sacrificia Veteris legis non immolamus, quia per eadem ſacrificia, aut Chriſti paſſionem, aut carnalium uitiorum mortiſicationem inſinu itam cognoſcimus. Azima non obſeruamus, quia expurgata ueteris uitæ malitia, in uoua fidei gratiam ambu-

iamus. Differentias ciborum, non custodimus, quia cuncta illa spiritualiter discernimus in moribus hominum, quæ immundorum significabat diuersitas animalium. De agni esu, pasca non celebramus, quia pasca nostrum iam immolatus est Christus, qui pro illo agno figurabatur, qui tanquam ouis, ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Neomenias nouæ lunæ non custodimus, quia iam in Christo noua creatura, uetera transierunt: ecce, facta sunt noua. Scenophegias, id est, solennitates tabernaculorum non obseruamus, quia tabernaculum Dei, sancti eius sunt, in quibus habitat in æternum.

Dicis formulas spiritualis intelligentiæ componendas, tibiq; mittendas pro studio paternæ erga te sollicitudinis æstimaui: quibus perceptis, in omni scriptura diuina facile, sed ad intellectum se, quæ sensus intenderet. Nā cū litera occidat, Christus autem uiuificet, necesse est, ad illa spiritalium interiora sermonum, spiritu uiuificatæ, penetrari. Vniuersam porro scripturam tam ueteris instrumenti quam noui, ad intellectum allegoricum esse sumendam, admonet nos uel illud, quod in Veteri Testamento legimus, Aperiam in parabolis os meum, loquar ænigmata antiqua. Vel illud item in Nouo Testamento scribitur. Hac omnia loquutus est HIESVS in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis. Nec mirandum, quod sermo diuinus Prophetarum, Apostolorumq; ore prolatus, ab usitatū illo hominibus, scribendi modo multum recesserit, facilia in promptu habens magna interioribus suis continens, quia & reuera fuit congruum, ut sacra Dei dicta, cæteris scripti sunt, merito ita & specie discernentur. Nec illa celestium arcanorum, dignitas passim, atq; indiscreta cunctis pateret, sanctumq; canibus, & margaritas porcis exponeret, ut uere est illud columbæ de argentatæ modum, cuius posteriora specie auri splendētis inradiat. Ita scripturæ diuinæ prima quæq; argento fulgerent, auro occultiora rutilarent. Recte itaq; procuratum est, ut illa eloquiorum castitas promiscuis cunctorum oculis abditu suo, quasi quodam uelamine pudicitie contegeretur. Hac diuina optime dispensatione prouisum est, ut scripta ipsa ita

tegerentur coelestibus obumbrata mysteriis, sicut secreto suo ipsa diuinitas operiebatur. Igitur cū in libris sanctis oculi Domini, uterque Domini, pedes arma, etiam Domini scripta reperiātur, longeque absit & catholica ecclesiarum fide, Deum corpore determinari, qui sit inuisibilis incomprehensibilis, infinitus. Requirendum est, qualiter ista per Spiritum sanctum figurali expositione referentur. Hic enim inueniuntur Dominici interiora templi: hic illa Sancta sanctorum. Corpus ergo scriptura sacra, sicut traditur, in litera est.

LIBER B. ISIDO=

RI EPISCOPI, DE VITA VEL
obitu Sanctorum, qui Deo placuerunt.

Praefatio quorundam sanctorum, nobilissimorumque uirorum ortus, uel gesta cum genealogiis suis, in hoc libello edita sunt. Dignitas quoque, & mors eorum, atque sepultura, sententia breuitate notata. Quae quamuis omnibus nota sint, qui per amplitudinem percurrunt scripturarum, facilius tamen ad memoriam redeunt, dum breui sermone leguntur, qui in scriptura laudibus praefuerunt.

Adam

Abel

Enoch

Noe

Melchisedec

Abraham

Isaac

Iacob

Loth

Ioseph

Iudas

Ruben

Symeon

Leui

Zabulon

Isachar

Dan

Gad

Aser

Neptalin

Beniamin

Effraim

Manasses

Ioh

Moses

Aaron

Iosue

Phinees

Gedeon

Iepte

Samson

Samuel

Dauid

Salomon

Helias

Heliseus

immolat. Cuius Arcam ueteres residisse testantur in Armenia, super montes Arath. Hic nonagesimo L. anno mortuus est.

V.

Melchizedec, rex Salem, sacerdos altissimi, primus, iureq; oblatorum sacrificii, cuius origo secreta. Hunc esse aiunt Hebraei Sem primogenitū Noe, tritauium Abraham. Ipse est enim pater patrum, Prophetarum, & apostolorum origo. Ipse est, qui paternæ pietatis benedictione, dominus fratris esse promeruit. Qui uersis incedens uestigiis, patris genitalia texit, nec derisit ebrium, ut procax & reprobus filius, sed uelauit ut uerecundus. Vnde accidit in lege Iudæorum, parentes & filiis nunquam uideri nudatos. Hic Abraham reuertente post uictoriam, benedixit. Idem in typo ueri sacrificii, de frugibus terræ, primus panem & uinū Deo obtulit, quia sacerdotiū & regnum iure primogenitis debebatur, antequā Aaron sacerdotio fungeretur. Hic etiā prior omnium post diluuium, urbem Salem condidit. In qua etiam & regnauit, quæ postea Iebus, siue Solema, & nunc deriuato uocabulo, Hierosolyma uocitatur. Vixit annis sexcentis, & perdurauit usq; ad lxx. ætatis Abraham annū, at mortuus est, ac sepultus in ciuitate sua Hierusalem.

VI.

Abraham pater gentium, filius Tharæ, de stirpe Sem, natione Chaldaus, fide primus, exal spontaneus, obediens in præceptis, credulus in promissis, pauper in patria, in peregrinis locuples, in præliis uictoriosus, in uictoria non auarus. Reges quinq; superauit, & spoliis exiit, captiuumq; parentem reduxit. Eo summus, ut trinitatem in typo uideret, & unitatem in myste-
rio ueneretur: eo fidelis, ut in promisso germine, contra spem naturæ crederet: adeo iustus, atq; deuotus, ut indulgentiā unici pignoris, diuinitati non præponeret. Sed incunctanter præceptis parens, ad immolandū filium religiosus parricida gladio dexteram armaret. Qui dum distinguit ferrum, unicum pignus in uisima oblaturus, nec natū perdidit, & hostiam non amisit. Filiū enim

enim sacrificium obtulit, & arietem pro filio immolauit. Obiit clxxv. annorum, sepultusq; est in agro Ephron, in spelunca duplici: in cuius interiori parte sepultum ferunt Adam, in exteriori uero Abraham. Distat autem hic locus, ut Iosephus edocet vii. ab urbe Ebron stadio. Ibiq; adserit Abraham & filium eius monumentum habere pulcherrimum, instructo marmore, & opere elegantissimo, illuc etiā & therebintum magnā arborem & constitutione fuisse adseuerat. Hanc Hieronymus usq; ad Constantini imperium regis perdurasse scribit: ipsa est enim quercus mambrae Amorreii, quæ fuit curia Abraham, quæ apud gentiles, in tanta extitit ueneratione, ut eam muri ambitu circumseptā, solenni consecratione colerent.

VII.

Isaac, filius Abraham, ex repromissione in terra Chanaan genitus, semen æternum uocatus. Coniugalis uitæ castimonia clarus, promptus ad gratiam, ad ignoscendum paratus, qui excludentes non armis, sed patientia uicit, qui poenitentes cum bonitate recepit. Qui per timorem Dei eo usq; detulit honorem patri, ut ad aram sponte sacrificandus accederet, atq; in figuram Christi mortem non recusaret. Obiit clxxx. annorum, sepultusq; est iuxta patrem suum.

VIII.

Iacob, filius Isaac, natus in terra Chanaan, dilectus matri, supplantator fratris, humilis quoque & simplex, & innocenter habitans domum, qui peregre profectus, dum consortio egeret hominum, comitatum meruit angelorum. Hic tamen postquam primogeniti præripuit benedictionem, obediuit matri, & fraternæ iracundiæ patienter cessit, patriamque & parentes relinquens, exul effectus. Seruitutem longam sustinuit, laborem famis pertulit, & frigoris. Seruiuit focero, ut pastor mercenarius paut gregem, expectans non diuisionem, sed de gregis lucro mercedem. Hic autem cum DOMINO colluctans, præualuit. Hic facie ad faciem DEVM uidit.

Hic famis inopia pulsus, cū præclara progenie ingressus est Aegyptum. Emenſis xlvii. annis, naturæ reddit obitum, & à filiis reductus in terram Chanaan, & ſepultus iuxta patrem.

IX.

Loth filius Aram, conſanguineus Abraham, pater Moab & Ammon: apud Chaldaeos natus, homo iuſtus, hoſpitalis. In Sodomis pie, caſteque inter nefariam gentem conuerſatus, qui propter ſolum hoſpitalitatis officiū etiam ſuſceptor effectus eſt angelorum. Sulphureum exitium, ac Sodomitarum euasit incendium. Manſitq; poſtea in urbe Segor, quæ eſt iuxta mare mortuum, ibiq; baſſamum gignitur, & copioſa poma palmarum.

X.

Ioseph princeps Aegypti, filius Iacob ex Rachel, ortus in terra Chanaan, benedictus in primogenito ab Iſraël, & accipiens primatum Ruben, dilectus patri, & ſolus hæres paternæ poſſeſſionis. Hic zelo ſublatus à fratribus, in lacum mittitur, ob inuidiam uenditur, factus humilis uſq; ad ſeruitutem, patiens uſq; ad carcerē, pudicus uſq; ad paſſionem, fit in interpretatione ſapiens, in conſilio futuro prudens, in regno particeps, in fecunditate ordinator prouidus. In fame diſpenſator iuſtus, ad reddendum pro malo bonæ retributionis gratiam promptus, dum iniuriam fratribus non rependit. Sed fame depulſis neceſſitate, ſubſidia contulit. Principatus eſt in Aegypto annis lxxx. Exactiſq; ætatis cx. annis, longè quietis gratiam, diem ultimum concludit. Sepulcrusq; eſt in Aegypto, cuius oſſa tranſtulerunt filii Iſraël in Sichem ciuitatem patris ſui Iacob, quam Græci Sichimū uocant. Ipſa eſt autem, quæ nunc uocatur Neapolis, urbs Samaritanorum, ubi ſepulchrum eius uſq; in hodie cernitur.

XI.

Iudas regalis ſucceſſionis, inſignis proſapia, cui ducatus bel-
lorum, & Iſraël traditur regnum, qui nomen genti ex ſuo nomine dedit, præpotens urleo in regni uirtute, & clarus in ſplendore potentia. Cuius quidem imperii poſteritas, non ceſſauit quouſq;

QVORVNDAM SANCTORVM

quousq; Christus quasi catulus leonis, ex germine eius ortus, ascēderit, atq; spes gentium ex uirginali procedens utero choruscaret.

XII.

Ruben primogenitus filius Israël, ætate fratribus maior, sed posteritatis numero minor, paternū thorum polluit, atq; ordinē primogenitæ dignitatis amisit.

XIII.

Symeon princeps scribarum, & uiolatæ pudiciæ uindex, non habens hæreditatem, sed manet in tribu Iuda, particeps in possessione.

XIII.

Leuī sacerdotalis author originis, cum tribu Iuda permixtione generis unctus, sed in Israël totus diuisus, carens propriæ fortis funiculo, & habitans in uniuersis sceptris fratrum.

XV.

Zabulon possessor maris magni, & littorum, & dominans in cunctis urbibus Sidonum.

XVI.

Isachar studiosus in laboribus terræ, possidens Gallilæam, & de benedictionibus sui fructus dona porrigit regibus.

XVII.

Dan, cuius ex germine Samson, & sceptrum tenet Israël, fortis Nazaræus, & triumphator in hostibus, obsidens in more serpentis Philistinorum semitas, & equitatum eius, ut spiritu oris sui depopulans.

XVIII.

Gad inprocinctus prælii expeditus, pro filiis trans Iordanē relictis aduersus hostes gentis dimicat, & forti brachio uictor triumphat.

XIX.

Asfer diuitiis insignis, replens delitiis principes.

XX.

Neptalim in pinguedine terræ uberrimus, & doctrina legis abundans.

XXI.

Beniamin inter fratres ortu posterior, imperio prior, cuius natiuitatis processus matri dedit occubitus, ipse lupus uorax, & sanguinarius, qui super uasem sortis suæ mane hostiæ sanguinem fundit, & ad uesperam escas principibus & sacerdotibus diuidit.

XXII.

Efraim semen Ioseph, & adoptiuus filius Israël, in numero Patriarcharum benedictionis testamento relictus, minor ætate fratris, sed prælatus gratia benedictionis, in cunctis fortior, & inter fratres dominator inuictus, hic partem tribus Leuitarum accipit.

XXIII.

Manasses dilatatus in milibus unâ cum fratre suo, mysticè possedit Ioseph tribû. Hi omnes patres Apostolorû, & principes populi Iudæorû, tribus Iacob, & præclara progenies Israël. Quibus pater moriens, pro diuitiarum copiis, sanctificationis gratiam dereliquit. Qui, regnante Ioseph in Aegypto, regnarunt, ibiq; etiam post longam uitæ quietem, occubuerunt atq; sepulti sunt.

XXIII.

Iob filius Saræ de Bosra, rex Idumæorum, quartus post Esau, successor Balæ filii Beor, homo Gentilis, fide stabilis, humilitate summus, hospitalitate præcipuus, in disciplina mansuetus, in eleemosynis largus, diues in censu, exemplo factus egenus, locuples in liberis, repente orbatus, tentationi traditur, sed contra tentationem, fidem religionis amans, fit gloriosus in certamine, æquanimis in dolore, damna rerum pertulit, funera pignorum doluit, corporisque uulnera patienter excepit, & inter supplicia semper DEVM glorificauit. Male suadentem insuper sapienter sustinuit coniugem: uerba amicorum ratione superauit. Pro tanta uirtute patientiæ, duplici in fine remuneratio

ne sub

ne subleuatur, recipiens post rerum casum duplicem claritatem bonorum. Post noctem enim tristitiæ, diem genuit: post fœtores ulcerum cassiæ fragrantiam edidit. Post abiectionem cornu, inunctionem regni promeruit, & tibiâ in accinctu laudis adsumpsit. Vixit autem post plagam clxx. annis, & fuerunt omnes dies uitæ eius ccxlviii. anni, & mortuus est, atq; sepultus in regione sua. Hunc Hebræi adserunt non fuisse de genere Esau, sed de genere Nachor, fratris Abraham descendisse stirpe, & fuisse eum temporibus Patriarcharum. Nachor autem genuit Chus, de cuius stirpe creditur generatus, sed quod in exordio uoluntatis sui notatur, Vir erat in terra Chus, nomine Iob &c.

XXV.

Moses filius Amram, ex tribu Leui, dux & Propheta in Israël, regis filiæ adoptiuus, Dei amicus, Pharaonis dominus, in rubo flammante, & non urente uocibus angelicis euocatur. Quem ubi exemple formaret Deus, in sinu positâ eius manum iussit emori, & rursus retractam, uigori & motui reddidit calor. Cuius facies spe foris gloriæ illuminatur, humilis in recusando mysterio, subditus in suscipiendo, in conseruando fidelis in exequendo peruigil, in regendo populo uigilans, in corrigendo uehemens, in amando ardens, in sustinendo patiens. Qui pro subiectis se Deo interposuit consulenti, opposuit irascenti. Hic pro populi libertate, propriâ obiecit salutē regis sæuissimi, non minas, non tela trepidauit. Qui etiam extulit contra dracones eius uirgam, ac per manum Dei oppugnationis Israël, decem plagis eius imperium uerberauit. Primum in cruorem uertit fontes & flumina, dehinc ranarum multitudine urbes, muscarum nubibus aëra compleuit, mortem intulit iumentorum. Percussit ulcere homines, uastauit grandine terras. Obduxit tenebris cœlum. Post hæc expoliauit Aegyptios, eductisque populis, heremi pandit iter, flammea præcedente columna: nec mora, mare transiens diuidit. Refrenatisque hinc inde aquarum cumulis pergente populo, uiam sicco uestigio præbuit.

hostes dehinc operuit fluctibus, atq; amaras aquas per tactū ligni in suauitatē conuertit. Quin etiā esurienti Israël cœleste præbuit pabulum, uolucrumq; escis repleuit locum castrorum, percussit insuper petram, atq; ex templo duro saxorū, copiosa fluentia manauerunt. Ascendit quoq; uerticem montis Sinai, faciem Domini contemplaturus, ibi xl. dierum ieiunia pertulit: descendens, legem acceptam à Deo, populo tradidit, ritumq; religionis instituit. Inter hæc quoq; bella gessit, uictoriis clauit, uirgam in manu tenens, hostes quos non contigit, separauit: latiferos aspidum morsus, ærei serpentis adpectu, sanauit: Darhan & Abyron terræ cōpagibus ruptis, profundos in hiatus deiicit. Ad extremū, conscendit montē Thabor, terramq; repromissionis demonstrante Domino, adspicit. Mortuusq; est, iubente Domino, in monte Abarim: sepultusq; est à Domino in ualle Moab, quæ est in Arabia. Rexit autem populum Dei in heremo, annis xl. Obiitq; annorum cxx. Quidā autem eū uiuere testantur, pro eo quod sepulchrum eius non reperitur, & quia adparuit Domino in monte cū Helia. Mortuum autem illum esse, non raptum, certissime sacra scriptura testatur.

XXVI.

Aron, frater Mosi, & insignis miraculorum socius, atq; in lege sacerdos Domini primus. Cuius uirga sorte electa fronde germine floruit. Quiq; thuribulū in dextra gestans, fuerenti se flammæ opposuit, atq; stans inter uiuos & mortuos, obiectu sui corporis transire ignem, ad agmen uiuentium non permisit. Hic per hostiam uictimarum & sanguinis, futuram Christi passionem expressit: hic ius & principatum sacerdotii, per ordinem generis, & successionis suæ, transmisit. Anno autem xl. egressionis filiorum Israël de terra Aegypti, cum esset annorū cxx. mortuus est iuxta præceptum Domini in monte Hor, qui est iuxta petram insignem Arabiæ urbem. Ibi & sepulta iacet soror eius Maria, ubi etiam & nunc usq; ostenditur rupes, qua percussa Moses, aquas sitiēti populo præbuit. Est autem hic locus in extremis finibus Iudæorum.

XXVII.

Iosue, filius Nun, ex tribu Effraim, in Aegypto natus, Mosis discipulus, & potestate successor, nouiq; prælii triumphator. Qui quousq; expediretur uictoria, ut sol staret coelo, imperauit. Iordanis etiam cursum transitu suo stare fecit. Ciuitatis Hiericho inexpugnabiles muros clangentiũ tubarum sono, deiecit. Chanaanæorum euertit regna, reges extinxit, ac populum Dei, solus in terram repromissionis induxit, eamq; sorte distribuit. Viginſi septem annis præfuit. Occubuitq; Cx. annorum, atq; sepultus est in Tamnasar ciuitate sua, quæ sita est in latere montis Gair, contra aquilonem. Ibiq; hodie insigne monumentum eius ostenditur. Est autem in tribu Dan.

XXVIII.

Phinees sacerdos, filius Eleazari, zelum Domini agens, coeuntem impudicum simul cum Madianitide telo perculit, atq; perpetuas sacerdotii infulas, præmiumq; uictimarum in generationibus seculi meruit, pro eo quod zelo diuini amoris accensus, iram Domini feriendo placauit.

XXIX.

Gedeon filius Ioas, ex tribu Manasses, genitus in solitudine, liberator populi, & multorum pater extitit filiorum, manu fortis, consilio strenuus, signis explorans futuræ documenta uictoriæ, potentiamq; Dei in uellere cognouit. Hic cum ccc. uiris, aquâ lingua lambentibus, nõ tela in dextris, sed tubas: nec leua clypeum, sed hydrias proferentibus, hostem terrore perculit, ac uictor de Amalech fortiter triumphauit. Iudicauit Israël annos xl. Mortuusq; est senex, & sepultus in sepulchro Ioas patris sui in Effrata, de familia Ezri.

XXX.

Iepte ortus ex tribu Gad, felix in præliis, fidelis in promissis, ad festũ pietatis exuperas tolerantiã mentis. Hic uouerat Deo, ut si quid illi post uictoriam reuertenti primum occurreret, immolaret. Nam rediens ex hostibus, Amonitarum triumphator, ne pol

Iueretur labe periurii, pollicitam sponsionem compleuit, ac filiā quæ prima uictori occurrerat, immolauit. Iudicauit Israël vi. annis, & mortuus est: sepultusq; in ciuitate sua Galaath, quæ est in dimidia tribu Manasse.

XXXI.

Samson, filius promissionis, generatus à patre Manue, ex tribu Dan, Nazareus uocatus, liberator israel, & omnium fortissimus: Iste fugientem necauit leonē, fauūq; ab ore mortui tulit. Seras quoq; portarum humeris tollens, in uertice montis imposuit. Vulpiū caudis igne iunctis, totam regionem Philistinorum succendit. Vincit etiam recinctis funibus in maxilla asini, mille uiros peremit. Neruis interea uincula, ut lanea fila dirupit. Posthæc auaritia illecebrosæ mulieris deceptus, detonsis criminibus, uim suæ uirtutis amisit. Nec mora, effossis oculis columnas templi concutiens, ruina oppressus pariter cum hoste defecit. Iudicauit Israël annis xx. & positus est in sepulchro patris sui in ciuitate Sebul, quæ est in tribu Iuda, decimo procul lapide ab Eleuteropoleo, contra Septentrionalis plagam, iuxta uiam quæ ducit Nicopolim.

XXXII.

Samuel Propheta, filius Helchana de Ramatha, de tribu Ephraim, connumeratus Moses in sacerdotibus Dei, ab ipsis curabulis Domino cōsecratus, sedulus in ministerio, in gente princeps, in templo uates. Cuius uerbo, obtemperauerunt cœli, occurrerunt nubila, effusi sunt hymbres. Hic triumphator ex hostibus, adiutorii lapidem posuit: hic primus principes in regno unxit. Sepultus est in uiculo suo Ramatha, quæ est secus Bethlehé.

XXXIII.

Dauid, idem rex & Propheta, ortus de genere Iuda, filius Iesse, natus in Bethlehem, puer pastor ouium, inter fratres ætatē iunior, mente præstantior, & Domino in regno uocatus, & Propheta in regno unctus, belliger iuuenis, in certamine singularis, in triumpho gloriosus, uincendo ueteranus, patiens in aduersis.

in aduersis, prudens in periculis, in peccato proprio dolens, in alieno funere lugens, pronus ad pœnitentiam, uelox ad ueniam, in conuictio mitis, ad misericordiam facilis. Qui inimicū regem, dum possit, non nocuit, sed tantum seruauit traditum, & uindi cavit occisum. Hic leonem & ursum sine gladio interfecit. Citha ræ suauitate immundum spiritum depulit: Gygantes expugna uit. Igitur quadragesimo interea regni & lxx. ætatis anno, diem uitæ suæ supremum consummauit, sepultusq; est in ciuitate sua Bethlehem, quæ alio uocabulo uocatur Eufrata. Ibi etiam Domi nus noster HIESVS Christus secundum carnem est genitus. Ibi etiam Rachel cum Benjamin peperisset occubuit. Ibi etiam se pulchrum Iesse patris sui ostēditur. Est autem hic locus in tribu Iu da vi. ab Hierusalem miliario positus, contra meridiem, in itinere, quo pergitur Ebron.

XXXIII.

Salomon, filius Dauid, editur ex Bersabea in Hierusalē, an tequam nasceretur, uocatus sapientissimus omnium, & do minici dedicator templi, felix imperio, paternis meritis impar, dilectus Deo, sapiens in iudicio, in sententia iustus, pacificus in regno. Qui poposcit sapientiam, & impetrauit, ut sciret disputa tionem orbis terrarum, & uirtutes elementorum, naturas anima lium, & cogitationes hominum. Hic quoq; mores, rerum natu ras repperit, sacramenta & ecclesiæ reuelauit: cuius principia bo na fuerunt, nouissima autem mala: nam post miram uirtutum gloriam, amore deprauatus foemineo, & acceptam sapientiam perdidit, & in profundum Idololatriæ flenda ruina demersit. xl. annis regnauit. L. & duobus uitam peregit. Dehinc finem impe rio & uitæ dedit. Sepultusq; in ciuitate patris sui Bethlehem.

XXXV.

H Elias Thesbites, sacerdos magnus, atq; Propheta, habita tor solitudinis, fide plenus, deuotione summus, in labori bus fortis, industria solers, excellēti ingenio præditus, in exerci tatione disciplinæ rectus, in sancta meditatione assiduus, metuq;

mortis intrepidus. Verberauit tyrannos, sacrilegos interfecit, multisq; signis uirtutum euulsit, & triennii siccitate clausit ymbribus cœlum. Orauit rursus, & cœlum dedit pluuias: mortuū mulieris filium suscitauit. Cuius uirtute hydria farinae non defecit: uas olei, perpetuo fonte manabit. Cuius uerbo, super sacrificium ignis de cœlo descendit, duos quinquagenarios cum militibus, cœlesti igne combussit. Iordanem transiens, tactu melotis abrupit. Post hæc, igneo curru in cœlum raptus ascendit, uenturus, iuxta Malachiam Prophetam, in fine mundi, præcursum Christum, nunciaturus ultimum eius aduentum, cum magnis uirtutibus, prodigiisq; signorum: ita, ut etiam bellum gerat Antichristus aduersus eum, uel qui cum eo uenturus est, & occidet eos. Cadauera quoq; eorum in plateis insepulta iacebūt. Dehinc suscitati à Domino, regnū Antichristi plaga magna percutient. Post hæc ueniet Dominus, & interficiet Antichristum gladio oris sui, & eos qui adorauerunt eum. Et regnabit Dominus cum omnibus sanctis suis, in gloria sempiterna.

XXXVI.

HEliseus, Heliae discipulus, ex Amelmoth oppido, ex tribu Ruben, cuius ortu aurea uitula in Galgalis mugitum dedit, eiusq; uox in Israël personuit. Tunc quidam præsagus uates prædixit, Hodie in Israël natus est Propheta, qui cuncta eorū destruet Idola, Hic gemino Heliae glorificatus spiritu, plurimis atq; magnis uirtutum signis emicuit. Iordanem transitu suo diuisum refrenans, undas retro conuertit. Aquas Hiericho steriles demerso uasculo ad fecunditatem perduxit. Pueros insultantes sibi uerbo tradēs bestiis repente uorauit: sanguineas aquas in necem hostium decurrere fecit. Inter hæc sterilem conceptione fecundauit, eiusq; filium mortuum suscitauit. Ciborum temperat amaritudinem: deniq; ex decem panibus plebem refecit, reliquias collegit, & Naaman lepra stigmatibus lauacro Iordanis purgauit. Lepra quoq; maledictum adpersit discipulum: ferrum securis in Iordanemersum, ligno in aquas misso supernatare fecit. Hostes

Siria

Siriæ cæcitate percussit, mortem incredulo prædicauit, fragore quadrigarum fugauit hostem. Obsidionem disperfit, famem depellit. Postremo, post mortem exanimi cadaueri uitam dedit. Cuius sepulchrum usq; hodie in Sebastea ciuitate ostenditur, honore satis dignum, & digna habitum ueneratione.

XXXVII.

E Saias, filius Amos, non illius Prophetæ, sed alterius, qui simili nuncupatus est nomine: ille enim ex numero pastorum fuit, de oppido Tecue. Hic autem genere nobilis, ortus in Hierusalem, quem etiam aiunt Hebræi socrum fuisse Manasse. In quo tanta fuit sanctitas, & uitæ excellentia, ut unam tantum dicatur habuisse tunicam cilicinam. Quæ etiam postmodum pro delicto populo abiecta, sacco membra cooperuit. Sed & hoc ad extremum deposito, iuxta Domini imperium, nudo corpore, nudoque uestigio, in conuentu populorum conuersatus est. Sicque feruorem æstiuum, hyemisque pruinæ, atque hymbrium potestates sustinuit, ut Dei præceptis obediret, & populi deploraret delicta. Hic quindecim gradibus recedentem umbram retro ascendere iussit. Huius oraculo, rex Ezechias mortis dilationem promeruit, quem Manasses extensum, & uertice per medium secuit, atrocique supplicio excruciatum, extinxit. Tradunt autem Hebræi, duabus ex causis interfectum fuisse Esaïam. Vna, quod eos appellauit principes Sodomorum, & populum Gomorræ. Altera, quod testante Domino ad Moysen, Non poteris uidere faciem meam. Ille ausus est exclamare, Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum. Non arbitantes cæcitatæ mente Iudæi, quod in sequentibus faciem & pedes Dei, Seraphin texisse narrauerat, ac media tantum eius uidisse scribat. Iacet sub quercu Rogel iuxta decursus aquarum, quas Ezechias rex Iuda, tumulo constructo terræ aperuerat.

XXXVIII.

H Jeremias, ex tribu sacerdotali ortus, in uico Anatoth, qui est tribus milibus ab Hierusalem. Sacerdos in Iudæa posi-

tus, Propheta in Gentibus consecratus: antequam plasmaretur, agnitus, antequam procederet, sanctificatus: & ut uirgo permaneret ammonitus, hic predicare puer coepit, arguens populum ob delicta, & saepius coartans ad poenitentiam. Sed plebis perfidæ saeuientis crudelitate adficitur saepe, atq; ligatur, in carcerem etiã mittitur, proiicitur in lacum. Ad ultimũ, in Tasma in Aegypto & populo lapidatus. Sepultus in eo loco, ubi Pharaon habitauit. Veruntamen, quia precibus suis serpentibus ab eo loco effugatis, Aegyptios & noxio aspidum morſu eripuit, insigni eum ueneratione, amplissimoque honore, iidem Aegyptii colunt, sepulchrumq; eius insigni cultu hactenus uenerantur.

XXXIX.

Ezechiel, sacerdos filius Bozri, genitus in terra Sarara, in tempo Christi, filius hominis nuncupatus, hic captiuus cum loachim, in Babylonia ductus ad concaptiuos, prophetauit, corripiens eorum offensiones, & zelo Dei motus, cuncta eorum crimina turpitudinesq; arguens. Quẽ dux populi Israël interfecit, pro eo quod seueritate pontificali corripereetur ab eo ob impietatem sacrilegii. Sepultus est & populo in agro Maurim, in sepulchro Semetarfaxat.

XL.

Daniel, de tribu Iuda, genere nobilis, princeps omnium Chaldaeorum sacerdotum, regumq; prosapia, & florens patriæ nobilitate. Hic sub Ioachim rege Iuda, post excidium Hierusalem, cum tribus pueris admodum puer, in Babylonem translatus est. Vir gloriosus, & adſpectu decorus, mente humilis, corpore castus, perfectus in fide, egregius in opere, in uirtute summus, in prodigiis clarus, terribilis, insignis cognitor secretorum coelestium, præcius futurorum, uisionum interpres. Qui continuatis ieiuniis, & orationis instantia, futura prænotescere meruit sacramenta. Hic inter cetera uisionum mysteria, his uirtutum portentis, atq; signis effulſit principium, sceleratorum semini iudicia reprehendens. Castitatem fornicina reuelauit, tribus hebdomadibus

hebdomadibus dierum exorans, pro populo ieiunauit. Simulachrum Bel diuinæ aspirationis argumentis elisit, draconem Babylonix numen eiusdem gentis, Offa, pice adipe capillorum confecta, diuinæ mentis instinctu, incredibili admiratione dirupit. Et in lacum missus, rabiem mitigauit ferarum, atq; uirtute animæ fortis, inter fremētes, securus epulatur leones. Hunc Darius, postquā Babylonium subuertit imperium, honore maximo habitum secum tulit, & in Mediam abduxit. Qui etiam fertur dedisse signa in montibus super Babyloniam, dicens, Dum montis arborea fumauerint, finem instare Babylonix, dum uisi fuerint incendiis conflagrare, finis erit totius mundi. Idem, dum ad Parthiam non deflexerit Tigris, regressio erit populi ad Hierusalem. Vixit autem usq; ad tempus Darii regis Persarum, annis cx. Sepultusque est iam senex in spelunca regia solus in captiuitate cum gloria.

XLI.

O Seas, de tribu Isachar, ortus in Bethlemoth, hic prænuncians dedit signū, Veniet Dominus in terra simul, quercus quæ est in sylo, ex semetipsa in duodecim diuisa fuerit partes, totidemq; quercus effecerit. Hic in terra sua sepultus placida quiete dormiuit.

XLII.

I Ohel, hic fuit de tribu Ruben, natus in agro Bethoron, ubi etiam in pace mortuus est, atq; sepultus.

XLIII.

A Mos, pastor & rusticus, & roborum moras distribuens non negare, sed gratiæ uocatione. Hic autem fuit ex oppido Tecue, quod distat ad australem plagam, sex milibus contra Bethlehem. Ultra autem, nulla est habitatio, sed sola in heremo diffusa uastitas patens, usq; ad mare rubrum, atq; Indorum fines, solis tantum pastoribus conscia & lata uacantium pecorum. Ex hac itaq; pastoralis regione fuit Amos, unus de numero pastorum. Quem Dominus ablatum inde misit ad populū Israël, præcipiens

ei, ut Samariam pergeret, & ibi quæ uentura erant, propheta-
ret. Quem Amazias rex frequenter plagauit affectum. Nouissi-
me Ozia filius eius ueste per tempora transfixo, crudeli morte ne-
cavit. Post hæc femiuuius, euectus in terram suam, post aliquos
dies, dolore nimio uulneris animam cunctantem efflauit. Sepul-
tus est cum patribus suis.

XLIII.

Abdias, de terra Sichem, ortus in agro Bethacaron. Iste est il-
le, qui sub Achaz rege Samariæ, centum pauperes Prophetas.
Iste est tertius ille dux, cui pepercit Helias, qui postmodum relicto
Oziæ regis ministerio, Helix factus discipulus prophetauit.
Quiq; etiam morte propria obiit, sepultus cum patribus suis in
Sebastea ciuitate, ubi Heliseus prophetauit, & Iohannes baptista
uenerabiliter requiescit.

XLV.

Ionas columba & dolens, filius Amathi qui fuit in Geth ciuita-
te natus, ad Gentium præconia mittitur, missus contemnit,
contemnens fugit, fugiens dormit, propter quem periclitata-
batur nauis. Sed fors latentem reperit. Cœtus abiectum deuora-
uit, orantem reuomuit: reiectus, prædicauit subuersionem. Sed
contristatur in poenitentia urbis, & saluti gentium inuidit. Gau-
det etiam sub edera uiuentis umbra, & dolet subito arescente. Et
tradunt Hebræi hunc esse uiduæ filium, quem à mortuis suscita-
uit Helias. Cuius sepulchrum in quadam urbium Geth, in uicu-
lo demonstratur, quod est in secundo miliario Sefforim, in itinere
quo pergitur Tyberiadem.

XLVI.

Naum, de tribu Symeon, in Bathafarim natus, ibique
mortuus, suo iacet tumulo.

XLVII.

Abacuc, de tribu Symeon, in agro Bethacar ortus est, & hic
ante biennium reuersionis filiorum Israël, de captiuitate in
agro Sabarata uita decessit.

Sophonias, de tribu Symeon, filius Chusi, in agro Sarabaeus, & gloriosa maiorum suorum stirpe progenitus, prophetauit, mortuusq; est atq; sepultus in agro suo.

Aggaus natus in Babylonia, iuuenculus Hierusalem uenit, ædificationem templi ex parte conspexit. Hic iuxta sacerdotum monumenta gloriose sepultus quiescit.

Zacharias, filius Barachiae, cum eodem Aggæo, & eodem tempore prophetauit, de cuius uita, morte, & sepultura, Isidorus nihil dicit.

Malachias post egressionem populi, in Soffi est genitus, uir iustus, & adpectu decorus, quem Iudæi Malachiam, id est, angelum Domini ideo adserunt uocitatum, quia quæcunq; prædicabat, confestim angelo de cœlis adueniente, confirmabatur. Hic autem admodum iuuenis moritur, atq; in agro proprio sepelitur.

Nathan Propheta ex Gabaonitis, qui Dauid regem, legem Dei docuit, & peccatum quod gessit in Bersabeæ præuaricator, manifestauit. Hic etiam quod non ædificaret Dauid Domino templum, prædixit. Hic Salomonem unguento in principem consecrauit. Obiit autem senex, sepultusq; est cum dignitate.

Achias Silonites, de ciuitate Heliae, Salomoni regi prædixit, quod per mulieres & mandatis Dei declinaret. Et mortuus est Achias, atq; sepultus iuxta quercum in Sylo.

Addo, in Samaria natus est. Qui ad Hieroboam immolante Idolis, missus, in sermone Domini uenit, eumq; arguit immolantem. Hunc ad propria reuertentem, leo in uia stranguit.

Iauit. Sepultumq; eum tenet Bethel, ac Prophetam, qui eum
sefellerat.

LV.

Azarias, in terra oritur Gabatha, mortuus atq; sepultus in
agello suo.

LVI.

Helias Thesbites, de terra Arabum, cum esset in utero ma-
tris suæ in Galaath, Suba pater eius somnium uidit. Quod
nascentem Heliam uiri candidis utentes uestibus salutabant.
Quem in igneis infitis fascibus obuoluebant, atq; pro cibo igne
ei ad nutriendum eum subministrabat. Hoc uisum pater eius pro-
phetis in Hierusalem indicauit. Hocq; ab eis recepit responsum,
Ne timueris, inquiunt, erit enim natio eius lumen, uerbumque
eius sapientia. Iudicabit enim Hierusalem in gladio & igne.

LVII.

Heliseus, ex Amelmaoth, de terra Ruben, cum nasceretur,
uitula aurea cum magno boatu clamauit in Galgalis: ira,
ut scilicet in Hierusalem boatus ipse audiretur. Dicit sacerdos, præ-
sciens futurorum, Propheta, inquit, in Israël hodie nasceretur, qui
cuncta sculptilia destruet. Mortuus est igitur Heliseus, & in Sama-
ria sepultus est.

LVIII.

Zacharias, filius Ioiadæ sacerdotis, cxxx. annos agens, con-
gregatis in atrio domus Domini populis, iuxta Ios regis
imperium, missis in eum lapidibus extinctus est. Hunc subleua-
tum continuo sacerdotes iuxta patrem sepeliunt.

LIX.

Thobias, filius Ananiæ, ex tribu Neptalim, de ciuitate Ci-
bihel, quæ est in regione Galilææ. Hic captiuus ductus est à
Salmanasar rege Assyriorum in Ninive. Vir in timore Dei sum-
mus, in opere magnificus, in misericordia gloriosus, in exequia-
rum curis deuotus. Qui dum mortuos sepeliret, & inopes pasce-
ret, cecitate luminibus caruit, & post tenebras reueratis oculis,
lumen

lumē claritatis premeruit. Iacet in Niniue ciuitate, sepult⁹ in pace.

LX.

T Res pueri, stirpe regia clari, memoria gloriosi, scientia eruditi, fide pares, deuotione stabiles, incorrupti corpore, sobrii mente, iudices prouinciarum, & regionum principes, patrum quōq; memores legum, & cibis gentilium uel immolatis nequaquam polluti, leguminibus uitam degentes, & oleribus. Hi uigore uirtutis, contempserunt mortem, Idolum non adorauerunt. Regem sauissimum fidei Dei uirtute uicerunt. Resinxerunt quoq; camini flammantis incendia, & inter horrendas spissæ caliginis flammæ hymnum apertis uocibus cecinerunt. Iacent in Babylonia pariter sub uno specu positi, & cum magna ueneratione sepulti.

LXI.

E Sdras, sacra scriptor historiæ, atq; alter lator legis post Moysen. Hic etiā legem incensam ex Gentibus renouauit. Hebraicarumq; literarum elementa inuenit. Hic reduxit Israël, & reædificare fecit Hierusalem. Mortuus est autem, ac sepultus cum patribus suis humatus in Hierusalem.

LXII.

Z Orobabel, & Neemias, ex tribu Iuda, sub Dario rege templum Domini ædificant, muros Hierusalem extruunt, atq; Israël ad pristinū statum reducunt, cultū quoq; religionis, eiusq; sacerdotes, & Leuitas restituant. Item, & ipsi in Hierusalem sepulti sunt.

LXIII.

E Sder regina, filia fratris Mardochei, de stirpe Beniamin, captiua de Hierusalem in urbē Susim translata, atq; ad spectum formæ, & perspicua uirginitatis excellentia, regi Persarum conubii copulata. Hæc ut populum suū & periculo liberaret, morti se obtulit. Amicumq; regis aduersus populum Dei, nefaria persuadentem, trucidandum persuasit. Gentemq; liberam ab excidio eruit, atq; & seruitute eripuit. Iacet sepulta in Susi urbe Medorum, in qua etiam regnauit.

LXIII.

Iudith, filia Merari, de tribu Symeon magnanimis, in gloria uirorum præstantior. Hæc pro salute populi, morti se obtulit, nec trepidauit furorem regium, nam dormientem necauit principem, saluo pudore, suis ciuibus triumphalem uictoriam reportauit. Vixit autem annis cv. Sepulta est in spelunca uiri sui Manasse, in Baccuni ciuitate, quæ est in tribu Iuda, inter Dortham & Balmon.

LXV.

Machabæi vii. fratres in fide stabiles, in spe fortes, diuinæ legis constantissimi obseruatores, inter tormenta acerbissima patientes. Ab Antiocho rege, pro lege Dei, cum matre eorum atrociter interempti, coronas martyrii meruerunt.

VITA ET MORS

SANCTORVM NOVI

Testamenti.

LXVI.

Zacharias & Elizabeth ante Deum iusti, steriles in iuuentute, fecundi in senio, requiescunt in Hierusalem.

LXVII.

Iohannes Baptista filius Zachariæ, ex tribu Leni, in Hierusalem ortus, angelo denunciante conceptus, prænunciator Christi, præco iudicis, Propheta altissimi, uox Verbi, amicus sponsi, testis Domini, lucerna luminis, terminus Prophetarum, baptismatis initium. Qui prænunciatus, parentis uocem abstulit. Genitus, officium linguæ resoluit, Qui, nec dum editus, Christum prophetauit: salutauit ex utero, in columba agnouit, in deserto monstrauit, cuius uestimentum lanugo fuit camelorum: habitatio, heremus: uictus, mellis & locustarum cibus. Hic dum Herodem prohiberet, fraternali uiolare coniugium, carceribus te-

nebris

nebris m̄cipatus. Cuius caput regis filia ludēs, & patre pr̄miū postulauit: at ille defecū malæ poscenti filia ebrius inter pocula dedit. Sepultus est in Sebaſtea oppido Paleſtinæ, quæ olim Samaria uocabatur, quam Herodes rex Iudææ, Antipatris filius, ob honorem caſaris Auguſti, Græco nomine Auguſtam uocauit.

LXVIII.

Maria, quæ interpretatur domina, ſiue illuminatrix, clauſa ex ſtirpe Dauid, uirga Ieſſe, ortus concludus, fons ſignatus, mater Domini, templum Dei, ſacrarium Spiritus ſancti, uirgo ſancta, uirgo foeta, uirgo ante partum, uirgo poſt partum, uirgo in partu. Salutationem ab angelo accepit, & myſterium conceptionis agnoſcit. Partus qualitatem inquiri, & contra legem naturæ obſequii fidem non reuit. Quam Dominus ipſe in cruce poſitus, per ſanguinis Teſtamentum, uirgini commendauit diſcipulo, ut ipſum mater haberet uice comitem, quem filius nouerat integritatis eſſe cuſtodem. Hanc quidam corporalis necis paſſione, adſerūt ab hac uita migrare, pro eo, quod iuſtus Symeon complectens brachiis ſuis Chriſtum, prophetauerit, dicens, Et tuam ipſius animam, pertranſibit gladius. Quod quidē incertum eſt, utrum pro martyrii gladio dixerit, an pro Verbo Dei ualido & acuto, præ omni gladio ancipiti. Specialiter tamē, nulla docet hiſtoria, Mariam gladii animaduerſione peremptā, quia nec obitus eius uſp̄iam legitur, dum tamen nec reperiatur ſepultura.

LXIX.

Symon Petrus, filius Iohannis, frater Andreæ, ortus in uico Bethſaida prouincia Galilææ, quæ eſt iuxta ſtagnum Geneza reth. Cuius prima uocatione nominis, Bariona, legis directæ generatio eſt. Petrus in Chriſto eccleſiæ firmamentum eſt, Cephas corporis Chriſti, principatus & caput eſt. Symon Iohannis, uirginitatis generatio incorrupta eſt. Qui dum cata Iohannem habetur tertius, iuxta Matthæum eligitur primus: nec immerito, quia Apoſtolorum princeps eſt, & confeſſor primus filii Dei, &

discipulus & pastor humani gregis, petra ecclesiae, clauicularius regni, amator Domini, atq; negator. Confitendo laudatus, praesumendo elatus, negando lapsus, lachrymando purificatus, confessione probatus, passione coronatus. Cuius nomini ex opere datur titulus, ex merito potestas imponitur. Hic in Gallitia, Ponto, Cappadocia, Bithynia, Asia, atq; Italia Euangelium praedicauit, atq; harum uirtutum signis effulsit. Pendulo gressu feruidus, mare calcauit: praeteriens, umbra infirmos sanauit. Claudio, pristinum integrauit officium: paralytici fluida membra, in proprium reparauit statum: Ananiam & Zaphyram reos perfidia, mortis animaduersione damnauit. Symonem etiam magicis artibus coelum conscendentem, ad terram elisit. Hic postquam Antiochia ecclesiam fundauit, sub Claudio caesare contra eundem Symonem magum Romam pergit, ibiq; praedicans Euangelium, uiginti quinque annis, eiusdem tenuit pontificatum. Septimo autem & tricesimo anno post passionem Domini, & Nerone caesare, in urbe Roma, deorsum uerso capite, ut ipse uoluit, crucifixus est. Sicq; post Apostolicum meritum etiam martyrio coronatur. Sepultus Romae in Vaticano, secus uiam triumphalem, tertio lapide ab urbe ad orientalem plagam.

LXXI.

Paulus, qui ante Saulus, Apostolus Gentium, aduocatus Iudaeorum, & Christo de coelo uocatus, in terram prostratus, qui oculatus cecidit, caecatus surrexit. Ex persecutore, effectus est uas electionis: ex lupo, ouis. Inter Apostolos uocatione nouissimus, praedicatione primus. In lege Gamalielis discipulus, in Euangelio Christi seruus, cuius patria Iudaea fuit, genitus de tribu Benjamin. Hic secundo post ascensionem Domini anno baptizatus, dignitatem meruit Apostolatus: atq; plus omnibus laborans, multo latius inter ceteros, Verbi gloriam seminauit, atq; doctrinam Euangelicam, sua praedicatione compleuit. Incipiens enim ab Hierosolymis, usq; ad Illyricum & Italiam, Hispaniasq; processit, ac nomen Christi multarum manifestauit gentium populis, quibus

quibus ante non fuerat declaratum, cuius miracula ista esse not-
 scuntur. Raptus, tertium coelum conscendit, seducem Phito-
 nis spiritum discedere imperauit, ac discessione damnauit. Adule-
 scenti mortuo, uitalem redintegrauit spiritum: Cæcitate percu-
 tit magum: claudo, proprium reformauit incessum. Diri serpen-
 tis, nec sentit, nec corruit morsu, sed igni dedit arsurum: patrem
 etiam Publii, & febribus orando sanauit. Ob amorem Christi,
 multas passiones, grauiq; corporis sustinuit tormenta. In primis
 Iudaicas persecutiones, & Gentium misérias, & laborem, famē,
 sitim, frigus, & nuditatē, die noctuq; profundi maris, naufragia
 & mille pericula. Rabiem ferarū, uerbera, carcerales tenebras,
 & tormenta, cathenarum squalores, & uincula. Inter hæc ligatur
 & Iudæis, traditur Gentibus, lapidatur ad necem, in sporta per
 murum demittitur, uirgis cæditur, poenis artatur. In carcere uin-
 ctus, terremotu facto, resoluatur. Ad ultimum, & Nerone gladio
 cæditur, eo die, quo & Petrus crucifixus est. Sic enim oportuerat,
 ut hi, qui simul confessi sunt, uno die coronarentur. Sepultus Ro-
 mæ in uia Ostiensi, anno post passionem Domini xxxvii. tertio
 ab urbe Roma miliario, contra orientalem plagam.

LXXII.

Andreas, qui interpretatur decorus, frater Petri, secundum
 Iohannem primus: iuxta Matthæum, & primo secundus.
 Hic in sorte prædicationis, Scythiam, atq; Achaiam accepit, in
 qua etiam ciuitate Patras cruce suspensus, occubuit.

LXXIII.

Iacobus, filius Zebedæi, frater Iohannis, quartus in ordine
 xii. tribubus, quæ sunt in dispersione Gentium. Scripsit, atq;
 Hispaniæ & occidentalium locorum populis Euangelium prædi-
 cavit, & in occasu mundi lucem prædicationis infudit. Hic ab He-
 rode Tetrarcha gladio cæsus, occubuit. Sepultus in Carmarica.

LXXIII.

Iohannes, Apostolus & Euangelista, filius Zebedæi, frater Ia-
 cobi, uirgo electus a Domino, atq; inter ceteros magis dilectus.

Qui etiam super pectus Magistri recumbens, & Euangelii fluena, de ipso sacro Dominici pectoris fonte potauit, & quasi unus de paradisi fluminibus Verbi Dei gratiam in toto terrarum orbe diffudit. Quisq; in locum Christi, Christo iubente, successit, dum suscipiens matrem Magistri discipulus, etiam ipse pro Christo, alter quodammodo derelictus est filius. Hic dum Euangelium Christi, in Asia prædicaret, & Domitiano cæsare in Pathmos insulam metallo relegatur, ubi etiam postea Apocalypsim scripsit. Interfecto autem & Senatu Domitiano, exilio resolutus, recessit Ephesum. Ibiq; ob Hæreticorum refutandas uersutias, efflagitatus ab Asiæ Episcopis, Euangelium nouissimum edidit. Cuius quidem inter alias uirtutes magnitudo signorum hæc fuit, mutauit in aurum syluestres frondiū uirgas, littoreaq; saxa in gemmas. Item gemmarum fragmina in propriam reformauit naturam. Viduā quoq; præcepto populi suscitauit, & rediuinum iuuenis corpus, reuocata anima reparauit. Bibens letiferum haustum, non solū euasit periculum, sed eodem prostratos poculo, in uitæ reparauit statum. Hic anno lxxiii. post passionem Domini Saluatoris, sub Traiano principe, longæuo uetustatis senio fessus, cum diem transmigrationis suæ imminere sibi sentiret, iussisse fertur effodi sibi sepulchrum, atq; inde ualedicens fratribus, facta oratione, uiuens tumulum introiuit: deinde, tanquā in lectulo in eo requeiuit. Vnde accidit, ut quidam eum uiuere adserunt: nec mortuum eum in sepulchro, sed dormientem iacere contendunt, maxime pro eo, quod illic terra sensim ab imis scaturiens, ad superficiem sepulchri conscendat, & quasi flatu quiescentis deorsum ad superiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Ephesum vi. Calendas Ianuarii.

LXXV.

Philippus, & Bethsaida ciuitate, unde & Petrus, Gallis prædicat Christum, Barbarasq; gentes, uicinasq; tenebris, & tumenti Oceano coniunctas ad scientiæ lucem, fideiq; portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygiæ prouinciæ urbe, crucifixus, lapidatusq;

Q V O R V N D A M S A N C T O R V M.

platusq; obiit. Restoq; sepultus cadauere, simul cum filiabus suis ibidem requiescit.

LXXVI.

Thomas, Apostolus Christi, didymus nominatus, & iuxta latinam linguam, Christi geminus, & similis Saluatori, audiendo incredulus, uidendo fidelis. Hic Euangelium predicauit, Parthis, & Medis, & Persis, Hircanisq; ac Traianis, & destinās orientalem plagam, & interna Gentium penetrans. Ibiq; predicationem suam, usq; ad titulum suae passionis perducens, lanceis transfixus, occubuit in Calaminia ciuitate Indiae, ubi & sepultus est in honore.

LXXVII.

Bartholomæus Apostolus, nomen ex Syria lingua suscipiens, Licaoniam in sorte predicationis accepit, atq; Euangelium iuxta Matthæum apud Indos, in illorum linguam conuertit. Ad ultimum in Albano maioris Armeniae urbe, uiuens à Barbaris decoriatus, sicq; terræ conditus est.

LXXVIII.

Matthæus, Apostolus & Euangelista, qui etiam ex tribu sua Leui, sumpsit cognomen, ex publicano à Christo electus, expeccante translatus. Primum quidem in Iudæa euangelizat, postmodum in Macedonia predicat, requiescit in montibus pastorum.

LXXIX.

Iacobus Alphæi, Episcopus Hierosolymorum primus, cognomento iustus. Sororis matris Domini filius, unde & frater Domini uocatur. Homo lucis, & operarius ueritatis: tantæq; etiam sanctitatis, ut fimbriam uestimenti eius, certatim cuperent attingere populi. Hic dum in Hierusalem Christum Dei filium pradicaret, de templo à Iudæis præcipitatus, lapidibus opprimitur. Ibiq; iuxta templum humatur. Quem Iosephus tantæ sanctitatis in Iudæa perhibet extitisse, ut propter eius interfectionem Hierosolyma credatur esse diruta.

LXXX.

Iudas, Iacobi frater, in Mesopotamia, atq; in interioribus Pontici Euangelizans, feras & indomitas Gentes, quasi beluarum naturas, sancto dogmate mitigat; & fidei diuinitate subiugat.

LXXXI.

Matthias, de lxxii. discipulis unus, & pro Iuda Iscarioth duodecimus inter Apostolos subrogatus, electus est forte, & solus sine cognomine. Cui datur Euangelium prædicationis in Iudæa.

LXXXII.

Simon Zelotes, qui prius dictus Chananæus, zelo Domini feruens, par in cognomento Petri, & similis in honore. Accepit Aegypti principatum, & post Iacobum Iustum, cathedram tenuit Hierosolymorum. Post annos autem cxx. meruit sub Traiano per crucem sustinere martyrii passionem. Iacet in Bosphoro.

LXXXIII.

Hi fuerunt Christi discipuli, prædicatores fidei, & doctores Gentium, qui dum omnes unum sint, singuli tamen eorum propriis, certisque locis in mundo ad prædicandum, sortes proprias acceperunt. Petrus nanque, Romam accepit: Andreas, Achaiam: Iacobus, Hispaniam: Iohannes, Asiam: Thomas, Indiam: Matthæus, Macedoniam: Philippus, Galliam: Bartholomæus, Licaoniam: Symon Zelotes, Aegyptum: Matthias, Iudæam: Iacobus frater Domini, Hierosolymam: Iudas frater Iacobi, Mesopotamiam. Paulo autem, cum cæteris Apostolis, nulla fors propria traditur, quia in omnibus magister, & prædicator eligitur. Nam sicut Petro & reliquis circuncisionis est Apostolatus datus, ita Paulo præputii in Gentibus. Hic autem septem ecclesiis, & tribus euangelizat discipulis.

LXXXIII.

Lucas Euangelista, & Apostolica conscriptor historiae, natione Syrus, arte medicus, Græco eloquio eruditus, quem plerique tradunt profecitum fuisse, & Hebræas literas ignorasse. Hic tamen

Q V O R V N D A M S A N C T O R V M :

tamen fuit Pauli discipulus, & indiuiduus comes peregrinationis eius. Quiq; ab ineunte pueritia, castissimus fuit, & Euangelicæ prædicationis opus exercuit. Obiit lxxiiii. uitæ suæ anno, sepultus in Bithynia. Cuius quidem ossa, regnante Constantino, in Constantinopoli sunt translata.

LXXXV.

Marcus, Euangelista secundus, Petri discipulus, eiusq; in baptismo filius. Cuius quidem Euangelium nonnulli & Petro Romæ dictatum ferunt. Hic, ne ad sacerdotium promoveretur, abscidisse sibi pollicem fertur. Primus tamen Alexandria cathedram tenuit, primusq; ecclesiam Aegyptiorum fundauit. Tantæ doctrinæ & continentiae uirtutibus florens, ut omnes discipuli Christi, eius imitationem sequeretur. Mortuus est viii. Neronis anno, placita quiete sepultus.

LXXXVI.

Barnabas, qui & Ioseph, natione Cypriæ ciuitatis, & Cyro rege Persarum condita, cum Paulo in Gentibus Apostolatium adeptus. Deinde propter Iohannem discipulum, qui etiam cognomento Marcus adpellatur, seiunctus & Paulo, nihilominus Euangelicæ prædicationis iniunctum sibi opus exercuit.

LXXXVII.

Timotheus, Ephesiorum Episcopus sanctus, de ciuitate Tharsensium, patre Græco, id est, Ethnico, matre autem Iudæa, ut refert Apostolus, dicens, Quæ habitauit fides in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certū aut scio quod in te quoq;. Hic autem fuit discipulus Pauli, eiusq; spiritalis filius, quem puerum, proprie secum idem Paulus adsumpsit. Qui pudicus & uirgo permansit: quiq; apud Ephesum, in monte, qui uocatur Pion, cum magno honore sepultus, quiescit.

LXXXVIII.

Titus, Pauli discipulus, & in baptismo filius, natione Græcus, & ex Gentibus solus & Paulo Apostolo post Euangelium circumcissus, quem ad struendas Cretæ ecclesias præfatus reliquit Apostolus. Ibiq; in pace defunctus est, atq; sepultus. P 2

ALLEGORIAE

QVÆ DAM SACRAE SCRIPTVÆ

ræ, Isidoro auctore.

Domino sancto, ac reuerendissimo fratri Orosio, Isidorus. Quædam notissima nomina legis, Euangeliorumq; sub allegoria imaginarie obteguntur, & interpretatione aliqua egent, breuiter deflorata, contraxi celeriter, ut plana atq; aperta lectoribus redderem. Quæ quia inexplicata sunt adnotata, breuis materiola dicendi coegit, & nec libelli modum permisit efficere, nec plenissime figurarum mysteria explicare. Erat quidem sensus ita, ut ex dictis quæ posita sunt, & præcedentia & subsequencia intelligantur. Hæc itaq; cognitioni tuæ, ut tractanda atq; probanda offerimus, quid in ratione uerborum ac sensuum inerudite dependet, emendandum solicite cures. Ego enim, mihi charissime, in huius operis reprehensione excusabilem meipsum æstimabo. Quia hæc non meo conseruauit arbitrio, sed tuo commisi corrigenda iudicio.

Adam figuram Christi gestauit, nam sicut ille sexta die formatus est, ad imaginem Dei: ita sexta mundi ætate, filius Dei, carnis formam induit, hoc est, formam serui accepit, ut reformaret hominem ad similitudinem Dei.

Eua, designat ecclesiam, factam per mysterium lauacri, quod de latere morientis Christi profluxit.

Abel, pastor ouium, Christi tenuit typum, qui est uerus pastor, ponens animam suam pro ouibus suis, uenturus rector fidelium populorum.

Cayn, frater eius, ætate maior, qui eundem Abel occidit in campo: priorem significat populum, qui interfecit Christum in Caluariæ loco.

Eno: filius Cayn, in cuius nomine pater condidit ciuitatem, significat impios in hac tantum uita fundatos.

Seth, qui resurrectio interpretatur, demonstrat Christum HIE
SVM, in quo est uera resurrectio, & uita fidelium.

Enos, filius eius, qui spe inuocauit nomen Domini, declarat
in spe uiuentem ecclesiam, donec ad beatitudinem promissæ feli-
citatæ perueniat.

Lamech, seculi huius figuram tenuit, cuius peccatum Chri-
stus, per sanguinis sui effusionem post lxxvii. mundi generatio-
nes absoluit, iuxta quod eas Lucas Euangelista scripsit.

Enoch, qui fuit septimus ab Adam, & translatus est, signifi-
cat septimam requiem futuræ resurrectionis, quando transfere-
buntur sancti in uitam perpetuæ immortalitatis.

Noë, qui interpretatur requies, similitudinem præfert Domi-
ni, in cuius ecclesia requiescunt, quicunque ab huius seculi exci-
dio liberantur, sicut in Arca.

Sem uero Patriarcharum & Apostolorum tenuit typum, qui
ex eius stirpe nascuntur.

Iapheth, figurauit populū Gentium, qui uersatur in ecclesiis
Israelitarum.

Cham, Iudæorum designat imaginem, qui Christi carnem,
atque mortem deriserunt.

Chanaan, filius eius, qui pro patris delicto maledictione dam-
natur, posteritatem indicat Iudæorum, qui in passione Domini
damnationis sententiam exceperunt, clamantibus Iudæis, San-
guis eius super nos, & super filios nostros.

Nemroth gygas, diaboli typum expressit, qui superbiæ adpe-
ritu culmen celsitudinis adpetiuit, dicens, Ascendam super altitu-
dinem nubium, & ero similis altissimo.

Eber, in cuius domo, propria loquela remansit, cæteris lin-
guis diuisis, redemptorem nostrum insinuat, in cuius ecclesia
unitatis fides, sine schysmate perseverat.

Melchizedec, qui de fructibus terræ, sacrificium Domino ob-
tulit, regnum Christi, qui est uerus rex iustitiæ, uel sacerdotium
figurauit, cuius corporis & sanguinis sacramentum, id est, obla-
tio panis & uini, in toto orbe terrarum offertur.

Abraham, Dei patris gestauit typum, qui filium suum dilectum, pro mundi salute tradidit immolandum.

Tres angeli ad eum uenientes, diuinam historiam insinuant Trinitatem.

Duas autem uxores, quas habuit Abraham, id est, liberam & ancillam, Apostolus duo esse testamenta designat.

Isaac, & Ismahel, duos populos ex utroque testamento procedentes significant.

Puer Abraham, imaginem praelegis designat, per quem prophetice Domino nostro IESU Christo, sponsa ecclesia praeparata est.

Esau, hispidus atque rufus, populus est primus, in Christum & Prophetas impia persecutione sanguinis, & inditio pilosae cutis, tegmine peccatorum horribilis.

Iacob autem Christum demonstrat, siue populum Gentium, qui Dei patris benedictione praelatus est priori populo Iudaeorum.

Laban, legis & diaboli habuit typum, ex cuius corpore adsumpsit sibi Christus duas coniuges, plebis scilicet circumcisionis, & Gentium.

Lya, Synagoga figuram habuit, quae infirmis oculis cordis, sacramenta Dei speculari non potuit.

Rachel uero, clara ad speciem, ecclesiae typum tenuit, quae contemplationis acie, Christi mysteria cernit.

Vir, qui cum Iacob luctum iniit, Christi certamen cum populo Israel figurauit, nam sicut Iacob claudicauit in certamine, ita Iudaei claudicauerunt fide in Domini passione.

Loth, typum habuit sanctorum, qui in fine seculi, ab impiorum incendio liberabuntur.

Vxor Loth, eorum tenuit typum, qui per gratiam Dei uocati, postmodum retro respiciunt.

Consequenter ipse Loth, legis gestauit personam, de qua infidelitatis opere pereunt, qui etiam carnali intellectu utuntur.

Filiae eius duae, Samariam significant & Hierusalem, quae fornicantur

nicantur in lege per adulterium illicitæ doctrinæ.

Ruben primogenitus, interpretatur uisionis filius, populum figurauit, qui uiolauit cubile Dei patris, quando carnem quam sibi Christus sponderat, confixit in patibulo crucis.

Simeon, scribas designat Iudæorum, qui in furore suo occiderunt Prophetas, & in dolore suo suffoderunt fixuris clauorum, Christum firmissimum murum, in quo credentes stabili robore communiuntur.

Leui; & author & figura est principum sacerdotum, qui Christum crucifixerunt.

Iudas, significat Christum, qui in cubili sepulchri, quasi leo securus, corporis somno, deuictusq; mortis imperio, post triduum resurrexit.

Isachar, ecclesiæ tenuit typum, qui subiecit humerum suum ad crucis onus portandum.

Zabulon eandem significat ecclesiam, quæ secus fluctus huius uitæ inhabitantes, omnes tentationes & turbines seculi portat.

Neptalim, exprimit omnes sanctos prædicatores, qui instar cerni transilientes, ad superna se erigunt, cunctisq; credentibus doctrinæ eloquia conferunt.

Dan, Antichristum significat, qui in uia uitæ huius, ungulas equi, id est, extrema seculi supplantare nititur, morsu pestiferæ prædicationis, unde eiiciat eos, qui extolluntur in huius mundi delitiis.

Gad, Christum demonstrat, qui secundo aduentu suo, contra Antichristum accinctus uirtute iudicis præliandum se nunciat.

Aser, eundem demonstrat Dominum HIESVM Christum, cuius pinguis est panis in ore fidelium.

Ioseph, qui uenditus est fratribus, & in Aegypto sublimatus, redemptorem nostrum significat, & populo Iudæorum in manus persequentium traditum, & nunc in Gentibus exaltatum.

Beniamin, Pauli Apostoli imaginem prætulit, qui & minimus omnium Apostolorum fuit, electione, & de tribu eius descen-

dit, iste est lupus rapax, mane persecutor diripiens, uespere doctor pascens.

Manasses, prioris populi figuram gestauit.

Effraim autem Gentium, qui per benedictionem Patriarchae praepositus est maior populo Iudaeorum.

Thamar ecclesiae imaginem gestat, quae à Christo per annulum fidei, & uirgam crucis, conceptionem sanctae meruit ubertatis.

Duo gemini in utero Thamar, duos populos figurauerunt, quorum posterior natus, qui manum prior ex utero misit, quia Gentium populus antea quidem est per Prophetas ostensus, & postea reuelatus. Cuius ideo obstetrix ligauit dexteram cocto, quia idem populus per sanguinem Christi, crucis notatus est signo.

Dina, filia Iacob, synagogam uel animam significat, quem exterioribus seculi curis repertam, Sichem princeps terrae opprimat, id est, diabolus uitio concupiscentiae carnalis corrumpit.

Sala, concubina Iacob, quam Ruben incesto crimine polluit, significat legem Veteris Testamenti, quam populus Israel prauaricando commaculauit.

Iob, in factis dictisque suis personam exprimit redemptoris.

Vxor eius, quae eum ad maledicendum prouocat, carnalium prauitatem designat.

Tres amici Iob, typum tenuerunt Haereticorum, qui sub specie consolandi, studium seducendi gerunt.

Heliud, uero doctorem superbum, & arrogantem demonstrat, qui durius interpretationem suam, fidelibus intra sanctam ecclesiam irrogat.

Pharao, figuram habuit diaboli, qui in huius seculi captiuitate populum Dei perdere, & terrenis uitiorum operibus prae grauari tentauit.

Filia Pharaonis, quae Moysen expositum ad ripam fluminis collegit, ecclesia Gentium est, quae Christum ad flumen salutaris lauacri reperit.

Moses, typum Christi gestauit, qui populum Dei à iugo diabolicae seruitutis eripuit, & ipsum diabolum in aeterna poena damnauit.

Aaron

Aaron sacerdos, qui cruore uictimarum populum expiabat, significat Christum, qui sacrificio sanguinis sui peccata, diluit mundi.

Maria, soror Moysi, Synagoga speciem prætulit.

Vxor Moysi Aethiopissa, figurauit ecclesiam ex Gentibus Christo coniunctam, cuius ob causam zeli Synagoga obtrectans aduersus Christum, ilico contagio leprae perfunditur.

Amalech, designat diaboli figuram, qui obuius Dei populo, per signum crucis euincitur.

Seon quoque rex Amorreorum, qui uertitur in Latinum, tentatio oculorum, eundem diabolum significat, qui mendacio fallendi, se uelut lucis angelum transfigurat. Ipse est rex Basan, qui interpretatur conclusio, qui intercludere molitur difficultate uictorum uiam fidei nostrae, ne pateat nobis transitus ad regnum promissum æternum.

Septuaginta uiri seniores, super quos cecidit spiritus Dei, lxx. nationum linguas in hoc mundo diffusas, ostendunt, ex quibus multi credentes, gratiam Spiritus sancti acceperunt.

Dathan, & Abyron, & cæteri, qui se à Mose & Aaron segregantes, sacrificium usurpare, ac sumere conati sunt, hæreticorum prauitatem designant, & perniciem eorum, qui se à sacerdotibus Christi, & à societate ecclesiae diuidunt, & sacrificia prophana sumunt.

Balaam, qui cadens, apertos oculos habet, typum eorum tenuit, qui per fidem cognitionem Dei habent, sed obscurati operibus corruunt.

Phinees, qui Zambri & scortum in adulterio conuersantes, pariter interemit, figuram tenuit sanctorum doctorum, qui Iudaos & Hæreticos spiritali mucrone in amplexu falsa doctrina concurrentes feriunt.

Ille qui in Sabbato ligna collegit, significat eum, quem cum peccato dies iudicii inuenerit.

Duodecim exploratores, scribarum & phariseorum imaginē

A L L E G O R I A E Q V A E D A M

tenuerunt, qui Israëliticum populum auerterunt, ne confiderent gratiam diuinæ repromissionis adipisci posse per Christum.

Duo portitores, qui in terra promissionis, botrum in ligno humeris gestauerunt, duorum populorum significantiam expresserunt, quorum prior Iudaicus gradiens aduersus, tergo dat Christus, posterior Christianus eum quem uehit, inspicit & sequitur Christum.

Hiesu Naue, imaginem Saluatoris expressit, qui nos in terrā repromissionis induxit, & in regnum cœlestis gloriæ collocauit.

Raab, figuram habet ecclesiæ, quæ per cocum, id est, per passionis Dominicæ signum, ab interitu mundum liberauit.

Duo exploratores, missi ab Iesu in Hiericho, quos suscepit Raab, duo intelliguntur testamenta, in mundū missa, quæ suscepit ecclesia, ex Gentibus congregata.

Achor, qui de Hiericho anathemate concupiuit, significat nequam Christianum, qui perceptam fidem, seculares mores, uel mundi illecebras adpetit.

Gedeon, qui cum ecc. uiris perrexit ad prelium, typum Christi gestauit, qui in signo crucis de mundo uictoriam reportauit, trecentorum enim numero, qui iuxta Thau literam continetur, species crucis ostenditur.

Sysara, typus diaboli fuit: Iabel autem, quæ de ligno temporarij transfudit, ecclesiæ typum expressit, quæ per uexillum crucis, diaboli imperium interfecit.

Ipsa quoq; Delbora eiusdem ecclesiæ typum portans, deuicto in Sysara diabolo, canticum cœlestis gloriæ proclamat.

Iephte, qui post uictoriam filiā immolauit, Redemptoris ostendebat figuram, qui ex mundo triumphans, carnem propriam in sacrificium obrulit.

Samson, Saluatoris nostri mortem & uictoriam figurauit, siue, quia de faucibus diaboli gentes, quasi fauim ab ore prærepti leonis abstraxit: siue, quia post mortem plures lucratus, plurimosq; moriens, quam uiuos extinxit.

Dulida

Dalida, quæ Samson uerticem decalauit, synagogam significat, quæ Christum in loco Caluariæ crucifixit.

Ruth alienigena, quæ Israelitico uiro nupsit, ecclesiā ex Gentibus ad Christum uenientem, ostendit,

Booz autem Christum, uerum ecclesiæ sponsum expressit.

Anna, quæ fuit sterilis, & postmodum fecunda effecta est, ecclesiam Christi, quæ prius in Gentibus erat sterilis, nunc largiter pollet per uniuersam terram, prole numerosæ fecunditatis.

Heli sacerdos reprobatus, abiectionem sacerdotii Veteris Testamenti præfigurauit.

Samuel uero, qui reprobato Hely, in ministerio sacerdotali successit, noui sacerdotii successionem abiecto ueteri sacerdotio pronunciauit.

Duo filii Hely sacerdotes, qui capta à Gentibus Arca perempti sunt, significant posteritatem sacerdotii, prioris fuisse extinctā, & legis testamentum ad culmen Gentium esse translatum.

Saul, regni Iudaici insinuat repromissionem, uel reprobationem, siue eiusdem populi æmulationem, qui Dauid, id est, Christum, iniusto odio, inuidiæ, conatus est occidere.

Dauid, filii Dei & Saluatoris nostri expressit imaginem, siue quod infestationem Iudæorum iniusta persecutiōe sustinuit, siue quia Christus ex eius stirpe carnem adsumpsit.

Vrias Etheus, typum habuit diaboli, cuius coniugio prius erat copulata ecclesia, quam Christo concupiuit, lauante & sordibus seculi semetipsam, & per lauarii undam purificantem.

Salomon, Christi prænunciat figuram, qui ædificauit domum Deo in coelesti Hierusalem, non de lignis & lapidibus, sed de sanctis omnibus.

Regina Austri, quæ uenit ad audiendam sapientiam Salomonis, ecclesia intelligitur, quæ ad Verbum Dei ab ultimis finibus terræ congregatur.

Roboam filius Salomonis, & Ieroboam seruus, quibus Israel in duas partes diuisus est, significant diuisionem illam, in Do-

ALLEGORIAE QVAE D'AM

mini aduentu faciendam, in qua pars credentium ex Iudaïs, re-
gnat cum Christo, qui est ex Dauid genere ortus. Pars uero secu-
ra Antichristum, cuius ad cultum nefandæ seruitutis errore con-
stricti sunt.

Goliath, designat diabolum, cuius elationis superbiam, Chri-
sti prostrauit humilitas.

Helias, Christum demonstrat, quia sicut igneo curru, ad su-
perna sublatus est, ita Christus carnem suam, in qua natus est &
passus, & resurrexit, adsumpsit in cœlum.

Vidua, ad quam mittitur Helias pascendus, ecclesia est, ad
quam per fidem Christus uenisse legitur, cuius farinae & oleo be-
nedicitur, & non deficit, id est, gratia corporis Christi, & chrys-
matis unctio, quæ toto mundo quotidie impeditur, & nunquam
minuitur.

Heliseus, eundem redemptorem Dominum figurauit, qui de
montis altitudine, id est, cœlorum, descendens sublimitate, hu-
milauit seipsum à forma Dei, usque ad formam hominis, ac mor-
tuis membris, sua membra composuit: nostræ mortalitati, suo
corpore medicinam aptauit.

Pueri, qui insultantes Heliseo, clamabant, Ascende, calue,
ascende calue, & inuasi ab ursis perierunt, indicant populum Iu-
daeorum, qui per stultitiam deriserunt Christum, in loco Calua-
riæ crucifixum, & capti à duobus ursis, id est, Tito & Vespasia-
no, interierunt.

Puer Helisei, cum baculo ad resuscitandum mulieris filiū mis-
sus, typam priscæ legis ostendit, quæ generi humano transmissa,
nihil præstitit, nisi quod in uirga solam austeritatem seueritatis
monstrauit.

Sunamitis filius mortuus, humani generis figuram tenet, su-
per quem Christus septies oscitans, spiritum septiformis gratiæ,
spiritaliter adspirat, per quem à morte peccator reuiuiscat.

Septem milia uiri, de quibus dictum Heliae, quod non curua-
uerunt genua ante Baal, significant numerum sanctorum, qui
spiritu

spiritu septiformis gratiæ adimpleri, diabolo renunciauerunt.

Naaman Syrus, significat populum ex Gentibus maculis delictorum pollutum, atq; & Christo per sacramentum baptismi purificatum.

Ozias rex, qui ob meritum scelerum suorum, in fronte contagio lepræ perfunditur, regnum indicat Iudæorum, qui dedecus & malum perfidiæ in fronte gerunt, ubi crucis signum portare debuerant.

Ezechias rex, cui pro bono opere, xv. anni ad uitam adiucium tur, significat omnes sanctos, quibus ad acquirendam uitā æternam, v. libri legis cum x. uerbis decalogi dati sunt, ut per complementum legis, & præceptorum, regni cœlestis plenitudinem consequantur.

Iosias rex, qui celebravit pascha, & de templo Domini Idola multa depulit, significat Christum, qui pro nobis passionem suscepit, atq; omnia execrabilia Gentium de templis corporis nostri deiiciens, igne uirtutis suæ exusta comminuit, atq; in huius seculi torrentem proiecit.

Sedechias, cuius oculus in Remblatha rex Babylonis euulsit, in Latinum uertitur Remblatha, multa hæc. Ideoq; iste significat eos, qui in huius mundi multa actione inuoluuntur, atq; & diabolo capti, intelligentiæ oculos perdunt.

Esaïas, formam Euangelistarum & Apostolorum expressit, qui uniuersa sacramenta Christi, non quasi figuram, sed quasi præsentia prædicauit.

Hieremias autem, in uerbis & passionibus suis, mortem & passionem figurauit Domini Saluatoris.

Ezechiel, imaginem Christi gestauit, qui positus in terrena peregrinatione populum salutaribus præceptis instigat.

Daniel, qui uitam coelibem tenuit, similitudinem habuit continentia sua, eorum qui sunt in uita sancta, & terrenorum copiis abutuntur.

Ozeas, Christi demonstrat figuram, qui ex fornicatione Gentium, adsumpsit in corpore suo ecclesiam.

ALLEGORIAE QVAEDAM

Iohel, qui interpretatur incipiens, indicat typice eos, qui fidei hostiū, & diuinæ scientiæ incipiunt cognoscere sacramentū.

Amos, pastor & rusticus, Christi est typus, qui ab officio pastoralis pecorum, id est, ab Hebræorum regimine translatus, nunc alios greges pascit in cantibus.

Abdias, qui in Samaria, centum pascit Prophetas, significat omnes fidei prædicatores, qui in hoc mundo alimentis sacrarum scripturarum, omnes credentes reficiunt.

Ionas, Christi mortem figurauit, qui tribus diebus, ac noctibus, in corde terræ, quasi in uentre cœti, quieuit.

Abacuc luctator fortis, populus est fidelis, qui super excelsa constitutus in cruce, Dominum contemplatur, dicens, Cornua in manibus eius, ibi confirmata est uirtus gloriæ eius.

Sophonias, qui interpretatur speculator, uel absconditum Domini, significans eos, qui per contemplationis arcanum, ad perfectum perueniunt meritorum.

Aggeus & Zacharias, figuram gestauerunt sanctorum, qui nobis in huius peregrinationis uita, futurum tempus liberationis declarant.

Malachias, qui angelus Domini interpretatur, typum Saluatoris nostri tenuit, qui angelus magni consilii dicitur.

Iesus, sacerdos magnus, figuram gerebat Christi, per quem ex peregrinatione seculi huius, ad cœlestem Hierusalem nobis fuisse regressus comprobatur.

Zorobabel sacerdos, typus est Domini Saluatoris, qui reduxit de captiuitate populum, & de uiuis lapidibus, construxit Domino templum.

Iudith & Hefder, typum ecclesiæ gestant, hostes fide puniunt, ac populum Dei ab interitu eruiunt.

Thobias, priscæ legis imaginem tenuit, cuius oculos Iudaici populi hyrundines obcæcant, dum eos luminis sacramenta male intelligentes obcæcant.

Thobias filius eius, Domini nostri **HIESV** Christi imaginem habuit.

habuit, qui uelut absconditam, & obsecratam figura, caliginatam legem, claritate suæ uirtutis, illuminat.

Tres pueri, prætulerunt figuram sanctorum, qui corpus suum in persecutionem pro Christi nomine obtulerunt.

Susanna, figuram ecclesiæ habet, quam testes falsi Iudæi quasi adulteram legis accusant.

Nabuchodonosor rex, typus diaboli fuit, qui Hæreticorum plebem erroris captiuitate deuictam de Hierusalem, id est, de ecclesiâ in Babyloniam, id est, in ignorantie confusionem abduxit.

Princeps coquorum, qui muros Hierusalem subuertit, hic significat, quia omnis qui ueteris desiderio seruit, uirtutes animæ destruit.

Machabæi vii. qui sub Antiocho acerbissima perpeffi tormenta, gloriosissime coronati sunt, significant ecclesiam septiformem, quæ ab inimicis Christi, multam martyrum stragem pertulit, & gloriæ cœlestis coronam accepit.

ALLEGORIAE

NOVI TESTAMENTI.

Quatuor Euangelistæ, HIESVM Christum, sub quatuor animalium uultibus figuratè exprimunt.

Matthæus enim, eundem Redemptorem nostrum, natum & passum adnuncians, in similitudinem hominis comparat.

Marcus, à solitudine exorsus, leonis figuram induit, & Christi regnum inuictum, potentiamque proclamat.

Lucas quoque per uultu mysticum uultum, Christum pro nobis prædicat immolatum.

Iohannes autem per figuram aquilæ, eundem Dominum post resurrectionem carnis demonstratur euolasse in cœlum.

Petrus, personam ecclesiæ gestat, quæ habet potestatem dimittendi peccata, atque reduci ab inferis homines ad cœlestia regna.

ALLEGORIAE QVAEDAM

Apostoli quoque omnes, totius ecclesiae portant typum, quia & iidem in dimittendo peccata, similem acceperunt potestatem, habentes quidem & formam patriarcharum, qui per uerbum praedicationis, in toto orbe terrarum, Deo populos spiritualiter genuerunt.

Septuaginta duo discipuli, significant illustrationem totius orbis, per Euangelium Trinitatis. xxiiii. enim horis, mundus omnis peragitur, qui numerus triplicatus propter eandem trinitatem in septuaginta duobus deducitur. Idcirco autem mittuntur bini, propter praedicandum Dei honorem & proximi, uel mysteriorum gemina testamenta.

Ioseph, typice Christi gestauit speciem.

Maria autem, ecclesiam significat, quae cum sit desponsata Christo, uirgo nos de Spiritu sancto concepit, uirgo etiam parturit. Zacharias sacerdos, qui angelo iubente obmutuit, silentium legis & Prophetarum, adueniente Christo, ostendit.

Iohannes, formam habuit legis, qui Christum adnunciavit, & remissionem peccatorum per lauacri gratiam praedicauit.

Magi, figurauerunt Gentium populum, legem fidei cognitorum indicantes sacramentorum muneribus Christum, per thus esse Deum: per myrrham, hominem passum, atque sepultum: per aurum, regem omnium saeculorum.

Herodes, qui infantum necem intulit, diaboli formam expressit: uel Gentium, qui cupientes extinguere nomen Christi de mundo, in eade martyrum sauiuerunt.

Muti in Euangelio, significantur, qui fidem Christi non consentiunt.

Caeci, qui fidem quam credunt, nequaquam intelligunt.

Surdi, qui non exhibent obedientiam praeceptorum.

Claudi, qui implere praecepta salutaria negligunt.

Homo prudens, qui aedificauit domum suam supra petram, significat doctorem fidelem, qui in Christo doctrinae suae, & uitae stabilimentum constituit.

Ille uero,

Ille uero, qui ædificauit domum suam super arenam, Hæreticorū dogma designat, quæ sic ædificatur, ut ruinā faciat magnā.

Leprosus, quem Christus descendens de monte, primum curauit, humanum indicat genus, delicti contagio maculosum, hoc redemptor dum de cœlorum altitudine, qua si de monte descendit, uario cultu dæmonū detrusit, atq; in unitatē fidei reparauit.

Centurio, fidem Gentium significat.

Puer autē Centurionis, & filia Chananæ mulieris, quos Christus non ueniens ad eos, saluat, easdem Gentes ostendunt, quas Dominus non corporali præsentia uisitauit, sed per fidem uerbi saluauit.

Ipsa quoq; mulier Chananæ, ecclesiæ ex Gentibus gerit figuram; quæ tanquā canis quærebat micas de mensa Dominorū, id est, satiari doctrinis Apostolorum & Prophetarum.

Socrus Petri febriens, significat Synagogam, æstu carnalium desideriorum accensam, cuius filia est pars illa credentium, quæ data est Petro regenda.

Scriba repudiatus, qui propter quæstum Dominum sequebatur, significat eos, qui Christi fidem, non propter Dominū, sed propter lucrum seculi, ecclesias adpetunt.

Dæmoniacus, quem Dominus in regione Genesarenorum, & legione curauit, significat Gentilem populum, multorum cultibus dæmoniorum obnoxium.

Pastores porcorum fugientes, qui ea quæ gesta sunt nunciant in ciuitatem, significant principes impiorum, qui dum fidem Christi fugiant, uirtutes tamen eius stupentes, mirantur & prædicant.

Paralyticus iacens in lectulo, anima est, uitæ desolata in corpore suo, quæ dum fuerit gratia Christi per peccatorum remissionem sanata, confestim pristino robore recepto, resurget, & lectū carnis, in quo debilis ante iacebat, ad domum uirtutū reportat, ut se intra conscientiæ suæ, secreta constringat, & nequaquam in exterioribus ultra uoluptatibus dissoluta discurrat.

Archisynagogæ filia, ad quam dum curandam pergeret Dominus, tamen priusquam ad eam ueniret Dominus, tetigit eum à tergo mulier, quæ profuuiio sanguinis laborabat, figuram habuit ecclesiæ, uenientis ex Gentibus, quæ dum post præuaricationem, & post passionem, & post ascensionem Christi, credidit, quasi à tergo Dominum tetigit, & ante accipere salutem, quam Synagoga promeruit.

Duo cæci, iuxta uiam sedentes, significant utrosque populos Iudæorum, atque Gentium, per fidem Christi, Christo adpropinquantes, qui dixit, Ego sum uia.

Dæmonium habens, cæcus & mutus, qui scribitur à Saluatore curatus, indicat eos qui ex Idololatria Gentium, ad fidem Dominicam conuertuntur, quibus tamen expulso à corde dæmonum cultu; dum primum lucem perceperunt fidei, postea ad laudandum Deum eorum lingua resoluitur, ut confiteantur eum, quem ante negauerunt.

Homo, manum habens aridam, significat Synagogam, uel animam, minime operibus infructuosam, cui cum dicitur, Extende manum tuam: admonet, semper porrigendam eleemosynam pauperibus.

Homo, de quo immundus spiritus exiens, & rursus eum occupat, significat populum Iudæorum, & hominem poenitentem, cui per subsecutam negligentiam, acrius mentem occupat carnis uoluntas, adiunctis secum septem aliis spiritibus uitiorum, id est, iracundia, auaritia, inuidia, atque ueteris ingluuie, inani gloria, fornicatione atque superbia.

Paterfamilias, proferens de thesauro suo noua & uetera, Christus est, proferens de impenetrabili sapientia sua, gemina testamenta, scilicet Vetus, in quo felicitas terrena promittitur, & Nouum, per quod regnum cælorum speratur.

Homo, qui seminauit in agro suo granum sinapis, Christus est, qui seminauit fidem in mundo, in quo uolucres cæli, id est, spirituales animæ requiescunt.

Mulier, quæ fermentum abscondit in satis tribus, significat sapientiam spiritualis doctrinæ, feruentem in trinitatis amore.

Homo, qui absconditū thesaurū in agro reperit: ille est, qui in isto mundo uenditus omnibus, Christū, uitæq; æternā acquirit.

Quinq; milia uiri, qui quinq; panibus, & duobus piscibus pasci sunt, ecclesiæ sunt populi, qui per quinq; corporis sensus, alimento legis spiritualis, & Christo reficiuntur, & duplici testamento, quasi gemellis piscibus saturantur.

Quatuor autem milia uiri, qui aliis septem panibus aluntur, eadem Gentium ecclesia est, quæ in quatuor partibus mundi diffunditur, atq; ubertate septriformis gratiæ recreatur.

Ille qui sape, nunc in ignem, nunc in aquam cadebat, mundum significat. Ignis autem, inflammantem cupiditatem: aqua, carnis uoluptatem demonstrat: in quibus semper arreptus quotidiano lapsu præcipitatur.

Moses & Helias, qui adparuerunt cum Domino in monte, lex & prophetia intelliguntur, quarum uocibus passio, & resurrectio, & gloria Domini declaratur.

Homo, habens centum oues, & relictis illis, ouem perditam quærit, ac repertam, humeris reuehit, figuram Christi expressit, qui relictis milibus angelorum in cælo, ouem quem perierat in Adam, ut bonus pastor, quæsitam in Gentibus reperit, atq; crucis suæ humeris ad paradysum reportauit.

Mulier, quæ perditam reperit dragmā, ecclesia est, quæ animam diaboli laqueis adfecta, dum inuenerit per pœnitentiam, & angelorum & hominum facit lætitiā.

Debitor decem milia talentorum, significat homines, qui Deo sunt obnoxii, per transgressionem decem præceptorum, sed sicut nobis poscentibus a Domino peccati uincula relaxantur, ita unusquisq; nostrum dimittat, exemplo Domini, ne dū minima debita in nobis peccantibus, non concedimus, maiora nostra exolvere, cum usuris pœnarum cogamur.

Diues, qui camelo comparatur, personam indicat Iudæorum,

A L L E G O R I A E Q V A E D A M

de legis potentia gloriantur, quanquam propter terrena Domini colunt, non habent regnum caelorum, ubi facilius Gentium populus criminibus tortuosus, & sarcinis peccatorum grauius ingreditur per foramen acus, quasi per angustias passionis dolorum ac laborum.

Paterfamilias, qui operarios ad uineam conducit, denarium promittit, Christus est, qui uocat omnes ad culmen fidei, promittens eis primum perfectae beatitudinis.

Operarii, hora prima conducti, hi sunt, qui à rudimentis insantiae cultum fidei consecuti sunt.

Qui autem hora tertia, hi, qui ab adolescentia ad fidem acceperunt.

Qui uero sexta conducti sunt, hi sunt, qui in iuuentutis aetate crediderunt.

Qui autem hora nona acceperunt, illi sunt, qui iam à iuuentute in senectutem declinati, gratiam perceperunt.

Qui uero ad ultimam horam, illi, qui iam decrepiti, & in extremo uitae suae tempore uocati, ad Christum uenerunt, qui tamen prioribus parem mercedem aeternae beatitudinis accipiunt. In illis conseruans Christus iustitiam, qui prima hora natiuitatis operati sunt. In istis impendens misericordiam, qui una uita hora laborauerunt.

Duo filii missi ad operandum uineam, duorum populorum typum demonstrant. Primus enim missus, uocatur Gentium populus, per naturae intelligentiam ad operis diuini culturam, qui tamen prius contumax extitit, & sese iturum negauit. Adueniente autem Domino, priorem contumaciam sequente emendat obedientia. Secundus autem missus, Iudaeos per legis cognitionem, respondit, Omnia quaecumque dixerit Dominus, faciemus. Sed idcirco damnatur, quia non solum in professionem legis prauaricatus est, sed & in ipsum Dominum uineae per parricidales manus excreuit.

Homo, qui uineam plantauit, Deus est, qui condidit Hierusalem, in qua aedificauit turrin, & torcular fodit, uidelicet templum & altare,

& altare, & sepe circūdedit, id est, angelorū munitione uallauit. Coloni autem, quibus uineam locat, populus est Israël, qui sub diuino cultu possedit Hierusalem.

Serui autem, qui tempore fructuum missi sunt, interfecti sunt a colonis, Prophetæ intelliguntur, quorum sanguis effusus est a Iudæis, dum ab eis quærerent iustitiæ fructum & legis.

Filius autem nouissime missus, quem eiecitum coloni extra uineam occiderunt, Christus est, quem crucifixerunt Iudæi, eiicientes eum extra portas Hierusalem.

Coloni quoq, quos dominus uineæ perdit, populi Iudæorum intelliguntur, qui olim, ut uidentur, dispersi atq; perempti sunt. Illi autem agricolæ, ad quos uinea transferri præcipitur, significant Apostolos, uel successores Apostolorum.

Rex, qui fecit nuptias filio suo, Deus pater intelligitur, qui concipulauit ex uirgine, carnis uirginem Christo. Serui uero, qui missi sunt uocare inuitatos, Apostoli sunt atq; Prophetæ, qui Iudæos per legem & Euangelium prouocauerunt. Sed illi modo terrenis uoluptatibus, modo carnis & legis onere pressi, solennitatem aduentus Domini contempserunt. Ex quo quasi indigni esse existimantur uitæ æternæ. Gentes autem introisse manifestantur.

Rex iratus, qui misit exercitus suos, & perdidit interfectores illos, & ciuitatem illorum incendit, Deus pater est, qui suscitauit Vespasianum cesarem Romanorum, qui & populum gladio uastauit, & ciuitatem Hierusalem funditus, cum suis uniuersis euerxit, ita, ut ulterius belligerare non possit.

Hominem autem, non habentem uestem nuptialem in accubitu, qui loquente rege, obmutuit, quem iubet seruis ablatum mitti in tenebras exteriores: ille est, qui in se ipse quidem cum cæteris requiescit. Sed si inuentus fuerit in die iudicii, uestem carnis habere pollutam, confestim iubetur ab angelis tolli, & mergi in gehennam ignis æterni.

Duo debitores, ex quibus unus debebat foeneratori denarios quingentos, & alter quinquaginta, significant utrumq; populū Iu-

ALLEGORIAE QVAEDAM

daorum & Gentium. Ex quibus ille, qui quinquaginta denarios debuit, Iudaeorum typum habuit. Ille uero, qui quingentos, Gentis figuram expressit, qui ab initio mundi, debitor semper existens, chyrographum peccati, per poenitentiam non soluit. Adueniente itaque Christo, tandem credidit, atque uberiore misericordia fructum accepit: unde, quia plus illi concessum est à Christo, amplius diligit Christum. Sicut scriptum est, Cui plus dimittitur, plus diligit.

Septem uero fratres; qui uni mulieri nupserunt, & sine filiis mortui sunt, homines infideles intelliguntur, qui per septem mundi aetates, in hac terra totam uitam suam, sine fructu iustitiae consumpserunt.

Duo in lecto, illi significantur, qui remoti à turbis in otio quodammodo uitae uacare uidentur.

Duae molentes, qui negotiis temporalium rerum circunferuntur.

Duo in agro, qui in ministerio ecclesiae, tanquam in agro Dominico operantur, ex quibus adueniente nocte, id est, seculi aduersitate, quidam permanent in fide, & adsumuntur ad uitam: quidam decidunt, & relinquantur ad poenam.

Quinq; uirgines sapientes, omnes animae sanctae intelliguntur, per quinq; sensus corporis, nullam admittunt cordis corruptionem: idcirco, quinario numero computantur.

Quinq; autem uirgines fatuae, quae non habent in uasis oleum, illae animae sunt, quae habent quidem integritatem corporum, sed non seruant intra conscientiam boni operis testamentum, dum in facie gloriantur apud homines, & non corde apud Deum. Ideoque, quia in uasis peccatorum suorum mentis splendorem non gerunt, adueniente Domino à regni eius gaudio sedudentur.

Homoperegre proficiscens, qui tradidit bona sua seruis suis, Christus est, qui post resurrectionem suam, ad caelos regrediens, tradidit euangelicam gratiam, euangelicis negociatoribus scaenrandam. Sed primus seruus, in quinq; talentis sibi datis, quinq; libros legis accepit, quos doctrina & opere, decem praceptorum amplificauit.

Alius

Alius, duobus talentis, duo testamenta promeruit, eaq; miora
 liac mystico sensu, pie dispensando duplicauit.

Tertius, sub figura unius talenti, gratiæ donum acceptum in
 terrenis uoluptatibus obscurauit, ideoq; proiectus est in infernū,
 quia nullum inde operatus est fructum.

Alii in primo seruo sensus cordis & corporis acceptos. In secun-
 do, intelligentiam & opus. In tertio, rationem intellexerunt.

Iuuenis filius uiduæ, quem Dominus mortuum extra portas
 urbis suscitauit, significat eum, qui palam quodlibet mortiferū
 crimen admittit. Quiq; nonnunquam audito Verbo Dei, & mor-
 te peccati resurgit, & per pœnitentiā Christo uiuere incipit. Red-
 diturq; uiduæ matri suæ, id est, communioni ecclesiæ.

Homo qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit
 in latrones, ipse Adam figuratur in genere suo, qui dum descen-
 dit de Paradiso cœlesti in mundū, incidit in angelos tenebrarū.

Samaritanus descendens, qui uulnera eius curauit, Christus
 est custos noster, qui de cœlo descendit, & genus humanum & uul-
 neribus peccatorum curauit.

Stabularius, Apostoli sunt, uel successores eorum, qui infirmi-
 tatem nostram prædicatione Euangelica recreant.

Martha, quæ excepit Christum in domum suam, & ministra-
 bat, significat ecclesiam in hac uita, Christum in corde excipien-
 tem, & in opere iustitiæ laborantem.

Maria soror eius, quæ sedebat secus pedes Christi, & audiebat
 Verbum, demonstrat eandem ecclesiam in futuro seculo, ab om-
 ni opere cessantem, & in sola contemplatione sapientiæ Christi
 requiescentem.

Homo, qui media nocte postulabat ab amico tres panes, si-
 militudinem exprimit cuiusq; qui in media tribulatione Domi-
 num postulat, ut det ei scientiam Trinitatis.

Diues, cuius uberēs fructus ager attulit, significat hominem
 luxuriis deditum, & abundantem peccatis, quem immoderate
 plus amplius peccare desyderantem, arguit Dominus, dicens,

Stulte, hac nocte auferunt animam tuam abs te, quæ parasti, cui iuerunt?

Quinq; illi in domo una, id est, pater, mater, filius, filia; nurus, ex quibus duo in tres, & tres in duo diuiduntur, significant humanum genus, fide & religione inuicem separatum, partim in discissione schysmatis, quod duo significant: partim in numero, quod tria demonstrant. Diuisus est enim filius aduersus patrem suum, id est, populus ex Gentibus ueniens, aduersus diabolum, cum quo antea fuerat sociatus. Diuisa est & filia aduersus matrem suam, id est, plebs ex Iudæis credens, aduersus impiam Synagogam. Diuisa est & nurus, aduersus socrum suam, ecclesia uidelicet ex Gentibus, aduersus matrem sponsi sui Synagogam, de qua secundum carnem Christus fuerat procreatus. Qui homines separantur, sibi inuicem renunciantes: alij terrenam, alij coelestem gloriam adpetentes.

Galilæi xviii. super quos cecidit turris in Siloa, & occidit eos, interitum plebis Iudæorum insinuat.

Decem & octo apud Græcos ex Iota & Thita, literis exprimuntur, quibus figuris nomen HIESV scribitur, in quem illi credere nolentes, pariter à Romanis cum sua urbe prostrati sunt.

Homo, qui arborem fici in uinea sua plantauit, Christus est, qui Synagogam in Iudaico populo condidit, quam cum Dominus quasi inutile iussisset abscidi, fit illi, à colonis Apostolis fossa humilitatis, adhibetur & sterqus, id est, confessio peccatorum, sicq; in nouissimo credendo commutabitur in melius, dabit fructus iustitiæ copiosos.

Mulier, quæ x. & viii. annos infirmitatē habens, & Domino curata est, ecclesiæ typus est, quæ in fine temporum, salutem fidei consecuta est. Sex enim aetatibus mundus iste completur, cuius tamen tempus, habet tripartitam discretionem: unam, ante legem: alteram, in lege: tertiam, sub gratia. Sexies ergo terni, decem & octo efficiunt. Quo numero, tempus hoc nostræ salutis insinuat, quando à Sathanae uinculis soluti, quibus cursati era-

mus, donū salutis, & spem supernae contemplationis accepimus.

Hydropicus, quem Dominus curauit, demonstrat & hos quos fluxus carnalium uoluptatum, exuberans adgrauat.

Homo habens duos filios, Deus est, habens duos populos, quorum maior figuram tenuit Iudaeorum, qui permansit in Dei cultu. Alter iunior Gentium, qui conditore deserto, seruus factus est Idolorum, quem per egestatem fidei reuertentem, clementer suscepit Deus pater, & pro conuersione eius, sub uituli typo, suum immolat unicum. Tribuit etiam annulum fidei, & stola immortalitatis induit eum, quanquam Iudaeus frater liuoris torqueatur inuidia, propter salutem tamen eius, in gaudium concinit angelorum symphonia.

Dispensator prodigus, quem dominus ad uilicationem remoueri praecipit, & fraudem faciens domino suo, relaxauit debitoribus partem, ut haberet, unde in posterum uiueret. Haec comparatio, ad exemplū nostri posita est: nam si ille ad domino suo laudari promeruit, quia fraudem ei faciens, in posterum sibi de alienis rebus prouidit. Quanto magis Christo placere possumus, si ex propriis nostris misericordiam indigentibus faciamus, & quibus recipi in tabernacula aeterna possumus.

Diues, qui induebatur purpura, significat Iudaeorum superbiam, florentem quondā imperii claritate, uel honoris excellētia.

Mendicus ulcerosus, demonstrat Gentilem populum, confessionibus peccatorum humiliatum.

Quinq; fratres diuitis illius, qui apud inferos torquebatur, Iudaei intelliguntur, qui sub quinq; libris legis positi sunt.

Decem leprosi, qui mundantur a Domino, Haeretici significantur, qui in uarietate colorum, diuersitatem habent schysmatis. Quinq; ideo ad sacerdotes mittuntur, ut deteresa omni uarietate errorum, unitatis percipiant sacramentum.

Iudex iniquus, qui dominum non timebat, assidue tamen deprecantem uiduam exaudiuit, similitudo est, quia demonstrat quantam spem habere debet, qui dominū indefinenter ex-

ALLEGORIÆ QVÆDAM

poscit. Cum etiam apud aures iniqui iudicis ualuerit frequens instantia uiduæ deprecantis.

Ipsa autem uidua significare potest ecclesiam, perseuerantia sui petentem ultionem de inimicis suis diabolis uel Hæreticis.

Phariseus, orans in templo, Iudæorum est populus, qui ex iustificacionibus legis extollit merita sua.

Publicanus uero Gentilis est, qui longe à Deo positus, confitetur peccata sua. Quorum unus superbiendo recessit, humiliatus: alter confitendo, Deo adpropinquare meruit exaltatus.

Cæcus, sedens secus uiam, populum demonstrat Gentilem, qui per Christi gratiam, fidei meruit claritatem.

Zachæus, Gentilis est populus, gratia meritorum pusillus, qui tamen à terrenis actibus, subleuatus per lignum Dominicæ crucis mysterium contemplatur.

Homo nobilis, qui in longinquam abiit regionem, accipere sibi regnum, Redemptorem nostrum significat, qui usq; ad fines terræ peruenit, accipere regnum in populis Gentium.

Ciues, qui noluerunt eum regnare, Iudæi intelliguntur, qui Christum regem spreuerunt.

Seruus, qui unam unam accipiens, decem adquisiuit, significat doctores, qui accepta gratia Euangelii, in x. uerborum prædicamentis, bene usi sunt, & docendo, multos in fide adquisierunt: idcirco, adueniente Dño, laudabuntur, quia lucrati sunt.

Qui uero ex una quinq; adquisiuit, illos demonstrat, qui mandatum Dei seruantes, consequuntur scientiæ legis in quinq; libris Mosi scriptam, eamq; docendo ad usum salutis necessarium fœnerantur.

Qui uero unam, ipsam in sudario conseruauit, offendit eum, qui creditum sibi gratiæ donum, delicate, otioseq; tractauit, unde & recte amittit collatam gratiam, qui per negligentiam prædicare contempsit, ut ei augetetur quod laborauit.

Vidua, quæ in gazophylatio, duo iecit minuta, animam fidelem demonstrat, quæ in thesauro cordis sui, fructum dilectionis Dei, & proximi seruat.

Sponsus, Christus est, cuius nuptiæ cum ecclesia celebrantur; in cuius coniunctione, aqua in uinum mutatur, quia credentes per lauacri gratiam transeunt ad passionis coronam.

Architryclinus, Moses intelligitur, qui miratur meliorem & sanctiorem populum, per HIESVM in Euangelium congregatum, quam illum priorem ab Aegypto inductum. Finitum enim uinum, ostendit sublatam esse gratiam Spiritus sancti à Iudæis, & per Apostolos in Gentibus contributam.

Mulier Samaritana, mysticè intelligitur Synagoga quinq; libris legis quasi v. uiris secundum sensum carnis subiecta, quam misericorditer Dominus prouocat haurire aquam uiuam, lauacri scilicet percipere gratiam, uel secretam legis intelligentiam.

Mulier adultera, quæ offertur à Iudæis Domino lapidanda, est ecclesia ex Gentibus, quæ prius relicto Deo, in Idolis fuerat fornicata, hanc uolebat Synagoga zelans interfici, & Christus eam saluat per remissionem delicti: nec finit eam perire, qui nouit ueniam condonare peccantibus.

Symon leprosus, Gentilis est populus, qui est à Redemptore mundatus.

Mulier, quæ unguento caput Domini unxit, ecclesia est, quæ fructum sui operis, fideiq; odorem, ad laudem Dei, & Christi gloriam refert.

Angelus ille, ad cuius descensum mouebatur aqua, quinq; porticibus cincta, Christus est, in cuius aduentu turbatus est Iudæorum populus, quinq; libris conclusus, descendente enim angelo, commouebatur aqua, & sanabatur infirmus, descendente de cœlis Christo, commotus est in passione eius idem populus, & sanatus est mundus.

Cacus à natiuitate, quem Dominus postquam unxit oculos, ad piscinam Siloæ misit lauandum, significat genus humanum, à natiuitate, id est, à primo homine errorum tenebris uenundatum, cuius oculos Dominus de sputo & luto liniuit, quia Verbum caro factum est. Et lauari oculos in piscina iussit, ut baptizatus in

Christo, acceperit legem fidei, & credidit in eum, qui humilis in mundo apparuit.

Lazarus, quem Dominus triduanum foetentem de monumento suscitauit, significat mundum, quem grauissima peccati consuetudo corruerat, qui tamen quarta die mortis resuscitatur. Prima enim dies est mortis, tracta ex Adam propago mortis. Altera dies mortis est, transgressio legis naturalis. Tertius est dies mortis, prauaricatio datae legis. Quartus dies mortis est, tempus Evangelicae praedicationis, in quo die, Dominus suum opus respiciens misericorditer, resuscitare dignatus est.

Seruus principis sacerdotum, cuius dextra amputatur auricula, Israëliticus est populus, incredulitate similis effectus, hic dextram aurem amittit, dum ad sinistram per intellectum literae transfer, cui Dominus in his qui credunt auditum restaurat fidei, & obedientiam Evangelici facit mandari.

Princeps sacerdotum, qui scidit uestimentum suum in Domini passione: indicat Hebraeum populum nudatum sacerdotio, euacuum in regno scisso.

Barrabas, qui Iudaeis dimittitur, significat Antichristum, quem illi errantes, meruerunt suscipere pro Christo.

Herodes & Pilatus, qui cum essent discordes, in passione Domini amicitia foederantur: indicant primum diuisos fuisse utrosque populos circumcisionis & Gentium, qui tamen per passionem Domini in fide concordauerunt.

Symon Cyrenaeus, cui gestandum crucem imposuerunt, Gentilitatis intelligitur populus, qui peregrinus in lege, obediens efficitur Evangelio, crucis ipse Christi uector, & fidei baiulus factus.

Duo latrones, populum exprimunt Iudaeorum ac Gentium, quorum unus incredulus, blasphematur Christum in cruce pendentem: alter fidelis, Iudaeos increpat blasphemantes.

Quatuor milites, qui quatuor partes sibi de HIESV uestimentis fecerunt, praefigurauerunt quatuor partes mundi, quae diuixerunt sibi eloquia Christi, sicut scriptum est, Labor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

Mulieres, quæ Apostolis Domini resurrectionem adnunciant, lex & prophetia intelliguntur, quæ gloriam resurrectionis Christi, antequam reuelaretur, quasi præcursores prædicauerunt.

Septem discipuli, cum quibus Dominus post resurrectionem suam conuiuasse describitur, septimam indicant post resurrectionis futuræ requiem, per quam omnes sancti per Christum æterna beatitudinis refectione saturabuntur.

LIBER PRÆ

MIORVM, B. ISIDORO

autore.

P Lenitudo Noui, Veterisq; Testamenti, quam in canone catholica recipit ecclesia, quæ Isidorus senior exposuit, iuxta uetustam priorum traditionem, ista est. In principio uidelicet, quinque libri Mosi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerus, siue Deuteronomium, id est, recapitulatio legis, & quasi secunda lex. Hinc succedunt libri Iesu Naue, uel Iudicum: siue libellus, cuius est titulus Ruth: qui non ad historiam Iudicum, ut Hebræi adserunt, sed magis ad principium Regum pertinere uidetur. Hos sequuntur quatuor libri Regum, quorum quidem Paralipomenon libri duo, & latere annectuntur, quia earundem gestarum rerum continent causas, quæ in libris Regum esse noscuntur. Quanquam & alia sint uolumina, quæ in sequentibus diuersorum inter se temporum texunt historias, ut Iob liber, uel Thobias, Hieser, siue Iudith, necnon & Esdræ, seu Machabæorum libri duo. Sed hi omnes præter librum Iob, Regum sequentes historiam. Deinceps Iudæorum Annalibus, suis quibusq; temporibus prosequuntur, continentes tristitia siue lata, quæ post excidium Hierusalem Iudaico populo accesserunt. Ex quibus quidē Thobias & Iudith, siue Machabæorum Hebræi non recipiunt, ecclesia tamen eosdē inter canonicas scripturas enumerat. Occur

sunt dehinc Prophetarum libri, in quibus est Psalmorum liber unus, & Salomonis libri tres, Prouerbiorum scilicet, & Ecclesiastes: Deinde, Cantica canticorum. Duo quippe illi egregiae, & sanctae institutionis libelli, Sapientiam dico, & alium qui uocatur Ecclesiasticus, qui dum dicantur ab Iesu filio Syrach editi: tamen propter quandam eloqui similitudinem, Salomonis sunt titulo praenotati, qui tamen in ecclesia parem cum reliquis canonicis libris tenere noscuntur auctoritatem. Superfunt autem libri sedecim Prophetarum, ex quibus quatuor sunt, qui maiora uolumina condiderunt, id est, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Reliqui uero xii. breues sunt, & contigui, & ob hoc uno uolumine coartati. Quorum nomina sunt haec, Oseas, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias. Quidam autem Hieremiae lamentationes segregantes, in uolumine eius secernunt. Sicque quadraginta & quinque libros Veteris Testamenti suscipiunt. Hic occurrit Testamentum Nouum, cuius primum Euangeliorum libri sunt quatuor, Matthaeus & Marcus, Lucas atque Iohannes. Sequuntur deinde Epistolae Pauli Apostoli xiiii. id est, ad Romanos, ad Corinthios duae, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippeneses, ad Thessalonicenses duae, ad Colossenses, ad Timotheum duae, ad Titum uero, & ad Philemonem, & ad Hebraeos singulae. Epistolae quoque Iohannis iii. Petri duae, Iudae & Iacobi singulae. Actus etiam Apostolorum, & Apocalypsis Iohannis. Fiunt ergo in ordine utriusque testamenti libri lxxii. Haec sunt enim noua & uetera, quae de thesauro Dei proferuntur: ex quibus cuncta sacramentorum mysteria reuelantur. Hi duo Cherubin, qui in confessione sanctae Trinitatis iugiter decantantes, & hymnum dicentes erumpunt. Haec literae sacrae, hi libri integri numero & auctoritate. Aliud cum istis nihil comparandum. Quicumque extra hos fuerint, inter haec sancta & diuina, nullatenus sunt recipienda. Disputationes igitur Veteris ac Noui Testamenti, ordine librorum uel numero cursim breuiterque parua narratione subiiciamus.

Genesis iuxta fidem historia, describit fabricam mundi, & hominis conditionem, catadysinum, & diuisionem terræ, confusionem quoque linguarum, gesta quoque omnium Patriarcharum, usque ingressionem Israël in Aegyptum.

Exodus continet Hebræorum seruitutem, ac x. plagas Aegypti, egressum populi & nubem protegentem, transitum etiam rubri maris, mersumque cum curribus Pharaonem, & gloriam decantationum. Congressum quoque heremi, cibum mannae, fluenta in dulcedinem uersa, pugna Amalech, Mandata etiam decalogi, & arcam testamenti, dedicationemque tabernaculi & oblationem.

In Leuitico autem lex sacrificiorum, hostiarumque diuersitas indumenta quoque pontificum, & Leuitarum ministeria describuntur. Ciborum etiam discretio, & diuersitas peccatorum, purgationesque uel hostiae ordinantur.

In Numeris uero egressa de Aegypto tribus enumerantur. Quadraginta quoque ac duarum per heremum mansionum sacramenta signantur.

In Deuteronomio autem, quæ est secunda lex, narrantur quæ inter Pharan, & Obeth, & Laban, & Asaroth usque Cades Barna, fuerunt populo dicta à Mose, mandata uidelicet atque promissa, maledictiones peccatorum, & promissiones beatitudinis. Ibi canit canticum Moses, & dat benedictionem filiis Israël. Ibi quoque terra promissionis inscripta moritur atque sepelitur. Nonnulli etiam Hebræorum quatuor tantum libros computant legis, id est, Genesim, Exodum, Leuiticum, & Numerum. Deuteronomium autem repetitionem eorundem librorum, & quasi quoddam legis mediatorium dicunt, ea duntaxat ratione, pro eo quod illa quatuor proprias rerum gestarum continent causas, iste ergo omnium, quasi iterando continet.

In Hiesu Naue quoque filii Israël, duce Hiesu Iordanem transeunt, ac secundo circunciduntur. Subuersisque dehinc Chananziorum Gentibus, diuisionem terræ eorum hereditates sorte suscipiunt.

In libro Iudicum continentur peccata & seruitus Israël, exclamationesque populi, & miserationes Dei.

Liber Ruth eiusdem Moabitidis texit historiam, de cuius stirpe familia descendit Dauid. Hunc Hebraei libellum, ad Iudicum librum subiungunt, pro eo quod in diebus Iudicum, gesta esse commemorantur, quae in eo scripta sunt. At contra Latini, pro eo quod genus regni Dauid retexat ortum, & ex eadem Moabide Ruth, ad corpus libri Regnorum ueracius eum pertinere contendunt.

Regum liber, quanquam apud Latinos propter prolixitatem sui, in quatuor partibus sit defectus, apud Hebraeos tamen in duobus diuisus est uoluminibus. Quorum primum Samuel scripsit, Arcam & Iudaeis transisse ad Gentes. Heli quoque sacerdotium in Samuelem mystice fuisse translatum, & in Dauid Saulis regis imperium.

Malachim uero regis Iudae, & Israeliticae Gentis gesta, quae eorum per ordinem dirigit temporum, ipsum quoque Israel ob errorem Idololatriae narrat in Assyriis transmigratum, ad extremum edocet uenisse Nabuchodonosor Hierosolymam, captumque duxisse principem ac populum, & subuertisse urbem & templum.

Paralipomenon apud Hebraeos, sub unius Libri uolumine continetur, appellaturque ab eis Dabreiamin, id est, uerba dierum. Apud nos propter prolixitatem sui, in duabus descissus est partibus. Haec est autem historia illa ordinem generationum & temporum continens, in qua scilicet re parua sanctarum scripturarum additio continetur. Nam quae in historia Veteris Testamenti in locis suis aut omnino obmissa sunt, aut fortasse non plene digesta, in isto summam ac breuiter explicata sunt. Cuius quidem series elatere legis suae regnorum adiuncta procedit, perueniens ad illud usque tempus, quo & regnorum textus finitur.

Iob liber, continet eiusdem sancti uiri damna, funera uel flagella, & contumeliosa consolantium dicta. Lamenta quoque eius, in quibus totius mundi deplorat miseriam. Consolationes etiam Dei ad eum per turbinem, eiusque duplicem bonorum in fine remunerationem. Hic autem ex suis passionibus & uerbis, Christi expressit

expressit imaginem. Coniunx uero ei us carnalium typum designat, qui intra Ecclesiam positi, uitam spiritualium moribus suis scandalizant. Amici uero eius, speciem praeulerunt haereticorum, ac figuram puerorum dogmatum. Porro Helii, qui aduersus Hiob graui exprobratione innititur, significat eos, qui intra Ecclesiam arroganter praedicant, & per tumorem cordis ac scientiae fastu, quidquid proferunt, superbiae exemplis ostendunt.

Liber Psalmorum quanquam uno concludatur uolumine, non est tamen editus uno eodemque factore. Decem enim pene Prophetae sunt, qui eos diuerso tempore scripserunt, id est, Moyses, Dauid, Salomon, Asaph, Eteman, Ethan, Idithum, & filii Chora, Afir, & Heliazab, siue Esdras. Nonnulli etiam Aggae & Zachariae esse existimantur. De his autem qui sine titulis sunt, traditio talis est, ut cuius auctoris praescriptio praecesserit, ceteri qui sine titulo sequuntur, ipsius esse credantur. Est autem hic liber allegoricus, ac typicis sacramentis signatus. Specialiter autem, quod natus, quod passus, quod surrexit Christus, pene omne Psalmorum resonant organum. Sciendum tamen, quod apud Hebraeos omnes Psalmi permixti fuerunt & inordinati, quos quidem primus Esdras in uno uolumine coegit, & in ordinem numerumque disposuit, ac per occultum sacramenti mysterium alios aliis praetulit ordine, dum posteriores uideantur in tempore. Nam secundum historiae cursum, tertius Psalmus, quinquagesimo posterior est, sed propter mysterium in ordine prior est. Sic enim habentur & ceteri, quia Spiritus eos praordinauit, ut uoluit.

Salomon tria uolumina edidit. Primus ex his, Prouerborum liber est. Secundus, qui appellatur Ecclesiastes. Tertius, cuius titulus est, Cantica canticorum. In quibus quidem tribus libris, trium generum disciplinas composuit, quibus ad rerum scientiam peruenitur. In primis namque Ethica, id est, moralis. Posthac Philosophica, quae qualitatem naturae comprehendit. Ad ultimum Theorica, id est, contemplatiua. In Prouerbiis enim moralia docens per communem quandam loquendi usum altiore intelligentia

edidit, conseruationemq; mandatorum, & doctrinae coelestis institutionem, succinctis uersibus, breuibusq; sententiis coaptauit. Sunt autem Prouerbia sub uerbis aliis res alias explicantia, quae aliter q̄ dicuntur, intelliguntur, plus in uirtute sententiarum, quam in sono uerborum, quae Graeci Pharith uocant. Ecclesiaste uero rerum naturam discutiens, cuncta in mundo caduca & uana esse reprehendit, rerumq; omnium fragilitate perspecta, renunciari mundo monuit.

In Canticis autem Canticorum supergressus uisibilia, atq; contemplans ea quae sunt coelestia uel diuina. Sub specie sponsi & sponsae, Christi Ecclesiae, quae unitatem declarat, atq; animum ad amorem coelestium excitans, perueniendū ad consortiū Dei prouocat. Illud etiam non est obmittendum, quod à Doctoribus nostris traditur, apud Hebraeos hanc fuisse obseruationē, ne cuiquā librum hunc legere permitterent, nisi uiro iam perfecta scientiae & roboratae fidei, ne forte per imbecillitatem infantiae, & fidei imperitiam, non tam erudiret cognitio lubricas mentes, quam post ad concupiscentias corporales conuerteret. Omnis enim Scriptura, eorū tradi pueris solita est. Quatuor tamen ista ad ultimū reseruant, id est, principium Genesis de mundi creatione, Ezechielis quoq; principia, in quibus de Cherubin scripsit, & finē eius, in quo templi descriptio continetur, & Cantica Canticorum.

Liber Sapientiae, qui uocatur Phanarethon, Christi aduentū, qui est sapientia Dei patris, passionemq; eius aperta manifestatione denunciat.

Ecclesiasticus uero, morum pene omnium disciplinā, & sanctae religionis conuersationē affatim copioseq; describit. Dictus est autem Ecclesiasticus, pro eo, quod in medio cortu populi corā Ecclesia fuerit habitus. Hic enim propter nimiam sensus similitudinem, & eloqui parilitatem, Salomonis titulo prænatur. Constat autem hunc librum à Iesu filio Syrach editum fuisse, & inter reliquos sanctarū Scripturarū libros pari habitū ueneratione.

Isaias Propheta, qui interpretatur, Salus Domini, hic postquā
de altari

de altari missus calculus, labia eius purgavit, dignus efficitur sancti Spiritus Prophetia. Speculaturque duo Cherubin in anigmate duorum testamentorum, cum duodecim alis, id est, Apostolis, qui prædicatione sua totum mundum ueloci celeritate discurrent, regentes faciem & pedes sedentis in throno Dei, id est, occultantes ea, siue quæ ante seculi fuerunt exordia, siue quæ post transfatam huius mundi figuram futura sunt. Hic tamen post uisionem Iudæ & Hierusalem, aduersus ceteras gentes, quæ in circuitu eius sunt, Prophetiæ conuertit sermonem, & iuxta qualitatem locorum & uitæ diuersitatem, quæque essent eis mala uentura, denūciat, & post captiuitatem Hierusalem, ruinam Babyloniam comminatur, deinde necem Philistin, uastationem Moab, exterminium Damasci, Aegypti commotionem, & solitudinem maris deserti, obsidionem quoque Edom, fugam & interitum Arabiæ, & excidium uallis Syon, subuersionem etiam Tyri, siue quadrupedum. Sed figuraliter in uisione Iudæ, Synagoga proicitur, & Ecclesia Domini copulatur. In ruina Babyloniam, confusio totius mundi, superbiæ arguitur, & finis eiusque uæ monstratur in uastitate, Moab errore scientiæ secularis, in silentium luctumque mutatur. In euatione Aegypti, totius mundi idololatriæ destruuntur, Templique Domini adificatio prædicatur. In contritione Philistin, luctus eorum monstratur, qui abiiciunt iugum Christi, & eleuant se contra scientiam Dei. Porro per Damascum, prædicationis ostenditur gentium, & ruina populi Iudæorum. Per onus maris deserti, huius seculi tentatio declaratur, & quæ illi uentura sunt, ostenduntur. Per Idumæam oritur sol iustitiæ gentium, & tenebræ ueniunt populo Iudæorum. Per Arabiam prædicatur aqua baptismatis præbenda his, qui fugerunt gentium errores, uel eorum blasphemias. Perditio prædicatur Hierusalem & hæreticorum, qui de sublimitate Ecclesiæ ceciderunt. Per Tyrum gentibus prædicatur, ut seculi errore deposito, ad Christum Dominum conuertantur. Reliqua uero eius, uel de Christo, uel de Ecclesia gentium sunt, siue de consummatione mundi. Prophetauit autem annis fere

septuaginta, sub regibus quatuor Iudæ, ordine atq; genere sibi met succedentibus, id est, Ozia, Ioathan, Achaz, ad ultimum Ezechia. Sub quo partes magnæ uoluminis eius, usq; ad calcem textitur Prophetia.

Hieremias Propheta excelsus Domini, simplex in loquendo, & ad intelligendum facilis, qui in omnibus dictis & passionibus suis, Redemptoris nostri imaginem prætulit. Hic postquam in typo Christi, regna destruxit Diaboli, iustitiæq; & fidei adificauit imperium, iubetur prophetare super omnes gentes, Aegyptum uidelicet & Palæstinos, Moab & Amon, Edom, Damascum & Cedar, & super regna Assur, necnon super Elam & Babylon. Inter hæc autem uidit uirgam uigilantem diuinæ correptionis & potestatis, ollam quoq; succensam, id est, Iudæam plebem igne carnalium desideriorum ardentem. Aspicit & duos cophinos ficorum in præfiguratione duorum populorum. Descendit & in domum figuli, & uidit diminutionē uasis prioris, & noui instaurationem, ad designandum defectum prioris populi, & successionē futuri. Sumit etiam calicem supplicii, atq; uniuersis gentibus porrigit. Accepit & lumbare sub exemplo populi Iudæorum, quodq; putrefactum, proiicit illud in dispersionē trans flumen gentium: ostendit & calicem aureum Babylonis, per quem inebriatus est mundus letifero hausto idololatriæ haustu. Iubetur proicere in Eufraten uolumen lapidi alligatum, ad demonstrandū interitum Babylonis, uel figuraliter totius mundi. Increpat etiam hic delinquentes, & ad conuersionem pro uocat. Ad ultimum, plangit ruinam Hierusalem, templiq; excidium, & dispersionē gentis. Exortus est autē duodecimo anno regni Iosia regis Iuda, Prophetiaq; eius per quatuor reges extensa est, id est, sub Iosia, & Eliachim, & Ioachim, & Sedechia, sub quo euersa est Hierosolyma. Septuaginta duobus annis & tribus mensibus prophetauit, excepto illo tempore, in quo post euersam Hierusalem in Aegypto cum populo fuit.

Ezechiel quoq; in Latinum uertitur, fortitudo Dei, hic figurans

rans tropice Christum, stat iuxta fluiuium seculi, & præclara con-
 tuetur mysteria, cernit similitudinem gloriæ Dei, & quatuor ani-
 malia in similitudinem Euangeliorum, & rotas se inuicem conti-
 nentes, in typo Testamentorum: uidit & aurigam, id est, Chri-
 stum, deorsum igne iudicii, sursum electis, id est, diuinitatis ful-
 gore rutilantem. Comedit quoque librum diuinæ legis, in quo scri-
 ptum est lamentum poenitentium, & carmen iustorum, & uæ eo-
 rum, qui post peccata poenitentiam non egerunt. Dehinc acce-
 pit laterem, in quo obfessa Hierusalem pictura describitur, uel in
 quo sub typo Christi, eiusdem Hierusalem, id est, totius Ecclesiæ,
 quæ est e latere Christi formata, mysteria describuntur. Caput etiã
 hic Propheta somnum sinistri lateris, in typum mortis peccatorum,
 qui ad leuam positi, æterna supplicia sustinebunt. Ac demum &
 sinistro, in dextro latere dormire iubetur, propter spem eorum, qui
 per mutationem morum resurrectionis gloriam obtinebunt. Aspi-
 cit interea & duas uirgas sibimet copulantes, in similitudine cir-
 cuncisionis & gentium. Siue aquilam sub Nabuchodonosor uel
 Antichristi figura, magnis alis, & uolucris celeritate totius mundi
 imperia occupantem plangit. Præterea sub specie principis Ty-
 ri, beatitudinem Diaboli, quam amisit, & ruinam eius magnã
 cum lamentatione deplorat. Ad ultimum, funiculum uel arun-
 dinem gestans, metitur sub specie sanctorum mystice Hierusalem.
 Inter hæc mystice subiicit quadam moralia, falsis comminatur
 Prophetis, atque speculatoribus præcipit, ne retineant malitiam.
 Quatuor etiam ultionum poenas peccatoribus prædicat. Animasque
 redire ad corpora sua, prophetat. Ostendit quoque unumquemque pro
 se rationem Domino redditurum, nec in progeniem posse ultra
 defundi labem paterni delicti. Obiurgat inter hæc Sobollam &
 Olibam, omnem turpitudinem Samariæ & Hierusalem, natiuita-
 temque obiecit contumeliosam. Sæpe etiam ad poenitentiam capti-
 uos prouocat populos, & post præuaricationem admonet redire
 conuersos, Hic autem trigesimo quinto ætatis suæ anno, & capti-
 uitatis quinto, in Chaldaea exulans prophetauit, ibique uaticinium
 consumauit.

Daniel interpretatur iuditiū Dei, qui etiam de Christo curato-
rum manifestior est Prophetarum. Deniq; iste non solum uentu-
rum prædicauit, ut ceteri, sed etiā tempus incarnationis uel passi-
onis, per ordinem Regum, uel numerū diffiniuit annorū, ita ut
potius nō uideatur futura prædicare, sed quasi transacta narrare.
Hic autem quatuor regnorū cernit frequētius uisiones, eorumq;
differētias sub diuersis imaginibus. De Antichristo quoq; osten-
dit, q̄ ipse sit cornu pusillum, id est, paruo tempore regnaturus.
De consummatione Hierusalem, uel mundi, plura scripsit, siue de
die iudicii, & regno sanctorum. In fine autem uoluminis Prophe-
tiæ suæ, Susannæ historiam, & Belis, Draconisq; fabulam ponit.
Hic autem liber apud Hebræos non Hebraicis quidem literis, sed
Chaldaica lingua scriptus est. Prophetauit in Babylone, quan-
do & Ezechiel.

Ozeas Propheta, qui intelligitur saluans, in duodecimo primus
profundior reliquis in sententiis, & operosior intellectu. Iste ad
eas tribus, quæ uocant̃ Effraim & Samaria, domus Ioseph & Isra-
hel loquitur. Sed per Effraim hæreticos arguit, qui recedētes qua-
licunq; ex causa ab Ecclesiæ unitate, participes facti sunt idololatriæ.
Per Samariam autem, eorundem hæreticorū demonstrat figurā,
qui præceptorū custodes se esse mentiūtur, & sub prætextu uerita-
tis mendaciū colunt. Historialiter, Iudæos in Christum ultimo
tempore credituros, pronunciauit. Tertium quoq; resurrectionis
Dominicæ diem prædixit. Prophetauit autem in diebus Ozia
Regis Iuda, siue Hieroboam Regis Israel, quando & Esaïas.

Iohel Propheta, qui interpretatur incipiens, iste ad Iudam tan-
tum & Hierusalem uaticinium proferens, in principio sui uolu-
minis, post uoluptuosa cōuiuia, ad luctum prouocat Hierusalem,
excidium pronunciat. Prædicat quoq; uocationem gentium, &
super congregatos credentes superuenturum Spiritum sanctum.
Prophetauit sub Ioachim rege Iuda, quando & Micheas.

Amos, qui interpretatur bonus, uaticinauit in Samaria & Hie-
rusalem. Tria & quatuor scelera gentiū sub totius mundi figura
describens

describens. Primum itaq; scelus, quia omnes in Adam peccauerunt. Secundum, quia in se naturalem legem, inmemores ratione, non intellexerunt. Tertium quoq; eorum, qui datæ legi non obediunt. Quartum inexpressibile eorum, qui in Christo non crediderunt. Pro quibus sceleribus intonat Dominus ignem, id est sententiam æterni iudicii illaturum. Hic autem aduentum Christi sub Dominica uoce ita prædicat: Ego firmans tonitruum, & creans spiritum, & annuncians hominibus Christum suum. Reliqua uero, quæ de Amosia, siue Hieroboâ, siue Israhel loquitur, tropologice ad hæreticos referenda sunt. Prophetauit autem sub Ozia, eo tempore, quo Oseas uel Esaias.

Abdias, id est, seruus Domini, inter omnes Prophetas breuior numero uerborum, sed gratia mysteriorum æqualis. Iste contra Idumæam eloquens, increpans mystice superbiâ Edom, prioris uidelicet populi audaciam, q̄ Jacob fratrem suum, id est, Christum occiderit in monte Syon, qui est Hierusalem futura, Saluatorem & sanctum, qui est Christus Dominus, annunciat, atq; in monte Esau, per quæ figuratur Ecclesia gentiũ futurarũ, intonat Dño regnũ. Prophetauit sub Iosia Rege Iuda, quando Micheas. Ionas, qui interpretatur columba, tam sermone q̄ naufragio suo, passionem Christi, mortemq; eius uel resurrectione figurat. Siue quod de navi in mare, tanquã de cruce in terram proiectus est, siue q̄ in uentre Ceti exceptus, tanquã in sepultura terræ tribus diebus ac noctibus reconditus est: uel q̄ in figura Ninive, pœnitentiam mundo prædixerit. In sequentibus autem typum gerit Iudæorum, qui salutem gentium non tantum aduenire noluerunt, sed dum uenit, inuidi sunt. Ninive quoq; gentium significat speciem, Ionas in hoc loco, Iudæorum. Nam quemadmodum Ninuitarum salus ad æmulatione prouocauit Ionam, ita redemptio gentiũ scandalũ fecit Iudæorũ. Merito & contra oriente ciuitatis sedisse legitur, sub umbra Haderæ, quia eadẽ plebs separans se à salute Ecclesiæ, dolore auida contra Christum, id est, orientem Ecclesiæ, linguã suam mouere nititur, sedens sub umbra Legis.

ALLEGORIAE QVAEDAM

Qua umbra ferme arefacta est, quia adueniente Christo uetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Prophetauit autem sub Ozia rege Iuda, quando Ozeas & Amos & Esaias prophetarunt.

Micheas Propheta comminatur Samariae iram Domini, ob causam simulachrorum: interitumq; populorum Israel uenturum denunciat, locum etiam, in quo Christus nasceretur, demonstrat. Prophetauit sub Iosia, quando & Sophonias.

Naum, qui est consolatio, simulachra gentium exterminanda pronunciat, necnon & urbem sanguinū Hierusalem, post cuius interitum, pedes annunciantis pacem, id est, Saluatoris aduentum proclamat.

Abacuc, amplexas siue luctator fortis, in principio uoluminis sui describit Diabolū cum membris ac moribus suis. In fine uero pronunciat aduentum passionemq; Saluatoris.

Sophonias, speculator mysteriorum Dei, & abscondens, canit captiuitatem urbis Hierusalem, & Romanis futuram, per uocem clamoris & porta piscium, & per collium contritionē, id est, montis Syon, qui est collis Hierusalem, necnon & aliarum gentium euerisionē prädicat, terroremq; diuini iudicii intonat. Loquitur etiam contra Moab & Amon. Sed per ipsos tanquā finitum, populi Dei, & proximi Catholicis sacramentis haeretici arguuntur. Hic tertium diem resurrectionis Christi prophetat, atq; aduentū Christi, totum orbem sub uno iugo, Domino seruiturū annunciat mundum. Prophetauit autē sub Iosia, quando & Hieremias.

Aggeus, qui interpretatur sollemnis, hic in uaticinii sui textu templum Domini restaurandum praecepit, contritionem prädicat gentium, uel commotionē totius mundi prädicit, ac sub figura Zorobabel, Christi aduentū. Septuagesimo autem anno captiuitatis populi, prophetauit duobus tantum mensibus, Zachariā uaticinio suo praecedens.

Zacharias, qui nominatur memoria Domini, postquā Deū in patribus prophetauit, uidit & uirum sedentem super equum rufum, in figura corporis Christi roseum sanguinem passionis siue
merita,

merita gentium populum significantia. Aspicit & cornua quatuor, siue fabros, in figura gentium, quæ Iudam & Israhel dispergentes, graui pondere deprefferunt. Intuetur similiter & Iesum, fordibus carnis & mortalitate uestitum, quibus ablatis, indutum immortalitate & gloria. Cernit & lapidem, qui est Christus, septē habentem oculos, id est, septiformis Spiritus plenitudinē. Inter hæc intuetur turrim & titionem extinctū, id est, Diabolum. Can delabrū uidelicet in figura Christi, cum lucernis septē, quæ sunt Ecclesiæ, necnon & duas oliuas ad dextram & ad sinistrā candelabri, duorum Testamentorū typum significantes. Assumit quoq; idem duas uirgas funiculi & decoris, in typo Iudæorū & gentium. Aspicit deinde duas mulieres, id est, hæreticorū plebs, siue Iudæorum, in alis suis leuantes amphoram, id est, Diabolicam doctrinam: massaq; plumbi, quod est pondus peccati grauissimū: siue uolumen uolans, in quo peccata hominū & supplicia describuntur. Vidit & quadrigas quatuor, uno prædicationis Euangelicæ iugo currentes. Post hæc aspicit equos missos ad prædicationem mundi. Primo rufum, prædicationem martyrii. Secundo nigrum, squalorē poenitentia. Tertio album, candorem baptismatis. Cernit quoq; & tubas, sanctorū gestantes figuram, per quas Dominus mundo canit, atq; Angeli. In quo duo ex aduerso populi iunguntur. Siue paxillum, figuraliter Christum infixum in cordibus populorum. Describit namq; & pastorem Antichristū, opus & intentionem in sinistris habentem. Equum quoq; in figura plebis hæreticorū, & ascensorem Diabolum. Prædicat etiam fontem in domo uiri Dauid, patentē in lauacro regenerationis. Alia quæcunq; scribit, aut de aduentu Domini, aut de passione eius, uel de seculi fine, siue de iudicio futuro. Prophetauit autem anno secundo Darii regis Medorum, his temporibus, quibus & Aggeus, anno lxx. desolationis templi, & captiuitatis populi.

Malachias, qui interpretatur Angelus Domini, in principio uaticinii sui demonstrat Iudæorum in Esau dilectionem, mino-

ris populi in Iacob . In sequentibus autem ueteres Iudæ uictimas reprobant, & sacrificium transferri annunciat . In finem uero aduentum Domini, diem quoq; iudicii, iustorumq; premia, & impiorum poenas . Iohannem etiam prædicat ante primum aduentum Domini missum, & Heliam ante secundum aduentum annunciat esse mittendum . Inter hæc nonnulla moralia, & disciplinis congruentia explicat, in quibus corripit populum siue sacerdotes despicientes nomen Dei, atq; eius sacramenta, pollutis oblationibus & sacrificiis uiolantes . Præmonet etiã Episcopos doctos, & sine macula esse debere, & cætera sine personarum acceptione populum ueritatem instruere . Discordes quoq; arguit . Decimas & primitias reddendas Apostolis, Ecclesiæ præcepit . Obiurgat & eos, qui coniuges suas despiciunt, & aliarum amore nesciunt . Similiter & illos, qui miseriam suam dolentes, foelicitatem laudant eorum, qui huius mundi prosperis perfruuntur . Prophetauit nouissimus in Babylone, Aggeus & Zacharias .

Esdra scripsit, populum Dei expleto captiuitatis tempore, imperante Cyro rege Persarum, in Hierusalem fuisse reuersum, ac sub Zorobabel, & Iehu filio Iosedech sacerdote magno, siue Nemia, muros Hierusalem, templum & altare renouatum, ius quoq; sacerdotum restitutum, & sanctæ religionis cultum, multisq; opibus gentium, principumq; Persarum muneribus perornatum .

Machabæorum libri duo, licet non habeantur in Canone Hebræorum, tamen ab Ecclesia inter diuinorum uoluminum annumerantur historias, prænotant autem prælia inter Hebræorum duces, gentesq; Persarum, pugnamq; sabbatorum, & nobiles Machabæi triumphos, foedus quoq; amicitiarum cum Romanorum ducibus, factaq; legatione .

PRAEFATIO LI=

BRORVM NOVI TESTAMENTI.

EVANGELIORVM prædicatio quâuis quadrifaria sit, una est tamē, quia ex uno eodemq; ore diuinitatis processit. Hæc sunt enim quatuor flumina, de uno fonte Paradisi manantia, quæ quadruplici unione decurrunt, ac per totum mundum cœlestis prædicationis ministrantis fluentia gratiæ & fidei uirorem infundunt. Hæc est illa in Zacharia quadriga Domini, in qua per omnem orbem euectus, leui iugo colla sibi cunctarum gentium subiicit. Hi sunt enim & quos sub quatuor animalium specie uisio prophetalis scribit, id est, hominis, leonis, uituli & aquilæ. Nam qui primus ut homo ordinem humanæ natiuitatis designat. Secundus, ad instar leonis rugienis, statim in principio suæ diuinæ potestatis fortitudinem intonat. Tertius, uictimam sacerdotis præmittens, quasi uitulum, mortem insinuat. Quartus, more aquilæ aspectans cœlū, terram audius transuolat, atq; natiuitatē Verbi occulta mysterii intelligētia penetrat. Sed & hæc tria illa animalia, quæ in terra gradiunt, actualē uitam sequendo, ea tantūmodo profecuti sunt, quæ homo Christus Iesus in terris temporaliter gessit. Quartū animal contēplationis acie cœlestia inspicit, & paulatim operū plurima diuinitatis sacramēta gessit. Ex his primus & ultimus ea prædicauerunt, quæ ex ore Christi audierunt, uel quæ ab illo facta uel gesta uiderunt. Reliqui medii duo, ea tantūmodo, quæ ab Apostolis cognouerunt. Quorum quidem Matthæus Euangelium in Iudæa primus scripsit. Deinde Marcus in Italia. Lucas in Achaia. Vltimus Iohannes in Asia. Ex quibus solus tantum Matthæus prædicationis suæ historiam Hebraico perstrinxit stylo, reliqui uero Græci sermone eloquio ediderunt.

Epistolas Paulus Apostolus quatuordecim prædicationis suæ

perfrinxit stylo, ex quibus aliquas propter typum septiformis Ecclesie, septem scripsit Ecclesiis, conseruans potius, non excedens numerum sacramenti, propter septiformem Spiritus efficaciam. Scripsit autem ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Tessalonicenses, ad Colossenses, ad Hebræos. Reliquas uero postmodum singularibus edidit personis, ut rursus illum septenarium numerum ad sacramentum unitatis conuerteret. Argumenta autem earundem Epistolarum hæc sunt. In primis Romanæ plebis fidem collaudat. Corinthios gemina doctrina castigat. Apud Galatas per gratiam fidei excludit opera Legis. Ephesios magnificat in fide quam acceperunt. Laudat Colossenses pro eo, quod in fide steterunt. Philippenses Euangelium custodisse gratulatur. Tessalonicenses in prima Epistola fide creuisse & operibus. In secunda, persecutiones tolerasse, fortiter gloriatur. Instruit quoque per Timotheum & Titum Ecclesias. Philemonem de emendato seruo Onesimo. Rogat ultimo Hebræos, qui in Christo crediderunt & postmodum persecutionibus Iudaicis torti, à fide recesserunt, confortat, & ad gratiam Euangelii reuocat.

Petrus scripsit duas Epistolas, quæ Canonice nominantur. Scripsit autem eas his, qui ex circuncisione credentes, in dispersionem gentium erant. Quæ quidem uidentur quibusdam esse planiores, dum tam profundis repletæ sunt sensibus, ut per eas, qui possunt perscrutari diuinæ scientiæ sensum, quasi per breue quoddam receptaculū, magna sibi mysteria reuelare contueantur.

Iacobus frater Domini scripsit unam Epistolam, ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem, cuius sententiæ immensam scientiam, claritatem, legentibus uidentur infundere.

Iohannes Apostolus tres scripsit Epistolas, quarum prima officium

cium charitatis commendans; tota in amore Dei & fraterna dilectione uersatur. Secunda quoque, quæ electis scribitur, dilectionis hortatur officium, denotat etiam seductores, & ab hæreticis ammonet declinandum. Tertiã autem Gaio scripsit, in qua collaudat eum in studio ueritatis, & opere misericordiæ. Deinde de notat proteruiam cuiusdam Clotrepi, & de Demetrio perhibet testimonium ueritatis.

Iudæ Epistola increpat blasphemantes in Christo, & quosdam impudicos, sub exemplo impiorum, qui per superbiam & luxuriam sempiternis ardoribus traditi sunt, pro quibus ammonet Ecclesiam, ut eos arguat, & ad poenitentiam cohortetur.

Actuum Apostolorum historia, nascentis Ecclesiæ fidem opusque describit, cuius quidem scriptor Lucas Euangelista monstratur. Continet autem quæ in Iudæa, uel gentibus, per gratiam sancti Spiritus, tam à Petro, quàm omnibus Apostolis operata uel gesta sunt.

In Apocalypsi, Iohannes, postquam scribere septem iubetur Ecclesiis, aspicit filium hominis sedentem in throno, & uiginti quatuor seniores, & quatuor animalia procidentia ante thronum, in dextera quoque tenentis librum septem sigillis signatum, in quo bellum & ægeitas, mors, clamor interfectorum, finis quoque mundi notatur. Scribit deinde duodecim milia seruorum Dei, qui signantur in frontibus. Ibi septem Angeli tubis canunt, sequente grandine & igne cum sanguine in terram. Tertia quoque pars terræ ibi comburitur, & tertia pars maris sanguis efficitur, astragque ipsa rutilantia tertiã partem fulgoris amittunt. Ibi de putei fumo locustæ producuntur, demoniorum accipientes potestatem laudendi, qui non sunt agni corpore sanati. Præterea comedit Euangelista librum Testamenti, oris prædicatione suauissimum, & operit difficultate amarum. Metiturque cœleste templum, descripsitque

uerba uigintiquatuor seniorum, & Arcam Testamenti, ac mulie-
rem amictâ sole, pugnamq; Michaelis cum Dracone, ruinaq;
Draconis. Conspicit præterea & Antichristi figuram, habentem
capita regni septem, & cornua potestatis, & mysterium nominis
narrat. Inter hæc & canticum Testamenti nouum, speculaturq;
Angelos gestantes phialas. Cernitq; similiter interitum bestiarum,
uel beatitudinem eorum, qui uestimenta sui corporis absq; ma-
cula, hoc est, absq; carnis uoluptate seruauerunt. Exequitur deniq;
interitum meretricis Babyloniarum, & nuptias agni, & aduen-
tum iudicii, & interitum Antichristi, uel sempiter-
nam punitionem Diaboli. Ad ultimum memo-
rat resurrectionem mortuorum, coeliq; no-
uitatē & terræ, descriptionemq; Hie-
rusalem, flumen etiam baptis-
mi, mundum lignum ui-
tæ, per Dominum
nostrum Iesum
Christum,
cui est honor, glo-
ria, & imperium, in secula
seculorum, A M E N.

F I N I S.

Haganoæ, ex Officina Iohannis Secerij

Anno Domini M. D. XXIX.

Mense Martio.

VITA ET MORS

Esaias	Addo	Paulus
Heremias	Azarias	Andreas
Ezechiel	Helias	Iacobus
Daniel	Heliseus	Iohannes
Oseas	Zacharias	Philippus
Iohel	Thobias	Thomas
Amos	Tres pueri	Bartholomæus
Abdias	Efdras	Matthæus
Ionas	Zorobabel	Iacobus Alphai
Naum	Hester	Iudas Iacobi
Abacuc	Iudith	Matthias
Sophonias	Machabæi	Symon Zelotes
Aggæus	Zacharias	Lucas Euangelista
Zacharias	Elizabeth	Marcus Euangelista
Malachias	Iohannes	Barnabas
Nathan	Maria	Timotheus
Achias	Simon Petrus	Titus.

Adam protoplastus, & colonus Paradisi, princeps generis & dilectus, ad imaginē Dei factus, uniuersitati prælatus, qui creaturæ nomina dedit, atq; in eis potestatem dominandi accepit. Hic in delitiis florētis paradisi cōstitutus, inter redolentes aromatū syluas, ac uernatiā floribus arua, rudis habitator, nouæ uitæ gaudia peragebat. Vbi tellus fecundatur perpetuo uirore, ubi fons decurrens quadrifluo labitur. Sed postquam serpentis dolo, lingua pollutus scēminea, per tactum ligni, loci beatitudinē prophanauit, paradiso proiectus, in terram sentibus squalentē, opere rarius gemens incoluit. Amisissaq; immortalitate, in puluerem, (unde carnis sumpserat ortum, post cursum annorum nongentorum triginta) rediit. Hinc iam posteritas in crimine huius parentis, exul est paradisi facta, ac labori, mortiq; subacta ingemuit. Sepultus est autem in loco Arbe, qui locus nomen à numero sumpsit, hoc est, quatuor, pro eo quod tres Patriarchæ ibidem sint

sint sepulti, & hic quartus Adam. Hic est Ebron Metropolis, urbis Allophylorū, in qua fertur quondam fuisse habitatio Gigantū, ubi etiā & David postea unctus est in regno. Est autem ciuitas for-
tis Iudæ in sacerdotibus separata, distans ad australem plagam mi-
libus xxii. procul ab Hierusalem.

II.

Abel filius Adam, & pastor ouium, in uita innocens, in mor-
te patiens, post mortem non silens. In martyrio primus, in obedientia summus, in sacrificiis Deo placens. In meritis fra-
tri displicens, quem Cayn impius, & fratricida nouus, ira stimu-
lante inuidiæ innocuum, ferro mundum, sanguine immacula-
tū prostrauit. Cum adhuc innocens ferrum, cruoris humani faci-
nus non haberet.

III.

Enoch filius Iareth, septimus ab Adam, placens Deo, ma-
lorum nescius, mortis ignarus: qui sceleratorum hominum
non ferens angustias, & perniciosis contractibus mundi subtra-
ctus, meruit in eum locum transferri, unde fuerat protoplastus
exclusus, scilicet, in æqualem habitationē beatæ uitæ. Sublatus
est autē annorū cclxy. Manet autē hactenus in corpore, in con-
summatione mundi restituet cū Helia mortale uitæ conditionē.

III.

Noe filius Lamech, decimus ab Adam, secundus restaura-
tor orbis, atq; reparator iustitiæ insignis, longanimis in
spe, Sapiens, in opere iustus, Arcam condidit, admonitus intro-
iuit, nec corruit turbulenti diluuii fluctibus, nec fragores uento-
rum, uel murmura cœli expauit: gestatur per procellas, nec mer-
gitur. Serpentibus sociatur & bestiis, nec terretur. Cui feræ colla
submittunt, alites famulantur: nanq; auem misit, redeuntem
sustinuit: sed perfida fraude corui decipitur. Merito columbæ ge-
stantis ore raram paciferum edocetur. Referatisq; foribus Arcæ
bestias & cuncta animantia per septē dies abire permittit, ipse post
modum egressus cum liberis, Deum collaudat, electus uicimas